

СВЕТИ ДЖОВАНИ БОСКО

СПОМЕНИ

София, 2009

СЪДЪРЖАНИЕ

Представяне.....	9
Въведение от дон Боско	11
Живот,белязан от един сън (1815–1825)	13
Гладът и сънят	14
Приказните години (1825–1835).....	21
1. Младият акробат	22
2. Срещи	26
3. Когато надеждата умря.....	31
4. Дългият път към училището	34
5. В Киери – три класа в една година.....	39
6. Веселото общество	42
7. Дни на веселиеи дисциплина.....	45
8. Среща с Луиджи Комоло.....	48
9. Случки малки и големи	53
10. Един приятел евреин – Иона.....	56

11. Бяла магия.....	61
12. Олимпиадата на Джовани Боско.....	66
13. Глад за книги.....	70
14. Какво ще направя с живота си?.....	72
Пътят наедна голяма идея1835–1845	77
1. Черната дреха.....	78
2. Напътствията на мама Маргерита	81
3. Тароки в семинарията.....	84
4. Ваканции.....	89
5. Волни дни по хълмовете на Монферато	92
6. Вест от отвъдното.....	98
7. Думите с ядка на дон Борел.....	101
8. Наведен над белите страници	103
9. Свещеник завинаги	106
10. Когато конят се подплаши	110
11. Уча се да бъде свещеник.....	114
12. „На 16 години съм и не зная да лъжа“	119
13. Първоначалният ораторий	123
14. Божията воля посочва Валдоко.....	126
15. Един сън, който се връща.....	130

16. В дома на маркизата.....	133
17. Изгоненият ораторий.....	137
18. Провал в „Св. Петър във вериги“	142
19. Три стаи и едно изхвърляне през пролетта.....	145
20. Ораторий с небето за покрив.....	149
21. Очи в очи с Кавур.....	153
22. След маркиза – маркизата.....	157
23. Бараката, където всичко започна.....	161
Дървото расне и се разклонява (1846–1856).....	165
1. Един ден на оратория.....	166
2. Крал Карло Алберто спасява оратория.....	172
3. И неграмотните имат право на обучение	176
4. Нощта, през която дон Боско щеше да умре.....	182
5. Връщане с мама Маргерита.....	187
6. Първата „младежка група“.....	191
7. Първото сираче пристига от Валсезия	198
8. Вторият ораторий.....	202
9. Трудната 1848 година.....	204
10. Смели уроци по християнски живот	209
11. 1849 Тридесет и три лири за Пий IX	213

12. „Искам да стоя въвн от политиката“	217
13. Свещеници и младежи си отиват	220
14. Бремето на самотата	223
15. Купувам къща и наемам кръчма	226
16. Една църква и една лотария	230
17. „Тежкò на Торино на 26 април“	235
18. Срахотното ношно срутване	240
19. 1853. Раждат се „Католически четива“	243
20. 1854. Ожесточени спорове с протестантите	248
21. Глупавите заговорници от „Златно сърце“	252
22. „Искаха да ми видят сметката“	255
23. Сивчо	258
СПОМЕНИ ЗА ОРАТОРИЯот едно изследване на Фран- сис Дерамо	262
Основни събития в живота на дон Боско.....	271

ПРЕДСТАВЯНЕ

На 58-годишна възраст, по нареждане на папа Пий IX, дон Боско започва да описва историята на първите 40 години от своя живот. Съгласно волята, изразена от дон Боско, трите дебели ръкописни тетрадки не са публикувани. В продължение на 73 години са останали в архива на салезианите. Едва през 1946 г. под редакцията на Еудженио Чериа, един от историците на дон Боско, излиза едно тяхно издание, което остава запазено за салезианските кръгове.

Днес този ценен текст е на разположение на всички цял и непокътнат. Огладен е единствено езикът (разговорният народен италиански от XIX век е предаден със съвременен разговорен италиански), така че всички да могат да срещнат без затруднение автентичния дон Боско, неминал през ничий филтър, през ничия „цензура“.

Потресаващото положение на малките работници в Торино, драматичната борба срещу свещениците през 1848 г., сънищата и поразителните пророчества на дон Боско, истинското учредяване на първия ораторий, многото ожесточени сблъсъци с протестантите са регистрирани от първа ръка в скъпоценния документ на един свидетел и пророк, който през тези години става баща и основател на салезианското семейство.

Заглавието

Заглавието, което дон Боско е поставил в началото на тези 180 автобиографични страници, е двойно. На заглавната страница на първата тетрадка е написал „Спомени за оратория от 1815 до 1855 г.“. В полето на първата страница е написал „Спомени за оратория и за салезианската конгрегация“.

Историкът Франсоа Дерамо пише за тези страници: „Те не са студени полицейски протоколи, а поверителни бащински думи на дон Боско към неговите синове. Чрез своята „автобиография“ той иска да формира и едновременно с това да забавлява“ (Докторска дисертация, стр. 134).

Затова ми се стори не само позволено, но и правилно да озаглавя книгата просто „Спомени“.

Заглавията на отделните глави и подзаглавията са поставени от мен. Те заместват кратките „резюмета“, които дон Боско е поставил в началото на всяка подглава.

Благодаря на отец Джузепе Солдà за ценното сътрудничество в подбора и коментара на фотографиите на дон Боско.

Терезио Боско

ВЪВЕДЕНИЕ ОТ ДОН БОСКО

Защо тези спомени?

Много пъти са ме подканвали да напиша спомените си за нещата, отнасящи се до оратория. Авторитетът на онзи, който ми даваше този съвет, беше голям. И въпреки това не се решавах да започна, понеже ми беше неприятно да говоря за себе си.

Но сега ми се дава не съвет, а нареждане. Лицето, което нарежда, е такова, че не мога да не му се подчиня. И тъй, започвам да пиша. Поверително казано, това са неща с малка стойност, но ще могат да бъдат полезни за салезианското семейство. Защото аз (казвам го веднага) пиша за моите прескъпи синове салезиани и забранявам тези неща¹ да се публикуват било преди, било след смъртта ми.

За какво ще могат да послужат тези страници?

Ще послужат да се вземе урок от миналото, за да се преодоляват бъдещите трудности.

¹ Салезианите публикуват тези страници 73 години по-късно. За това са били окуражени от два факта: дон Боско е бил вече позволил на дон Бонети да вземе много страници от неговите „Спомени“ и да ги публикува на последователни части в *Салезиански бюлетин*; дон Лемоан на свой ред е използвал текста на „Спомени“ за първите три тома на *Биографични спомени за дон Джовани Боско*. За друга информация относно съдбата на текста вж. страниците в изследването на Франсис Десрамо (в края на настоящата книга).

Ще послужат да се познае как сам Бог ни е водел във всеки миг.

Ще бъдат приятно четиво за моите синове, когато няма вече да ме има, понеже Бог ще ме е повикал да дам отчет за живота си.

Ако в тези страници откриете прекалено самодоволство, определен вкус към показност, бъдете снизходителни към мен. Аз съм един баща, който се радва, че разказва своите преживелици на синовете си, и ми се струва, че и на тях трябва да достави удоволствие разказът за малките бащини начинания и мисълта, че и в големите, и в малките дела винаги съм се грижил за тяхното благо, духовно и материално.

Пиша спомените си, като ги групирам по периоди от по десет години, понеже във всеки от тези периоди се съществени забележимо развитие на нашето семейство.

Синове мои, когато ще четете тези спомени и мен вече няма да ме има, спомняйте си за мене като за един баща, който ви е обичал и е оставил тези страници като знак на своята обич. Спомняйки си за мене, молете Бог за покой на душата ми.

**ЖИВОТ,
БЕЛЯЗАН ОТ ЕДИН СЪН
1815–1825**

ГЛАДЪТ И СЪНЯТ

Баща ми и майка ми бяха селяни

Роден съм в деня, в който се празнува Успение Богородично². Бе 1815 г. Видял съм светлината на деня в Мориалдо³, махала на Каstellнуово д'Асти.

Татко се наричаше Франческо, мама – Маргерита Окчена. Бяха селяни. Припечелваха насъщния с почтен труд. Преживяваха, като избягваха всеки безполезен разход.

Почти само с труда на ръцете си татко издържаше седемдесетгодишната си майка, измъчвана от неразположенията на старостта, и нас, трите му деца. Най-големият бе Антонио, роден от първия брак на баща ми. Вторият се казваше Джузепе. Най-малкият бях аз, Джовани. В къщата ни живеяха и двама ратаи, които помагаша на баща ми в полето.

Треската отнася татко

Още не бях навършил две години, когато милостивият Бог ни поразил с тежко нещастие. Татко бе в пъл-

² Официалният документ свидетелства, че дон Боско е роден на 16 август, но, странно защо, и дон Боско, и майка му винаги са твърдели, че раждането е било на 15 август.

³ Мориалдо е махала от Каstellнуово д'Асти (днес Каstellнуово дон Боско). На свой ред Мориалдо е съставена от групи разпръснати къщи, наричани „кантони“. Дон Боско е роден в „кантона“ Беки.

ни сили, в разцвета на живота си и се беше заел да ни даде добро християнско възпитание. Един ден, връщайки се от работа плувнал в пот, слезе, без много да му мисли, в студенията мазе под земята. Налегна го силна треска, симптом на тежка пневмония. Напразни бяха всички грижи. За няколко дни болестта го отнесе. В последните часове получи светите тайнства и заръча на майка ми да има упование в Бога. Напусна живота на 34 години. Беше 12 май 1817 г.

От тези дни имам само един единствен спомен, първия спомен в живота ми. Всички излизаха от стаята, в която беше починал тате, но аз не исках да ги последвам. Мама ми казваше:

- Ела, Джовани, ела с мен.
- Ако татко не дойде, не идвам – отговорих аз.
- Бедно мое момче, вече нямаш татко.

Като каза това, мама избухна в плач, хвана ме за ръка и ме изведе навън. Плачех и аз, но само защото я виждах нея да плаче. Поради възрастта си не можех да разбера какво голямо нещастие бе загубата на баща ми.

Това събитие хвърли цялото семейство в дълбока покруса.

Гладът през тази прокълната година

Пет гърла трябваше да бъдат изхранени, а точно тази година реколтата пропадна поради ужасна суша. Храните поскъпнаха неимоверно. Една емина (23 литра) жито стигаше до 25⁴ лири, а царевицата – 16 лири. Хора, които добре си спомнят тези години, ми разказаха, че бедните просели като милостиня шепа корички хляб, за да направят по-хранителна рядката супа от нахут или боб. Намирали по

⁴ Който иска да изчисли тук и в следващите страници стойността на една лира по онова време, нека да види съответната бележка към глава 10 на третата част „Дървото расне и се разклонява”.

ливадите мъртви просяци с уста, пълна с трева, последното средство, с което са се мъчели да утолят глада си.

Майка ми много пъти ми е разказвала, че е изхранила семейството, като е изразходвала до троха всички припаси. После събрала всички пари, които имала у дома, и ги дала на един съсед, Бернардо Кавало, за да потърси и закупи храна. Той беше наш приятел. Обиколил различни пазари, но нищо не успял да направи. Дори когато предлагал изключителни суми, нищо не успял да закупи.

Очаквахме го със свити сърца. Върна се на втория ден вечерта, но с празни ръце. Спомням си, че изпитахме голям страх, понеже същия този ден вече не бяхме яли почти нищо. Майка ми опита дори да похлопа по съседните къщи, за да вземе нещо на заем, но никой не бе в състояние да ни помогне. Тогава, без да загуби кураж, тя ни каза:

– На смъртно легло татко ви ми каза винаги да се уповавам на Бога. Затова нека коленичим и да се помолим.

След кратка молитва тя стана и каза пак:

– При крайни обстоятелства се вземат крайни мерки.

С помощта на Бернардо Кавало отиде в обора, закла едно теле, веднага свари парче от него и ни го даде на вечеря. Бяхме напълно изтощени от глад. През следващите дни тя успя да докара от далечни села жито на изключително висока цена.

Едно странно предложение към мама

През тази много сурова година майка ми много претегли и се мъчи. Само с неуморен труд, с непрекъснато ограничаване, с пестене до стотинката и с някоя и друга помощ действително по Божие провидение успяхме да преодолеем кризата. Тези факти са ми разказвани многократно от майка ми и са потвърдени от близки и приятели.

След като мина този страшен момент и домашният бюджет се подобри, майка ми получи предложение да се омъ-

жи повторно за много изгодна партия⁵. Но тя отговорила с непоколебим отказ.

– Бог ми даде един съпруг и ми го взе. На смъртно легло той ми повери трима синове и ще съм жестока майка, ако ги забравя в момента, когато имат голяма нужда от мен.

Обърнали ѝ внимание, че децата ѝ ще бъдат поверени на добър настойник, който ще има пълната грижа за тях. Тази всеотдайна жена отвърнала:

– Настойникът е приятел, аз съм майката на моите деца. Няма да ги изоставя никога, дори за всичкото злато на земята.

Най-големите ѝ грижи бяха да даде на синовете си религиозно образование, да ги приучи на послушание, да ги отгледа така, че да нямат страх от труд и усилие.

Първата изповед

Бях още много малък, когато мама ме научи на първите молитви. Веднага щом като стана възможно да се присъединя към братята ми, тя ме караше да коленича с тях сутрин и вечер: заедно казвахме молитвите и третината от броеницата.

Спомням си, че точно тя ме подготви за първата изповед. Дойде с мен в църквата, изповяда се първа, повери ме на изповедника и след това ми помогна да кажа благодарението. Тя продължи да ми помага дотогава, докато се убеди, че сам мога да направя достойна изповед.

⁵ Само тук дон Боско споменава този случай. Други сведения са ни напълно неизвестни.

Писане, четене и труд

Междувременно бях станал на девет години. Майка ми много искаше да ходя на училище, но се колебаеше поради отдалечеността му. Село Каstellнуово беше на пет километра. Мислеше да ме прати в колеж, но Антонио (16-годишен) не беше съгласен. Приключи се с компромис: през зимата ходех на училище в Каприльо, едно съседно село, където се научих да чета и да пиша. Учител ми беше един много благочестив свещеник, дон Джузепе Далакуа. Отнасяше се с мен много внимателно, взе присърце образованието ми и още повече християнското ми възпитание. През лятото, за да угодя на брат си, отивах да работя на полето.

Един сън, който разкрива живота

На тази възраст имах един сън. Той щеше да остане дълбоко запечатан в паметта ми за цял живот.

Стори ми се, че се намирам близо до дома в един много голям двор, в който лудуваха много момчета. Някои се смееха, други играеха, мнозина богохулстваха. Като чух богохулствата, втурнах се сред тях. Опитах се да ги накарам да млъкнат, като използвах юмруци и думи.

В този момент се появи един величествен, изискано облечен човек. Бял плащ покриваше цялата му фигура. Лицето му беше толкова светло, че не можех да задържа очите си върху него. Той ме повика по име и ми нареди да застана начело на тези момчета. Добави:

– Трябва да ги направиш свои приятели с доброта и любов, а не като ги биеш. Хайде, говори, обясни им, че грехът е нещо лошо и че приятелството с Господ е скъпоценно благо.

Засрамен и изплашен аз му отговорих, че съм бедно и невежо момче, което не е способно да говори за вярата на тези уличници.

В този момент момчетата престанаха да се карат, да се бият и да богохулстват и всички се събраха около този, който говореше. Почти без да съзнавам какво казвам, го запитах:

– Кой сте Вие, който ми заповядвате невъзможни неща?

– Точно защото тези неща ти изглеждат невъзможни – отговори той, – ще трябва да ги направиш възможни с послушание и с натрупване на знание.

– Как ще мога да натрупам знание?

– Аз ще ти дам учителка. Под нейното ръководство човек става мъдър, но без нея дори мъдрият става беден невежа.

– Но кой сте Вие?

– Аз съм синът на тази, която майката ти те научи да поздравяваш три пъти на ден.

– Мама винаги ми е казвала без нейно разрешение да не се спирам с непознати хора. Затова кажете ми името си.

– За моето име попитай майка си.

В този момент видях близо до него една величествена жена с наметка, която цялата блестеше, сякаш във всяка нейна точка имаше най-ярка звезда. Като видя, че все повече се обърквам, тя ми направи знак да се доближа до нея, с благодост ме хвана за ръка и ми рече:

– Погледни!

Погледнах и видях, че всичките момчета бяха изчезнали. На тяхно място имаше много козлета, кучета, котки, мечки и разни други животни. Величествената жена ми рече:

– Ето твоята нива, ето къде трябва да работиш. Израствай смирен, силен и здрав и това, което сега ще видиш, че става с тези животни, ти ще трябва да го направиш за моите деца.

Погледнах пак и ето, че на мястото на свирепите животни се явиха също толкова кротки агънца, които подскачаха, тичаха, блееха, веселяха се около мъжа и жената.

В този момент на съня започнах да плача. Казах на госпожата, че не разбирам всички тези неща. Тогава тя постави ръка на главата ми и рече:

– Като му дойде времето, всичко ще разбереш.

Едва що бе казала тези думи, и някакъв шум ме събуди. Всичко изчезна.

Останах в пълно недоумение. Струваше ми се, че ръцете ме болят от нанесените удари с юмруци, че лицето ми гори от получените плесници.

Разбойнически главатар

На сутринта веднага разказах съня си най-напред на братята ми, които започнаха да се смеят, после на мама и на баба. Всеки даде своето тълкуване. Джузепе каза: „Ще станеш овчар.“ Майка ми: „Кой знае дали няма да станеш свещеник.“ Антонио рече злостно: „Ще станеш разбойнически главатар.“ Последна си каза думата баба, която нямаше понятие от богословие и не знаеше нито да чете, нито да пише: „Не бива да се вярва на сънища“.

Аз бях на мнението на баба. Но въпреки това не успях да излича от паметта си този сън. Това, което ще изложа в настоящите страници, ще обясни защо.

Никога не бях разказвал тези неща пред външни хора и моите близки скоро ги забравиха. Но през 1858 г. отидох в Рим да говоря с папата за основаването на салезианската конгрегация. Той поиска да му изложа подробно всяко нещо, което дори само привидно изглеждаше свръхестествено⁶. Тогава за пръв път разказах съня, който бях видял между деветата и десетата си година. Папата ми заръча да го опиша внимателно с всички подробности. Това – каза ми той – ще бъде насърчение за салезианите.

⁶ Не става дума за особено внимание на папа Пий IX към дон Боско. Този папа е бил много чувствителен към свръхестествените явления и ги е търсил навсякъде, където е подозирал за тяхното съществуване.

**ПРИКАЗНИТЕ ГОДИНИ
1825–1835**

1

МЛАДИЯТ АКРОБАТ

На ръст бях съвсем дребничък

На каква възраст съм започнал да се занимавам с деца? Много пъти са ми задавали този въпрос. Мога да отговоря, че десетгодишен правех това, което ми беше вече възможно – един вид празничен ораторий.

Бях съвсем дребничък, но се стремях да разбера склонностите на моите другари. Втрещвах поглед в лицето на някого и успявах да разчета намерението, което имаше наум. Заради тази моя особеност момчетата на моята възраст много ме обичаха и едновременно с това се страхуваха от мене.

Всеки ме искаше за другар или за съдия в надпреварите. На когото можех, правех добро, зло – никому. Търсеха ме за приятел, та в случай на разпавии по време на игра да ги защитавам. Действително на ръст бях дребен, но имах сила и смелост, които вдъхваха страх и у по-големите. Така когато изникваха препирни, кавги, спорове, аз бях избран за арбитър и всички приемаха моите решения.

Разкази в ливадите и оборите

Това, което особено ги привличаше около мен и ги забавляваше изключително много, бяха моите разкази.

Разказвах случките, за които чувах в проповедите и на катехизис, приключенията от „Френските крале“, „Бедният Гуерино“ и „Бертоaldo и Бертоaldo“.⁷

Щом ме видеха, приятелите ми се спущаха към мене. Искаха да им разкажа нещо, макар да бях толкова малък, че с труд разбирах това, което четях.

Към момчетата често се присъединяваха и някои възрастни. И така, докато отивах и се връщах от Каstellуово, през ниви и ливади, често бях заобиколен от стотина души. Искаха да слушат едно бедно момче, което беше малко по-паметливо. Нямах никакво образование, но сред тях изглеждах голям мъдрец. Една стара поговорка казва: „В царството на слепите едноокия го правят цар“.

През зимата много селски семейства прекарваха вечерите в обора (най-топлото помещение в къщата). Всички ме канеха, за да им разказвам моите истории. Бяха всички доволни да прекарат една вечер, слушайки, без да мърдат, по пет и дори шест часа четенето на „Френските крале“. Бедният малък четец стоеше прав на една скамейка така, че всички да могат да го виждат. Любопитен факт е, че хората наоколо казваха: „Да идем да чуем проповедта“, понеже преди моите разкази и след тях всички се прекръстваха и казваха по едно „Радвай се, благодатна Мария“.

Скачах и танцувах върху въже

През пролетта и лятото нещата се променяха, изисквах повече усилия. През празничните дни идвах да ме търсят момчетата от съседните къщи и дори от далечни ма-

⁷ Много популярни за времето си книги, първите две от Андреа да Барберино (1372–1430), последната от Джулио Чезаре Кроче (1550–1609). Нейната първа част е преведена на български от новогръцки през Възраждането от Хр. Попвасилев (1853 г.) под заглавие *Високи умни хитрости Бертоaldoви*. – Б. пр.

хали. Давах представление, като правех фокуси, които бях научил.

През пазарните и панаирните дни отивах да гледам амбулантните търговци и акробатите. Наблюдавах внимателно фокусите, упражненията в сърчност. Като се върнех вкъщи, ги повтарях отново и отново, докато успеех да ги направя и аз. Невъобразими бяха паданията, претъркуванията, премятанията, на които трябваше да се реша. И все пак, макар че е трудно да ми се повярва, но на единадесет години аз правех фокуси и салтомортале, ходех на ръце, скачах и танцувах върху въже като акробат професионалист.

Всеки празничен следобед – представление.

В Беки имаше една ливада, на която растяха различни дървета. Едно от тях беше много здрава есенна круша. На това дърво завързвах въже, което опвах и закрепвах за друго дърво. Отстрани поставях на една масичка фокусническата чанта, на земята просвах килимче за волните упражнения.

Когато всичко беше готово и много зрители очакваха напрегнато представлението, поканвах всички да кажат бреницата и да изпеят една църковна песен. После се качвах на стол и изнасях проповед. Всъщност повтарях омилията, която бях чул сутринта на литургия, или разказвах някаква интересна случка, която бях чул или прочел в някоя книга. Като свърших проповедта, още една кратка молитва и след това давах начало на представлението. Проповедникът се превръщаше в професионален акробат.

Правех салтоморталета, вървах на ръце, изпълнявах смели акробатични фигури. После започвах фокусите. Поглъщах монети и ги намирах на върха на носовете на зрителите. Размножавах цветни топчици и яйца, превръщах водата във вино, убивах и разрязвах на парчета едно петле и веднага след това правех да оживее и весело да пее.

Накрая се качвах на въжето и вървах по него така сигурно, сякаш по пътека: скачах, танцувах, заставах на ръце с крака във въздуха или летях с главата надолу, закачен за краката.

Следняколко часа бях напълно капнал. Завършвах представлението, казвах кратка молитва и всички се разотиваха по домовете си.

На моите представления не допусках ония, които бяха богохулствали, които говореха лоши приказки и които откъзваха да се молят с нас.

„Но – ще ме запитате – за да отиде човек на панаир и на пазар, за да присъства на представления на фокусници, плаща за билет. Откъде идваха парите?“

Снабдявах се с тях по хиляди начини. Скътвах бакшишите, подаръците, малките суми, които майка ми и други хора ми подаряваха по празник, за да си купя бонбони. А освен това бях много изкусен ловец на птици, които продавах. Ходех да бера гъби, билки, багрилни растения, които после продавах.

Ще ме запитате отново: „Но майка ти доволна ли беше, като знаеше, че ходиш по панаири и по пазари, като те виждаше да играеш като акробат?“ Ще ви кажа: моята майка много ме обичаше. Аз ѝ разказвах всичко – моите планове, моите малки начинания. Нищо не правех без нейното одобрение. Тя знаеше всичко, наблюдаваше всичко и ме оставяше да го правя. Нещо повече: ако имах нужда от нещо, тя се мъчеше да ми го достави. А ако нещо не ми достигаше за представленията, моите приятели с удоволствие ми го заемаха.

2

СРЕЩИ

Първо причастие

Бях на единадесет години, когато бях допуснат до първо причастие. Знаех вече целия катехизис, но никой не беше допускан до причастие, преди да е навършил дванадесет години. Понеже църквата беше далече, енорийският свещеник не ме познаваше. Обучение във вярата ми даваше, кажи-речи, само моята майка. Тя искаше колкото се може по-скоро да пристъпя към това велико тайнство на нашата свята вяра и ме подготви грижливо, като правеше всичко, което можеше.

През Велики пости тя всеки ден ме пращаше на катехизис. Накрая се явих на изпит, издържах го и беше определен денят, в който заедно с другите деца щях да мога да се причестя за Великден.

През Велики пости майка ми три пъти ме води на изповед. Повтаряше ми:

– Джовани, Бог ти прави голям дар. Опитвай се да се държиш добре, да се изповядваш искрено. Искай прошка от Господа и обещавай да станеш по-добър.

Обещах. Бог знае дали после съм удържал обещанието си. В навечерието на първото причестяване майка ми ми помогна да се помоля, накара ме да прочета една добра книга, даде ми съветите, които една майка, истинска християнка, може да намисли за децата си.

В деня на първото причастие, сред тълпата момчета и родители беше почти невъзможно да остана съсредоточен. Сутринта майка ми не ми позволи да говоря с никого. Съпроводи ме до светата трапеза. Заедно с мен направи приготвянето и благодарението, като следваше молитвите, които енорийският свещеник дон Сизмондо накара всички да повтарят на висок глас.

През този ден тя ми забрани да се занимавам с физически труд. Времето си прекарах в четене и молитва.

Много пъти тя ми повтори тези думи:

– Сине мой, за тебе днешният ден бе един велик ден. Сигурна съм, че Бог е станал господар на сърцето ти. Обещай Му, че ще се стараеш да се запазиш добър през целия си живот. От днес нататък често отивай да се причестяваш, но недей отива с грехове на съвестта. Изповядвай се винаги искрено. Старай се да бъдеш винаги послушен. Отивай охотно на катехизис и да слушаш Господното слово. Но, за Бога, стой далеч от ония, които говорят лоши неща: смятай ги за един вид чума.

Винаги съм помнел съветите на майка ми и съм се старал да ги изпълнявам. Струва ми се, че от този ден станах по-добър, поне малко по-добър. Преди това усещах голяма вътрешна съпротива към послушанието, към приемането на чужди решения. Когато някой ми даваше заповед или съвет, винаги му отвърщах.

Едно нещо ме тревожеше: нямаше църква, в която бих могъл да ида, да се моля или да пея с другарите си. За да чуя един урок по катехизис или една проповед, трябваше да ида в Каstellнуово или в Бутилиера, т.е. да извървя десет километра на отиване и връщане. Това беше и причината, поради която мнозина идваха охотно да слушат моите „акробатски проповеди“.

Мисия в Бутилиера

В село Бутилиера имаше една проповедническа мисия. Отивах там и можех да слушам много беседи за вярата. Идваха хора отвсякъде, привлечени от известността на мисионерите. Всяка вечер можехме да чуем лекция за християнската вяра и да направим размишление върху вечните истини. После всеки се връщаше у дома.

Една от тези вечери се връщах у дома сред голяма тълапа хора. Сред тях беше някой си дон Калосо от Киери, който отскоро беше дошъл като капелан в Мориадо. Беше един много добър стар свещеник. Вървеше съвсем прегърбен, но въпреки това изминаваше целия път, за да чуе заедно с нас „мисията“.

Четири гроша за четири думи

Като ме видя толкова млад (припомням, че бях дребен на ръст, бях гологлав, къдрокос и стоях мълчалив сред другите), дон Калосо ме позагледа няколко мига и после ми заговори:

- Откъде си, синко? И ти ли беше в мисията?
- Да, бях на проповедта на мисионерите.
- Кой знае какво си разбрал! Може би твоята майка би ти изнесла една по-подходяща проповед, нали така?
- Така е, моята майка често ми изнася добри проповеди. Но ми се струва, че разбрах и мисионерите.
- Хайде, ако ми кажеш четири думи от днешната проповед, ще ти дам четири гроша.
- За първата проповед ли искате да Ви кажа нещо или за втората?
- Каквото искаш. Стигат ми четири думи. Помниш ли темата на първата проповед?
- Да, необходимостта да бъдем приятели на Бога, да не забавяме собственото си обръщане.

– И какво каза проповедникът? – добави старецът, който започна да се учудва.

– Отлично помня. Повтарям Ви цялата проповед.

Без труд изложих въведението, след това трите точки на изложението: който забавя собственото си обръщане, рискува да му липсва време, Божията благодат или пък волята. Дон Калосо ме остави да говоря повече от половин час, докато вървахме сред хората. После ме запита:

– Как се казваш? Кои са твоите родители? Много ли си ходил на училище?

– Казвам се Джовани Боско. Баща ми почина, когато бях още малък. Майка ми е вдовица, която отхранва три деца. Научих се да чета и пиша.

– Не си ли учил латинска граматика?

– Не знам какво е това.

– Обичаш ли учението?

– Страшно много.

– Какво не ти го позволява?

– Брат ми Антонио.

– Защо брат ти Антонио не иска да учиш?

– Той казва, че ходенето на училище е губене на време.

Но ако можех да ходя на училище, не бих си губил времето. Бих учил много.

– И защо би искал да учиш?

– За да стана свещеник.

– И защо искаш да станеш свещеник?

– За да дам обучение във вярата на много мои другари.

Те не са лоши, но ще станат лоши, ако никой не им помага. Искам да бъда близо до тях, да им говоря, да им помагам.

Тези мои прости и открити думи направиха голямо впечатление на дон Калосо, който не преставаше да ме гледа. Така стигнахме до един кръстопът, където нашите пътища се разделяха. Накрая той ми каза следните думи:

– Не губи смелост! Аз ще се погрижа за тебе и учението ти. Ела при мен в неделя заедно с майка си и ще видиш, че всичко ще уредим.

На следващата неделя влязох в къщата му заедно с майка ми. Споразумяха се всеки ден да ходя за малко да уча. През останалото време от деня щях да работя на полето, за да угодя на Антонио. Брат ми беше съгласен да започна учението след лятото, когато работата в полето не е вече толкова напрегната.

Сигурността, че имам водач

Откак започнах да ходя при дон Калосо, имах пълно доверие в него. Разказвах му какво правя, какво говоря, поверявах му дори мислите си. Така той можеше да ми дава правилните съвети.

За пръв път изпитвах сигурността, че имам водач, един приятел на душата ми. Най-напред ми забрани едно неподходящо за възрастта ми покаяние, което бях започнал да правя. От друга страна, ме окуражи да ходя често да се изповядвам и причестявам. Дори ме научи ежедневно да правя едно малко размишление или по-скоро един духовен прочит.

В празнични дни прекарвах с него цялото си свободно време. В делнични дни отивах да му помагам за светата литургия всеки път, когато можех. По това време бях започнал да изпитвам радостта от това, че имам духовен живот. Дотогава бях живял много материално, като една машина, която прави нещо, но не знае защо.

В средата на септември започнаха уроците по италиански. Изучих цялата граматика и се упражнявах да пиша съчинения. На Рождество взех в ръка латинската граматика. На Великден започнах да правя преводи от латински на италиански и от италиански на латински.

През цялото това време не преставах да давам представления – през хубавото време на ливадата, през зимата в обора. Нещата, които ми разказваше дон Калосо, и неговите думи ми помагаша за подсилване на моите „проповеди“.

Бях щастлив. Мислех си, че всичките ми желания са изпълнени. Но едно ново нещастие, едно тежко страдание пресече всичките ми надежди.

3

КОГАТО НАДЕЖДАТА УМРЯ

Учение и мотика

През зимата почти нямаше полска работа. Антонио ми позволи да уча колкото си искам.

Но щом дойде пролетта, той започна да се оплаква. Казваше, че той си пропилява живота в тежък труд, докато аз живея като господарче. Имаше ожесточени спорове с мен и майка ми. Накрая, за да не нарушим домашния мир, решихме да ходя на училище рано сутрин. През остатъка от деня трябваше да работя на полето.

Но как бих могъл да си уча уроците и да правя преводи? Организирах се по следния начин. Стараех се да уча, докато отивах и се връщах от училище. Като стигнех у дома, в едната ръка вземах мотиката, в другата – граматиката. По пътя повтарях местоимения и глаголи. Като стигнех мястото за работа, хвърлях меланхоличен поглед към граматиката, поставях я в някое безопасно кътче и заедно с другите започвах да копая, да плевя, да събирам трева.

Когато идваше часът за следобедна закуска, се оттеглях настрана. С една ръка държах самуна, с другата вземах отново граматиката и учех. Същото ставаше и на връщане у дома. Времето за обяд, за вечеря, някой и друг половин час, откъснат от съня, бяха единствените моменти, когато можех да правя писмените задания.

Въпреки целия ми труд и цялата ми добра воля Антонио не беше доволен. Един ден с решителен глас каза на майка ми и на брат ми Джузепе:

– Време е да се приключи с тази граматика. Аз съм израснал голям и силен, без някога да са ми трябвали книги.

В пристъп на болка и яд му отговорих:

– И нашето магаре никога не е ходило на училище, а е по-силно от тебе.

При тези думи той побесня и аз едва успях да се спася с бягство от пороя плесници и юмруци.

Шепа щастливи дни

Майка ми беше покрусена, аз плачех. Когато дон Калосо научи за неприятностите, които ми се случваха вкъщи, ме повика и ми каза:

– Джовани, ти много ми се довери и не искам да останеш измамен. Остави този твой брат побойник и ела при мене.

Веднага съобщих това предложение на майка ми и тя го прие със задоволство. През април започнах да прекарвам целия ден при капелана, като се връщах у дома само за пресяване.

Радостта ми беше невъобразима. Дон Калосо беше станал мой кумир. Обичах го като баща, молах се за него, охотно му служех във всичко, което можех. Бих искал да направя за него фантастични неща, дори живота си да дам.

В заниманията с него за един ден напредвах повече, отколкото у дома за една седмица. Този Божи човек ме обичаше наистина. Много пъти ми казваше:

– Не се тревожи за бъдещето. Докато съм жив, не ще позволя да ти липсва нещо. И ако умра, пак ще се погрижа за твоето бъдеще.

Дон Калосо си отива

Всичко вървеше много добре. Бях напълно щастлив, когато едно нещастие пресече моите надежди. Едно априлско утро⁸ дон Калосо ме беше изпратил при моите близки с една поръка. Едва-що бях пристигнал у дома, когато дотича един човек и ми каза да се връщам веднага при него. Получил апоплектичен удар, искал да ме види.

Не тичах, а летях. Моят прелюбим дон Калосо беше на легло, не можеше вече да говори, но ме позна, даде ми ключа от чекмеджето, в което стояха парите, и ми направи знак да не го давам на никого.

След два часа агония предаде Богу дух. С него умряха всички мои надежди. Винаги съм се молел и докато съм жив, ще продължа да се моля всяка сутрин за този мой най-голям благодетел.

Когато пристигнаха наследниците му, предадох им ключа и всичко друго.

⁸ От енорийските документи излиза, че дон Джовани Мелкиоре Калосо се е установил в Мориалдо през септември 1829 г. и е починал на седемдесет години през ноември 1830 г. Следователно не през април. Паметта на дон Боско, напомняща много филмово заснемане, запечатва много ярко епизоди и подробности, но понякога, когато трябва да посочат месеци и години, е неточна. От изследването на Еудженио Валентини става очевидно, че Джовани Боско е срещнал дон Калосо по време на „проповедническата мисия“ в Бутилиера през 1829 г., следователно непосредствено след двете години, които е прекарал в къщата на Моля като ратай в обора. За тези две години, за които семейство Моля споменава с подробности, дон Боско, необяснимо защо, не говори нищо.

4

ДЪЛГИЯТ ПЪТ КЪМ УЧИЛИЩЕТО

Един семинарист с добро лице

През тези години Божието провидение направи да срещна друг благодетел, дон Джузепе Кафасо от Каstellну-ово д'Асти. Беше втората неделя на октомври и жителите на Мориалдо празнуваха Майчинството на Пресветата Дева Мария. Това беше патронният празник на тази махала и всички бяха весели и заети с приготовления. По ливадите имаше игри и представления, надпреварваха се фокусници и амбулатни търговци.

Видях един семинарист да стои облегнат на вратата на църквата, далеч от всякакви игри и представления. Той беше дребен на ръст, имаше блестящи очи и добро лице. Изпълнен с любопитство и възхищение от вида му, аз се приближих до него и рекох:

– Преподобни отче, искате ли да присъствате на някое представление на нашия празник? Кажете ми къде искате да идете, аз ще Ви придружа.

Той ме извика близо до себе си и много любезно се осведоми за възрастта ми, учението ми, попита ме дали съм взел първо причастие, дали ходя на изповед и на катехизис. Отговарях му охотно. После му повторих моето предложение.

– Искате ли да видите някое представление?

– Мои скъпи приятелю – отговори той – преставления за свещениците са службите в църквата. Колкото повече хора участват в тях с любов, толкова повече те са представления, които допадат на сърцето на свещеника. Нашите забавления са Светата литургия, причастието, изповедта, от която се ражда по-дълбоката радост. Аз чакам да отворят църквата, за да вляза.

Побеждавайки известна боязън, му отговорих:

– Това, което казвате, е вярно. Но има време за всичко: време човек да отиде на църква и време да се забавлява.

Той се засмя и ми каза следните думи, които бяха неговата житейска програма:

– Който става свещеник, се дарява на Господ и от всички неща на света го интересува само това, което може да прослави Бога и да стори добро на душите.

Преизпълнен с уважение, аз поисках да узная името на този семинарист, който в думите и поведението си показваше с такава дълбочина Господния дух. Узнах, че той е семинаристът Джузепе Кафасо, студент по богословие първа година. Бях вече слушал много пъти да се говори за него като за един свят младеж.

Несигурно бъдеще

Смъртта на дон Калосо, както вече казах, беше за мене истинска катастрофа. Плачех и никой не можеше да ме утеши. Буден ли бях, мислех за него. Спях ли, сънувах го. Нещата вървяха толкова зле, че майка ми се уплаши да не се поболея и за известно време ме изпрати при баба ми и дядо ми в Каприльо.

По това време имах един друг сън. Видях една особа, която сериозно ме сгълча, че бях възложил надеждата си повече на хора, а не на добротата на Бога, нашия Отец.

Тогавя ме тревожеше мисълта за учението. Какво да правя, за да го продължа? Имаше много добри свещеници,

които работеха за благого на хората, но не успях да стана приятел с никой от тях. Често ми се случваше да срещна на улицата енориста и неговия заместник. Поздравявах ги отдалеч, приближавах ги вежливо, но те отвърщаха на поздравя ми и продължаваха пътя си.

Много пъти, разплакан от огорчение, си казвах:

– Ако аз бях свещеник, нямаше да се държа по този начин. Щях да опитам да се сближа с момчетата, да им дам добри съвети, да им кажа добри думи. Откъде-накъде да не мога да поговоря малко с моя енорийски свещеник? Дон Калосо говореше с мен. Защо другите свещеници не говорят?

Мама виждаше страданията ми. За учението ми нямаше надежда да получи съгласието на Антонио, който вече беше навършил двадесет години. Тогава тя реши да раздели с него имота, оставен от баща ми. Съществуваха една голяма трудност: двамата с Джузепе бяхме непълнолетни и това водеше до дълги дела и значителни разноски. Въпреки всичко майка ми взе това решение.

Така в семейството останахме трима: мама, Джузепе и аз. Баба беше починала няколко години по-рано.

Това разделяне ми смъкна камъка от сърцето и най-накрая ми даде пълната свобода да уча. Но много месеци бяха необходими, за да се изпълнят процедурите, изисквани от закона. Получих възможност да постъпя в държавното училище в Каstellуово едва около Коледа на 1830 г. Бях на 15 години.

Джовани Роберто, шивач и певец

Държавното училище и новият учител поставиха на сурово изпитание малкото неща, които бях научил до този момент. Трябваше, кажи-речи, да започна от самото начало италианската граматика и с много труд да продължа към латинската.

Отначало ходех на училище от къщи всяка сутрин и всеки следобед, като изминавах на отване и връщане някъде около двадесет километра дневно.

Но щом започна истинската зима, този ритъм се оказа невъзможен. Тогава бях настанен на пансион при Джузепе Роберто, един добър човек, който работеше като шивач.

Той беше и добър певец дилетант, изпълнител на светска и църковна музика. Понеже и аз имах хубав глас, той ме учеше на музика. След няколко месеца можех да се кача в хора на църквата и заедно с него да изпълнявам партии църковна музика.

В свободното си време започнах също да се забавлявам с иглата и ножиците. Бързо станах специалист по зашиване на копчета, правене на илици, на единични и двойни шевове. Успях да се усъвършенствам и в по-тънки операции – разкрояване на плат за изработване на сака, панталони, жилетки.

Като видя успехите ми в професията, г-н Роберто ми направи сериозно предложение: да стана шивач на пълен работен ден в неговото ателие. Но моята програма беше различна: исках да напредвам в учението. Харесваше ми да уча много неща в свободното си време, но всичките ми усилия бяха съсредоточени в главната цел.

Приятели и неприятели

В тази първа година трябваше да се справя и с някои лоши другари. Опитаха да ме отведат да играем в учебно време. Отказах с извинението, че нямам пари. Те ми дадоха идея как да си ги докарам: като крада от хазяина ми и от майка ми. Един от тях, за да ме убеди, ми каза без капка срам:

– Време е да се събудиш. Научи се да живееш в този свят. Ако продължиш да си стоиш с превръзка на очите, вечно ще си останеш дете. Ако искаш да живееш безгрижно, трябва да си докараваш пари по един или по друг начин.

Помня, че му отговорих със следните думи:

– Не разбирам думите ви, струва ми се, че искате да ме убедите да стана крадец. Но седмата Божя заповед казва: „Не кради!“ Който стане крадец, зле свършва. А освен това, ако поискам от майка ми пари за нещо добро, тя ми дава. Винаги съм я слушал и сега няма да престана да я слушам. Ако вашите приятели крадат, са престъпници. Ако не крадат, но съветват другите да крадат, са негодници.

Този мой решителен отговор мина от уста на уста и никой повече не се осмели да ми направи подобни предложения. И учителят също го беше научил и от този момент започна да показва по-голямо благоразположение към мен. Даже и родителите на много мои съученици узнаха за случката и показваха задоволство, че техните синове ставаха мои приятели.

Бързо около мен се образува една хубава група приятели, които ме обичаха и ми се подчиняваха както момчетата от Мориалдо.

Всичко започваше да върви добре за мене, когато дойде друга неприятност. Моят учител дон Вирано бе изпратен за енорийски свещеник в Моңдонио в епархията Асти. През април напусна училището. Замести го друг учител, по-малко способен от него. Абсолютно невъзможно му беше да задържи вниманието и тишината в класа. В това безредие в края на краищата загубих и онова, което бях научил в предходните месеци.

5 В КИЕРИ – ТРИ КЛАСА В ЕДНА ГОДИНА

Започване отначало

Бях загубил много време. За да не губя още, решихме да се преместя в Киери. Там бих могъл сериозно да се посветя на учението. Беше 1831 г.

Който е израснал сред горите и е виждал само някое и друго малко селце в провинцията, остава много впечатлен, когато види един град.

Бях приет на пансион в къщата на Лучия Мата, наша землячка. Беше вдовица и имаше само един син. Беше се преместила в Киери, за да бъде до него и да му помага по време на учението му.

Първият човек, с когото се запознах, беше дон Еустакио Валимберти, един свещеник, за когото си спомням с признателност. Канеше ме да му помагам на литургия и използваше тези моменти, за да ми даде отлични съвети за това какво да бъде поведението ми и как да се държа далече от опасностите на града. Той лично ме заведе при правителствения комисар по образованието. Представи ме също и на различни преподаватели.

Тъй като заниманията ми до този момент бяха от всичко по малко, т.е. по малко от нищо, посъвестваха ме да се запиша в шести клас (един вид първи гимназиален клас).

От преподавателя, богослова Пуньети, имам отлични спомени. Отнасяше се се към мене с много внимание. Като виждаше възрастта ми и добрата ми воля, той ми помагаше в училище, канеше ме у дома, не жалеше усилия, за да ми помогне да наваксам изгубеното време. Поради възрастта ми (навършени шестнадесет години) и ръста ми стърчах като стълб сред малките ученици. Това положение ме потискаше. Само след два месеца поради отличните ми бележки бях допуснат до изпит, за да премина в пети клас (Редът на класовете е низходящ: от пети се минава в четвърти и т.н.)

Постъпих с желание в новия клас, защото там учениците бяха малко по-големи, а учител беше моят любим приятел дон Валимберти.

След нови два месеца отново получих блестящи оценки, по изключение бях допуснат до нов изпит и минах в четвърти клас.

В този клас учител беше Винченцо Чима, човек строг, който поддържаше в класа си максимална дисциплина. Когато видя по средата на годината да се появява нов ученик, голям и едър като него, той рече, шегувайки се:

– Този е или голям тъпак, или голям талант.

Малко поизплашен от този суров човек, аз рекох:

– Нещо по средата. Аз съм един беден младеж, който има добрата воля да си върши работата и да напредва в училището.

Тези думи му допаднаха и с необичайна любезност той каза:

– Ако имаш добра воля, то ти си в добри ръце. Няма да те оставя да си губиш времето. Дерзай! Когато срещнеш някаква трудност, веднага ми кажи и ще ти помогна.

Благодарих му от сърце.

Когато забравиш една книга

Бях вече около два месеца в четвърти клас, когато един дребен случай даде повод да се говори за мен. Учителят по латински обясняваше живота на Агезилай, описан от Корнелий Непот⁹. Този ден бях забравил вкъщи книгата. За да не би учителят да разбере това, държах пред себе си разтворена една друга книга, граматиката.

Другарите ми разбраха това. Един сръга с лакът съседа си, друг се засмя, класът започна да се вълнува.

– Какво има? – запита учителят. – Какво става? Искам веднага да разбера.

Като видя, че мнозина гледаха към мен, ми нареди да прочета отново текста и да повтора обясненията му. Станях на крака, като държах в ръка граматиката, и повторих по памет текста и обясненията. Съучениците ми, почти инстинктивно, извикаха от удивление и заръкопляскаха.

Учителят побесня от гняв. За пръв път, викаше той, му се случва да не може да въдвори ред и тишина. Замахна да ми удари плесница, но аз успях да я отбягна, като наведох глава. После, като постави ръка на граматиката ми, накара съседите ми да му изложат причината за „това безредие“.

– Боско няма Корнелий Непот. Държи в ръка граматиката. И въпреки това прочете и обясни текста, сякаш пред очите му беше книгата на Непот.

Тогава учителят погледна книгата, върху която бе поставил ръка, и поиска да продължа „четенето“ на Непот с още две изречения. После ми каза:

– Прощавам ти заради твоята добра памет. Имаш късмет. Грижи се винаги да я използваш добре.

В края на учебната година минах в трети клас.

⁹ Корнелий Непот (I в.пр.Хр.) – римски прозаик, автор на поредица биографии на забележителни мъже, сред които и на спартанския цар Агезилай II (444–361 пр.Хр.) – Б. пр.

6

ВЕСЕЛОТО ОБЩЕСТВО

Учение на собствени разности

В първите четири класа трябваше да се уча на собствен гръб как да се държа със съучениците си.

Наум ги бях разделил на три категории: добри, безразлични, лоши. Лошите започвах да избягвам напълно и веднага след запознанството с тях. Към безразличните се приближавах, ако беше необходимо, и се отнасях с тях вежливо. Добрите търсех, за да се сприятелим, имах ги за близки.

В града отначало не познавах никого. Затова се държах на разстояние от всички. И все пак трябваше да се боря да не стана нечий роб. Един искаше да ме заведе на театър, друг – да играем на пари, трети – да плуваме във вировете. Един тип искаше да ме въвлече в банда, която крадеше плодове от градините и полето. Друг като него беше толкова безочлив, че ми предложи да открадна един скъп предмет от хазайката ми.

Освободих се от всички подобни пропаднали другари, като непреклонно отбягвах тяхното общество веднага щом като разбирах що за птици са. На всички казвах, че майка ми ме е поверила на хазайката ми и че от любов към майка си не мога никъде да отида без разрешението на госпожа Лучия.

Тази моя доброволна зависимост от госпожа Лучия ми донесе и парична изгода. Като видях, че може да ми се довери, тя ми повери своя син. Той беше с неспокоен характер,

прекалено много му харесваше играта, прекалено малко – учението. Въпреки че учеше в по-горен клас, майка му ме помоли да му помагам в повторението на уроците.

Отнасях се с него като с брат. Бях внимателен, играех с него и така успях да го заведа в църква на молитва. За шест месеца той се промени. В училище успя да задоволи изискванията на учителите и получи добри бележки. Майка му беше толкова доволна, че ми опрости месечния наем за пансиона.

Капитан на една малка войска

Онези, които искаха да ме накарат да участвам в техните отворителни замисли, бяха в училище пълна катастрофа. Така започнаха да се обръщат към мене по различни начини: молеха ме да им направя услуга, като им заема развита тема, готов превод.

Като научи какво става, учителят строго ме упрекна. „Твоето братолюбие е фалшиво, ми каза той, понеже насърчаваш техния мързел. Абсолютно ти забранявам това.“

Потърсих правилния начин да им помогна. Обяснявах това, което не бяха разбрали, довеждах ги до положение да могат да преодоляват по-големите трудности. По този начин спечелих признателността и обичта на моите другари. Започнаха да идват да ме търсят през свободното време заради училищните задачи, после за да слушат моите разкази и сетне без всякакъв повод, както момчетата от Морилалдо и Каstellнуово.

Образувахме нещо като група и я нарекохме Веселото общество. Името беше сполучливо, понеже всеки имаше задачата да организира игри и беседи, да чете книги, които да развеселяват другите. Беше забранено всичко, което предизвиква тъга, преди всичко неподчинението на Господния закон. Който богохулстваше, произнасяше непочтително

името Господне, говореше лоши работи, трябваше да напусна обществото.

Така се намерих начело на многобройни младежи. По общо съгласие приехме един много прост правилник:

1. Никакво действие, никакъв разговор, който е недостоен за един християнин.

2. Акуратност в училищните и религиозните задължения.

Тези събития ми създадоха определена известност. През 1832 г. ме ценяха и ми се подчиняваха като на капитан на една малка войска. Търсеха ме отвсякъде за организиране на увеселения, за помагане на ученици по частните домове, за извънкласни повторения на уроците.

Така Божието провидение ми помагаше да печеля пари за учебници, дрехи и другите необходими неща, без да тежа на семейството ми.

7

**ДНИ НА ВЕСЕЛИЕ
И ДИСЦИПЛИНА**

„Ако нямаш приятел, който да те поправя, плати на някой неприятел“

Във Веселото общество имаше прекрасни младежи. Спомням си Гулиелмо Гариляно от Поирино и Пало Браие от Киери. Те участваха охотно в нашите игри, но преди всичко изпълняваха усърдно училищните си задължения. И двамата обичаха шумните игри, но обичаха също да се съсредоточат в мълчание, за да говорят с Бог.

В празнични дни, след срещата ни в училище, отивахме в църквата „Св. Антоний“. Йезуитите, на които беше поверена църквата, ни даваха прекрасни уроци по катехизис. Разказваха случки и примери, които помня и до днес.

През седмицата Веселото общество се събираше в дома на някои от членовете му, за да говорим за вярата. Всеки желаещ участваше свободно. Гариляно и Браие бяха сред най-редовните.

По време на тези срещи редувахме весели игри, разговори на християнски теми, четене на хубави книги, молитви. Давахме си един на друг добри съвети, помагахме си да оправим своите собствени недостатъци. Без да знаем, прилагаме на дело следните забележителни думи на Питагор:

„Ако нямаш приятел, който да те поправя, плати на някой неприятел да ти направи тази услуга.“

Учител, който дори само на шега...

Правехме не само събрания. Ходехме също заедно да слушаме Божието слово, на изповед и на свето причастие.

По това време (и е добре да го припомним) вярата беше една от основите на възпитанието. Учител, който дори само на шега изричаше ругатня или нещо като богохулство, биваше уволнен незабавно. Ако това се случваше на учителите, можете да си представите строгостта, с която се отнасяха към онези ученици, които се бунтуваха срещу дисциплината или даваха лош пример.

В делничните дни сутрин всички присъстваха на света литургия. В началото и в края на училищните занимания казвахме по една кратка молитва и „Радвай се, благодатна Мария“.

В празнични дни обикновено се събирахме в една църква, определена от училищните власти. Слушахме няколко минути духовно четиво и изпявахме службата за Мадоната. Следваше литургия с проповед. Вечерта – друго събиране с урок по катехизис, вечерня и религиозно обучение.

Всеки трябваше да приеме светите тайнства на изповедта и причастieto. За да не би някой да ги занемари, получавахме ежемесечно бележка, която доказваше, че сме се изповядали. Който не беше изпълнил това задължение, не беше допускан до заключителните изпити дори ако беше умно момче.

Тази строга дисциплина даваше добри резултати. Едно момче можеше да прекара години, без да чуе богохулство или лоши думи. Учениците бяха послушни и почтителни в училище и в семейството. Често накрая на годината в цели многобройни класове нямаше нито един оставач. Помня, че

когато бях в трети, втори и първи клас, всички завършихме успешно.

Един симпатичен каноник

През тази година избрах за свой изповедник каноника Мелориа от капитулния храм¹⁰ в Киери. Това бе за мене едно много благотворно решение. Всеки път, когато отивах при него, ме приемаше с голяма благодат.

В тези времена оня, който отиваше на изповед и причастие повече от един път месечно, беше гледан като полусвещец. Много изповедници не позволяваха да се приема причастие толкова често. Дон Мелориа обаче винаги ме насърчаваше по-често да се срещам с Господа. Ако съм имал силата да удържа и да не бъда повлечен от лоши другари към злото, дължа я на това постоянно насърчаване.

През годините в Киери не забравях за другарите си от Мориалдо. От време на време в четвъртък отивах да ги видя. През есенната ваканция, щом узнаеха, че съм пристигнал, те се стичаха около мен. По този случай винаги организираха голямо празненство.

И в Мориалдо също основах Весело общество. Всяка година негови членове ставаха тези, които се отличаваха с добротата си. И година след година напускаха онези, които се бяха държали недобре, които бяха възприели лошите навици да проклинат и да злословят.

¹⁰ Църква, в която има учреден колегиум (капитул) на свещеници.

8

СРЕЩА С ЛУИДЖИ КОМОЛО

Опасност от скъсване

В края на хуманитарната година (втори клас) председател на изпитната комисия бе извънредният комисар професор дон Джузепе Грацани, известен със своите заслуги към училищното дело, изпратен от Висшия съвет по образованието.

Той бе много любезен към мене. От тази среща, за която си спомням с благодарност, се роди приятелство, което продължава и до днес. Сега (1873) той живее в Молтедо Супериоре, близо до Онея, където е роден. Между другите дела на милосърдие, които върши, в нашия колеж в Аласио той плаща ежегодно таксата за момче, което би искало да стане свещеник.

Изпитите бяха много сериозни. Явихме се 45 кандидати и всички минахме в по-горен клас. Само аз бях заплашен от скъсване: под чина подадох превода на един приятел. Само благодарение на доброто мнение на моя любим учител, доминиканеца Джузиана, можах да се оправя. Той нареди да ми дадат друг превод и аз го направих добре. Взех изпита с отлична бележка.

По решение на местните власти във всеки клас поне един ученик беше освободен от училищна такса (12 лири). За получаване на тази награда се изискваше отличен успех и

поведение. Вървеше ми винаги добре: всяка година бях освободен.

Тази година загубих един от най-скъпите ми приятели, Паоло Браие. След дълго боледуване той почина на 10 юли. Опитвах се да подражавам на неговата доброта, на неговото приемане на страданието, на неговата жива вяра. Отиде той при свети Луиджи, когото толкова много бе обичал през краткия си живот. Цялото училище бе опечалено от неговата смърт. Присъствахме всички заедно на неговото погребение. През ваканцията на големи групи отивахме на причастие и на броеница за душата му.

Бог пожела да запълни празнината, оставена от Паоло, като ни прати един друг приятел, който беше добър като него и наистина щеше да стане по-известен от него: Луиджи Комоло.

„Със силата на шамарите“

В края на хуманитарната година д-р Пиетро Банауди и други учители ми препоръчаха да прескоча годината по реторика (първи клас, отговарящ на пети гимназиален) и да се опитам да се явя на изпит, за да бъда допуснат веднага в отдела по философия (класически лицей).

Издържах изпита. Минах в този отдел. Но при все това през учебната 1834–1835 г. посещавах заниманията по реторика, понеже много обичах литературата. Така се срещнах с Луиджи Комоло.

Написах биография на този великолепен младеж, та всеки да може да се запознае с живота му в пълнота. Тук ще спомена само дните на нашата среща.

Сред учениците от нашия випуск вървеше слух, че е пристигнало едно „свято момче“. Ставаше дума за племенника на енорийския свещеник в Чинцано, свещеник стар и почитан за неговата святост. Искаше ми се да се запозная с

това момче, но дори името му не знаех. Ето как един ден се запознах с него.

Докато влизахме в клас, мнозина играеха на прескочи-кобила. Най-лудите и нехайни сред учениците бяха шампионите в тази опасна игра.

Сред цялата тази олелия едно наскоро пристигнало момче, на около 15 години, заемаше спокойно място на чина, отваряше книгите и учеше. Изглеждаше сякаш не чуваше врявата.

Някой го загледа накриво. Един по-нахален от другите го доближи, дръпна го за ръката и му кресна:

– Ела да играеш и ти на прескочи-кобила.

– Не мога. Никога ме съм играл на тази игра – промълви момчето.

– Сега ще се научиш. Или идваш, или ще те закарам насила с шамари.

– Можеш да ме набиеш, ако искаш. Но не идвам.

Нахалникът най-напред го дръпна за едната ръка, после му зашлеви два шамара, които отекнаха сред цялото училище. Почувствах как кръвта кипна в жилите ми. Очаквах обиденият да си отмъсти с пълно право, още повече, че беше по-висок и по-силен. Обаче нищо. С лице, цяло почервеняло, почти мораво, той погледна негодника и му каза:

– Доволен ли си? Тогава остави ме на мира. Прощавам ти.

Останах дълбоко впечатлен: това беше истинско геройство. Веднага поисках да науча името на младежа: беше Луиджи Комоло, „святото момче“, племенник на енорийския свещеник на Чинцано.

„Направиха стена срещу мене“

От този момент го имах винаги за най-близък приятел. Мога да кажа, че от него се научих да живея като истински християнин. Веднага се разбрахме и оценихме, имахме нужда един от друг: аз от духовна, той – от физическа под-

крепа. Факт е, че Луиджи с неговата изключителна свенливост не се осмеляваше да направи дори опит да се защити от обидите и злобата. Аз обаче, поради моята смелост и юнашка сила, бях уважаван от всички, дори от тези, които бяха по-възрастни и по-силни от мен.

Един ден няколко младежи искаха да унижат и да набият Луиджи и Антонио Кандело, друго добро момче. Извиках им да ги оставят на мира, но не ме послушаха. Започнаха да се сипят обиди, а аз казах:

– Който каже още една ругатня, с мен ще се разправя.

Тези, които бяха най-високи и най-нахални, направиха стена срещу мене, като в същото време двама побойници се нахвърлиха да бият Луиджи по лицето. Притъмня ми пред очите, оставих се гневът да ме повлече. Понеже нямах нито пръчка, нито стол, сграбчих за плещите един от младежите и служейки си с него като с боздуган, започнах да налагам останалите.

Четирима паднаха на земята, останалите с викове си плюха на петите.

В този момент влезе учителят и като видя ръце и крака да се размахват сред невъобразима олелия, започна да крещи и да раздава плесници надясно и наляво.

Когато бурята позатихна, той нареди да му разкажем причината за това безредие и понеже не можеше да ни повярва, нареди да повторя сцената. Тогава избухна в смях, останалите също започнаха да се смеят и учителят забрави да ни накаже.

„Толкова си зает да приказваш с хората...“

Но Луиджи ми даде урок веднага щом поговорихме на четири очи:

– Джовани – рече ми той, – твоята сила ме плаши. Бог не ти я е дал, за да причиняваш зло на другарите си. Той иска

да прощаваме, да се обичаме, да правим добро на ония, които ни правят зло.

Благостта му беше невероятна. Накрая се предадох на неговите думи и се оставих той да ме води.

Луиджи Комоло, Гулиелмо Гариляно и аз отивахме често на изповед и на причастие, на съзречение и на духовни четения, на служене като министранти при литургия, на обожание на Исус в Светото причастие. Луиджи умееше да ни покани с такава благост и любезност, че бе невъзможно да му се откаже.

Един ден, докато говорех с един приятел, минах покрай една църква, без да сменя шапка. Много деликатно Луиджи ми каза:

– Толкова си зает да говориш с хората, Джовани, че въобще не се сещаш, че минаваш пред Господния дом.

9

СЛУЧКИ МАЛКИ И ГОЛЕМИ

Сред торти и сладоледи

Разказах някои училищни преживелици. Сега ще разкажа някои случки, които може да са и забавни.

Когато посещавах втори клас, смених пансиона. Един приятел на семейството, Джовани Пианта, току-що беше отворил кафене и ме покани да се настаня при него. Приех, още повече защото къщата беше близко до дома на моя учител дон Пиетро Банауди.

Квартирата в обществено заведение може да бъде сериозна опасност за един млад човек. Успях да отбягна всички клопки на злото, защото хазяите ми бяха добри християни и защото имах отлични приятели.

След като приключвах с домашните и си научавах уроците, ми оставаше много свободно време.

Започнах да го деля на две части. През първата четях класически италиански и латински автори, през втората се учех да правя сладкиши и ликьори.

В средата на годината не само правех кафе и шоколад, но познавах рецептите и тайните за приготвянето на сладоледи, освежителни напитки, ликьори, торти.

Тъй като заведението получаваше значителна печалба от това, хазяинът почти веднага ми разреши да живея при него безплатно. После ми направи конкретно предложение:

да оставя учението и да се посветя изцяло на неговото кафе. Но аз исках на всяка цена да продължа да уча. Всичко останало правех само за забавление.

Смърт във водата

Учителят Банауди беше образец на преподавател. Без да наказва някого, той успя да спечели любовта и страхопочитанието на всички. Обичаше учениците си като свои деца и те на свой ред го обичаха.

За да му покажем нашата признателност, решихме да му направим един хубав празник на неговия имен ден. Съчинихме стихове и кратки откъси в проза и приготвихме някои подаръци, за които знаехме, че ще му бъдат много приятни.

Празникът мина великолепно. Дон Банауди беше много доволен и за да ни покаже задоволството си, ни отведе на обяд на полето. Денят беше прекрасен. Между учителя и учениците цареше дух на истинско благоразположение и ние му го показвахме по хиляди различни начини.

Преди да се върнем в града, дон Банауди срещна свой приятел, с когото трябваше да говори насаме. В последната част на пътя останахме без него.

Минути след това срещнахме няколко ученици от горния клас, които ни поканиха да идем да се изкъпем в тъй наречения Червен извор. Той се намирал на няколко километра.

Заедно с няколко приятели се обявих против. Но не всички ни послушаха. И докато повечето се върнаха у дома с мен, неколцина отидоха да плуват. Беше едно злощастно решение.

Няколко часа след нашето връщане пристигна, тичайки, един, после още един от нашите другари. Изплашени и тревожни казват:

– Филипо е мъртъв. Да, точно Филипо, който настояваше да отидем да плуваме.

– Но как? – попитахме недоверчиво.– Филипо е най-добрият плувец сред нас.

– И въпреки всичко е така. За да покаже смелостта си, той пръв се хвърли във водата, но не познаваше вировете, на които Червеният извор дължи лошата си слава. Чакахме го да изскочи на повърхността, но повече не го видяхме. Започнахме да викаме и се притече народ. Едва след час и половина няколко души, излагайки се на сериозна опасност, успяха да извадят на брега тялото му.

Това нещастие много ни натъжи. И през тази, и през следващата година никой не се осмели да иде да плува в реката.

Преди известно време се срешнах с няколко стари приятели и си припомнихме отново с горчивина тъжния край на Филипо във вировете на Червения извор.

10

ЕДИН ПРИЯТЕЛ ЕВРЕИН – ИОНА

**В критично положение
на 18 години**

Когато живеех при приятеля ми Джовани Пианта, се сприятелих с едно еврейско момче на име Иона. Беше на 18 години, имаше прекрасно лице, пееше със сладък кадифен глас. Играеше много добре билиард.

Запознахме се в магазина на книжаря Елиас. Всеки път, когато минаваше оттам, Иона питаше за мен. Много се обичахме. Приятелството му към мен се проявяваше по невероятни начини. Всеки свободен миг идваше в моята стая. Прекарвахме времето, като свирехме на пиано, пеехме, четяхме, разказвахме си истории. На него особено много му харесваха хилядите мои разкази.

Един ден попадна в критично положение. Беше се оставил да бъде въввлечен в разправия, последвано от сбиване, от което можеше сериозно да пострада. Дотича при мен, за да го посъветвам. Рекох му:

– Ако беше християнин, щеше да можеш веднага да се изповядаш. Но за тебе това е невъзможно.

– Но и ние, ако искаме, можем да се изповядаме.

– Но при вас няма изповедник. Има един приятел, който ви изслушва – и край! Не отслужва тайнство, не може да ви даде опорощение в името на Бог. Дори не е длъжен да пази тайна.

– Тогава, ако ме придружиш, отивам да се изповядам при свещеник.

– За това е необходима дълга подготовка.

– Каква?

– Християнската изповед опрощава греховете, извършени след кръщението. Следователно, ако искаш да получиш някое тайнство, трябва преди всичко да бъдеш кръстен.

– Какво трябва да направя, за да получа кръщение?

– Да се научиш на християнската вяра, да вярваш в Исус Христос, истински Бог и истински човек. Само тогава ще можеш да бъдеш кръстен.

– И какво ще спечеля от кръщението?

– То ще те направи Божие чедо, ще ти отвори рая. Чрез кръщелната вода Бог ще изличи първородния грях, ще прости прегрешенията ти, сторени до момента, и ще ти даде да влезеш в неговата Църква, където ще можеш да получаваши всички тайнства на Спасението.

– Но ние евреите не можем ли да се спасим?

– След идването на земята на Сина Божи, Исус Христос, правият път за спасение на всички е вярата в Него.

– Ако майка ми научи, че мисля да стана християнин, тежко ми.

– Не бой се! Бог е господар на сърцата. Ако той те призовава да станеш християнин, ще направи така, че майка ти да бъде доволна, или във всеки случай Той ще натъкми нещата.

– Ти си ми приятел. Какво би направил на мое място?

– Бих започнал сериозно да се запознавам с християнството. Междувременно Бог ще направи така, че ще разбера какво иска от нас. Вземи един катехизис и го чети. И моли Бог да ти помага да познаеш истината.

Семейна драма

От този ден той започна да се привързва към католическата вяра. Когато идваше в кафенето след партия билиард, ме търсеше, за да беседваме. Заедно задълбочавахме отговорите в катехизиса и проблемите на вярата.

За няколко месеца той научи кръстния знак, „Отче наш“, „Радвай се, благодатна Мария“ и основните вероистини. Беше много доволен. Ясно се виждаше как от ден на ден се изразяваше и се държеше все по-добре.

Той беше изгубил баща си още съвсем малък. Майка му, на име Ребека, беше чула отначало някои и друг слух за промяната в идеите на сина си, но не бе обърнала внимание на това.

Семейната драма избухна, когато един ден, оправяйки леглото на Иона, майка му намерила катехизиса, по който той учеше. Тя започнала да крещи из къщата. После отишла при равина, като му занесла катехизиса. Заподозряла, че причина за всичко това съм аз, понеже често била чувала от сина си да говори за мен. И дойде, за да се срещне лице в лице с мене.

Докато Иона беше един прекрасен младеж, майка му, за съжаление, бе много грозна жена. Имаше голям нос, беше сляпа с едното око и бе почти глуха. Грозна беше и устата ѝ с подути и малко изкривени устни, с няколко зъба. Брадата ѝ беше дълга и остра. Дори и гласът ѝ беше неприятен. Евреите, които, за да плашат лошите деца, викат магьосника Лилит, наричаха тази жена Магьосницата Лилит.

Излезе ми насреща с толкова голям гняв и горчивина, че страх ме хвана. Рече ми:

– Ти си причината за това нещастие. Моя Иона ти ми го опропасти. Заради тебе загуби уважението на хората. Накрая ще стане християнин и не знам какво ще му се случи.

Използвах най-благите думи в речника си. Спокойно ѝ казах, че трябва да бъде доволна, понеже съм направил добро на сина ѝ.

– Добро ли? Та добро ли е да се отречеш от собствената си вяра?

– Добра ми госпожо, опитайте да се успокоите и да помислите. Аз не съм ходил да търся сина Ви. Срегнахме се в магазина на книжаря Елиас и станахме приятели. Той е много привързан към мен, а и аз много го обичам. Като истински приятел искам да си спаси душата, да познае християнската вяра, единствения път за спасение. Забележете добре, госпожо, че на Вашия син аз съм дал само една книга и само го подканих да се осведоми сериозно за християнската вяра. Ако той стане християнин, няма да напусне еврейската вяра, а ще я живее в по-голямо съвършенство.

– Ако за нещастие стане християнин, той ще трябва да изостави нашите пророци. Християните не вярват в Аврам, Исаак, Яков, в Мойсей и в другите пророци.

– Не е вярно. Ние почитаме светите патриарси на Библията, вярваме в пророците на еврейския народ. Техните писания, техните думи, техните пророчества са основа на християнската вяра.

– Ако беше тук нашият равин, той щеше да знае как да ти отговори. Аз не познавам Мишна, нито Гемарà (двете части на Талмуда). Зная само, че моят беден Иона е опропастен.

След тези думи тя си отиде. Много и много страници би трябвало да изпълня с разкази за заплашителните срещи, които имах с равина, с роднините на Иона и отново с майка му. Но най-вече Иона бе подложен на заплахи и насилие. Той смело понесе всичко и продължи да се запознава с вярата.

Семейството не беше вече сигурно място за него. Трябваше да напусне дома си и да живее от ден за ден. Но много хора му помагаша. Един много образован свещеник, на когото разказах всичко, го взе под своето покровителство и му помогна да задълбочи подготовката за кръщението.

Сега Иона нямаше търпение да стане християнин.

(На 10 август в катедралата на Киери) бе празникът на кръщението. Случаят беше добър призив към вярата за

всички християни и накара да се замислят някои евреи, които по-късно прегърнаха християнството.

Кръстник и кръстница бяха Карло и Отавия Бертинети, които приеха новия християнин като свой собствен син. Благодарение на тяхната помощ Иона можа да си намери добра работа, та почтено да си изкарва хляба. Християнското име на Иона¹¹ бе Луиджи.

¹¹ „Иона“ е измислено име, с което дон Боско иска да скрие истинското име, или е прякорът, с който приятелите са наричали Джакомо Леви. В оригиналните регистри на Киери може да се прочете и официалният акт на кръщението, написан на латински: „На 10 август аз, Себастиано Скиопа, богослов и каноник... кръстих тържествено младежа Джакомо Леви, на 18 години, и му дадох името Луиджи.“

11 БЯЛА МАГИЯ

Изгорих моите „шедьоври“

Дните ми протичаха между учение и живот с приятели. Развлеченията ни бяха театърът, пеенето, инструменталната музика.

Имах отлична памет. Знаех наизуст големи откъси от класически автори прозаисти и поети. Данте, Петрарка, Тасо, Парини, Монти и други поети познавах така добре, че ги обработвах и натъкмявах като моя собственост. Така за мен беше много лесно да импровизирам стихове на всякаква тема.

На представленията, които приготвяхме, бях винаги готов да пея, да свиря, да импровизирам стихове. Тези мои композиции бяха смятани за шедьоври. Но те бяха само откъси от прочути поети, приспособени към различни обстоятелства.

Затова никога не съм заемал „моите стихове“ на други хора. Ако случайно напишех нещо, веднага всичко изгарях.

Фокусите се връщат

По това време научих нови игри – на карти, тароки¹², с дървени топки¹³, на плочки¹⁴, скокове и бягане на кокили. Не във всичко бях играч-звезда, но успях да се справям добре.

Други игри, както вече разказах, бях научил по ливадите на Мориалдо. Но ако там бях начинаещ, тук станах майстор. Бяха малко познати игри и при това изглеждаха като от друг свят.

Представления с фокуси давах и пред широка публика, и в тесен кръг. И тук чудесите се сипеха една през друга. При гледката на десетки и десетки топки, излизащи от една миниатюрна кутийка, по-малка от тях, на десетки и десетки яйца, изскачащи от една микроскопична торбичка, дъхът на хората секваше от почуда.

Други фокуси впечатляваха още повече. Събирах топки от върха на носовете на зрителите, отгатвах сумата, която всеки имаше в портфейла си. С просто докосване с пръст превръщах в прах метални монети. Подканвах някои да погледнат зрителите и вместо хора те виждаха страховити животни или хора без глави.

Именно последните фокуси предизвикаха нервен шок у някои, които започнаха да подозират, че съм магьосник и действам със силата на дявола.

¹² Видигра на карти с колода от 78 карти – 56 от 4-те традиционни цвята и 22 фигури. – Б. пр.

¹³ Играта с дървени топки се играе от два отбора (8–20 участници) на правоъгълен терен, разделен от две линии по дължина. Точка се печели при изблъскването на централната топка с друга топка към противниковата страна, така че тя да премине вътрешната средна ограничителна линия. За повече сведения вж. www.animare.it/giochi-canzoni-ecc/giochi – Б. пр.

¹⁴ Играта на плочки се играе на терен, ограничен с две успоредни прави линии, с гумени пластинки (плочки) в два различни цвята. Точка се печели, когато играч успее да хвърли и закрепил нова пластинка върху вече хвърлена. Играе се до 15 точки. – Б. пр.

Живото петле на Томазо Кумино

Една от тези чувствителни личности бе моят нов хазяин Томазо Кумино. Той бе горещо вярващ християнин, но бе и много наивен, а и обичаше шегите. Аз пък използвах това, за да му погаждам какви ли не номера.

На именния си ден бе приготвил за своите пенсионери желирано пиле. Донесе го на масата в един тиган. Когато отхлупи тигана, от него излезе едно живо петле, което в пълната си уплаха започна да пее и да подхвърква насам-натам.

Друг път приготвяше тенджерата спагети и когато дойде момент да ги изцеди, в гивгирата се изсипа куп съвършено суха ярма.

Много пъти наливаше в бутилката вино, а когато го разсипваше по чашите, откриваше чиста вода. После, когато искаше вода, чашата се оказваше пълна с вино. Други много чести шегички бяха превръщането на плодове във филии хляб, на монетите в портмонето – в парчета ръждясало тенеке, на шапката в нощна шапчица, замяната на орехи и лешници с чакъл.

В един момент бедният господин Томазо се изплаши. Помисли:

– Хората не могат да правят такива неща. Бог не си губи времето с подобни глупости. Следователно всичко това прави дяволът.

Тъй като не се осмеляваше да говори с някого от къщата, той се довери на един съсед свещеник, дон Бертинети. Този свещеник беше уверен, че във всички тези случаи проличава действието на „бяла магия“. Докладва всичко на отговорния за училищата, каноника Бурцио, архимандрит на катедралата в Киери.

Дон Бурцио беше много образован и разумен човек. Без да каже дума на някого, ме покани на разговор.

„Или ти служиш на дявола, или той на тебе служи“

Влязох в кабинета му, когато той си казваше брeвиара. Погледна ме с усмивка и ми направи знак да го почакам. Накрая ме покани да го последвам в друг кабинет. С любезни думи, но със строго лице започна разпита.

– Драги мой, много съм доволен от твоето учене и от твоето поведение. Но сега ми разказаха някои неща за тебе... Казват ми, че познаваш мислите на хората, сумите пари, които всеки държи в джоба си, правиш черното да изглежда бяло, познаваш неща отдалече... Мнозина говорят за теб. Някои подозират, че ти познаваш магията, че си във връзка с дявола. Трябва да ми отговориш искрено: кой те е научил на тези неща? Къде си ги научил? Това, което ми, кажеш, ще остане тайна между тебе и мене. Давам ти думата си, че ще си послужи с него само за твое добро.

Без да се смутя, го помолих да ми даде пет минути, за да му отговоря, и го помолих да ми каже колко е часът. Сложи ръка в джоба си – и не намери часовника.

– Ако нямате часовник – казах му аз, – дайте ми поне едно петаче.

Той затършува – и не намери и кесията си. Тогава загуби спокойствие и повиши тон:

– Негоднико! Или ти служиш на дявола, или той на тебе служи. Ето, вече ми открадна часовника и кесията. Длъжен съм да направя донесение срещу тебе. Освен това бих могъл и да те наложа с пръчка.

Но като ме видя спокоен и усмихнат, той се постара да се успокои и продължи с по-овладян глас:

– Нека разгледаме нещата спокойно! Обясни ми тази тайна. Как е възможно часовникът и кесията да излязат от джоба ми, без да се усетя? И къде са се дянали?

Отговорих почтително:

– Господин архимандрит, ще ви обясня всичко с две думи. Всичко е въпрос на пъргавина на ръцете, на ловко подготвени трикове.

– Но какво общо имат триковете с моя часовник и моята кесия?

– Ще Ви обясня. Когато пристигнах в дома Ви, Вие давахте милостиня на един бедняк. Веднага след това поставихте кесията си върху молитвения чин. Когато след това минавахме от единия кабинет в другия, оставихте часовника на масичката. С добре обмислени жестове поставих и двете неща под този абажур.

При тези думи повдигнах абажура и се появиха двата предмета, за които каноникът си беше въобразил, че са откраднати от дявола. Добрият човек избухна в смях и дълго се смя. Поиска да види някои други трикове, с които правех нещата да изчезват и да се появяват. Накрая беше напълно развеселен, направи ми един малък подарък и заключи:

– Кажете на приятелите си, че почудата е дете на незнанието.

12

ОЛИМПИАДАТА НА ДЖОВАНИ БОСКО

„Бягах с бързината на влак“

Обвиненията в „бяла магия“ не смутиха ритъма на живота ни. Отново започнахме да се събираме, да даваме представления и да се забавляваме.

По това време в Киери пристигна акробат, който започна представленията си с едно мощно бягане: прекоси града от единия край до другия за две минути и половина, т.е. с бързината на влак. Някои мои приятели ми разказваха за него с широко отворени очи като за някакво голямо чудо.

Без да размислям за последствията от думите си, им казах, че давам мило и драго, за да се опитам да го бия. Един непредпазлив приятел съобщава на акробата, който веднага приема предизвикателството. В Киери за миг се разнесе новината: ученик предизвиква шампион професионалист.

Мястото, избрано за състезанието, беше булевардът „Порта Торинезе“. Залогът беше двадесет лири. Аз нямах подобна сума, но много мои приятели от Веселото общество я събраха.

Много народ дойде да присъства на състезанието.

По пътя акробатът взе няколко метра преднина, но скоро наваксах изгубеното и му се наложих по безспорен начин.

На средата на пробегата той се спря и ми даде сумата за победата:

– Молбата ми е за реванш на скок. Но искам басът да е по 40 лири, че дори и повече, ако искаш.

40 лири на върха на една вълшебна пръчица

Приехме. Мястото избра той. Трябваше да се прескочи отвъд един ров срещу парапета, който се издигаше до едно мостче. Той скочи пръв и постави краката си толкова близо до парапета, че по-нататък не можеше да се скочи. Можех да загубя, със сигурност не и да спечеля. При все това опитах един изобретателен краен ход. Направих скок съвсем като неговия, но опирайки се с ръце на парапета, удължих скока отвъд стената (един примитивен „овчарски скок“). Заляха ме аплодисменти.

– Искам още веднъж да те извикам на състезание. Избежи какъвто искаш трик на сръчност.

Приех. Избрах трика с вълшебна пръчка със залог, който скочи на 80 лири. Взех пръчка, поставих на единия ѝ край една шапка, после опрях другия край на дланта си. Без да я докосвам с другата ръка, я накарах да мине по върха на малкия пръст, после на безименния, после на палеца. Оттам я накарах да скочи върху гърба на ръката ми, на лакета, на рамото, на брадата, на устните, на носа, на челото. И като измина обратно същия път, пръчката се върна в дланта ми.

– Този път няма да загубя – каза уверено акробатът. – Този ми е любимият трик.

Взе същата пръчка и с чудна ловкост я докара до устните си. Но имаше много дълъг нос, пръчката се заклати, загуби равновесие и за да не я остави да падне, той трябваше да я вземе с ръка.

Доволни сме да загубим

Бедният човек виждаше как всичките му спестявания отиват на вятъра и почти бесен извика:

– Приемам всяко унижение, но не и това да ме бие един ученик. Имам още 100 лири и всичките ги залагам за едно катерене. Побеждава този, който успее да сложи краката си най-близо до върха на това дърво.

Като каза това, посочи един бряст близо до булеварда. Приех и този път и някак си бях доволен да загубя, понеже го съжалявах. Не исках да го разоря.

Той се качи пръв и постави краката си толкова високо, че ако се беше изкачил още една педя, дървото щеше да се превие и той щеше да падне. Всички казваха, че по-високо не може.

Дойде и моят ред. Изкачих се дотам, докъдето бе възможно, без да се превие дървото. Тогава, като се държах с ръце за дървото, изправих вертикално тялото си и поставих краката си около един метър над височината, постигната от съперника ми. Отдолу избухнаха аплодисменти.

Трапеза за 22 ученици

Моите приятели се прегръщаха от радост, акробатът беше черен от бяс, а аз бях горд, че съм спечелил не срещу момчета като мен, а срещу един шампион професионалист.

Но този професионалист беше тъжен до плач. Съжалихме се над него и му върнахме парите при едно условие: да дойде и да плати обяда в странноприемницата „Муленцето“.

Той се оживи и прие веднага. Отидохме на обяд 22 души, пълният състав на Веселото общество. Обядът му струваше 25 лири, докато лирите, които бих могъл да си сложа в джоба, бяха 215.

Това бе действително един четвъртък на голямо веселие. Аз бях покрит със слава след четирикратна победа над един акробат. Моите другари бяха споделили триумфа ми с най-жива радост и бяха получили вкусен обяд. И акробатът беше доволен, понеже бе получил обратно, кажи-речи, всичките си пари. Като си тръгваше от нас, ни благодари и рече:

– Като ми върнахте парите, вие ме спасихте от разочарование. Благодаря ви от сърце. Ще си спомням за вас с удоволствие, но никога вече няма да се хващам на бас с ученици.

13

ГЛАД ЗА КНИГИ

Две трети от нощта – за четене
Но ще кажете: „След като си използвал толкова много време за забавления, кога учеше?“

Няма да крия от вас, че бих могъл да уча повече. Но за да науча всичко необходимо, ми стигаше вниманието в училище: по това време имах толкова добра памет, че за мен нямаше разлика между четене и учене. Можех без затруднение да разкажа съдържанието на всяка книга, която бях прочел или която бях чувал да разказват. Моята майка, между другото, ме беше приучила да спя много малко. Така че можех да прекарвам нощите в четене на книги, после да използвам почти целия ден за свободни занимания. Помагах в подготовката за училище, давах частни уроци. Правех всичко от приятелска обич и милосърдие, не за да печеля. И все пак мнозина ми плащаха.

Имаше в Киери един книжар евреин, Елиас. За да прочета всички италиански класици, сключих с него договор. Давах му по един петак за всяка книга, която той ми заемаше и която аз връщах след прочитането. Прочитах томчетата от популярната библиотека със скорост едно на ден.

**Зората осветяваше
страниците на Тит Ливий**

През четвъртата гимназиална година прочетох италианските автори.

През годината на реториката достигнах до класическите латински автори: Корнелий Непот, Цицерон, Салустий, Квинт Курций, Тит Ливий, Корнелий Тацит, Овидий, Вергилий, Хораций и др.

Тези книги четях за забавление. Харесвах ми, струваше ми се, че напълно ги разбирам. Едва по-късно разбрах, че не е така. Когато станах свещеник и сам като учител се стараех да обясня на другите тези шедьоври, разбрах, че само със задълбочено изучаване и голяма подготовка могат да се разберат напълно смисълът и красотата им.

Училищните задачи, извънкласните повторения на уроците и продължителното четене заемаха деня и голяма част от нощта ми. Часът за ставане настъпваше често още докато държах в ръка историята на Тит Ливий, която бях започнал да чета предишната вечер.

Този луд ритъм сериозно разклати здравето ми. Няколко години страдах от крайно изтощение. Затова винаги ще съветвам всеки да прави това, което може, и не повече. Нощта е създадена за сън. След вечеря никой не бива да товари ума си с трудни занимания, освен в случаите на действително крайна необходимост. Един здрав човек може да издържи за известно време, но в края на краищата винаги ще навреди на здравето си.

14

КАКВО ЩЕ НАПРАВЯ С ЖИВОТА СИ?

„Не исках да вярвам на сънища“

Наближавах вече края на хуманитарната година. И за мене бе дошъл вече часът да помисля сериозно какво да правя с живота си.

Сънят, който ми се беше явил в Беки, оставаше завинаги запечатан в паметта ми. Трябва да добавя, че много пъти този сън идваше отново и отново, но по все по-ясен начин. Ако исках да му вярвам, трябваше да реша да стана свещеник. А и аз самият имах склонност към това.

Но не исках да вярвам на сънища. Освен това моят начин на живот, определени навици, които си бях изработил, пълната липса на тези добродетели, които са необходими за свещениците, ме правеха много несигурен. Моят избор бе доста труден.

Колко пъти ми се искаше да имам духовен наставник, който да ми помогне в такива моменти. За мен той би бил истинско съкровище, но това съкровище ми липсваше. Имах добър изповедник, който ми помагаше да бъда почтен християнин, но никога не поиска да говори за призванието.

Дълго време размислях. Прочетох някои книги върху призванието към посветен живот и свещенство. Накрая реших да стана францисканец. Разсъждавах така:

– Ако стана свещеник в света, рискувам да се проваля¹⁵. Ще стана свещеник, но няма да живея сред хората. Ще се оттегля в някой манастир, ще се посветя на учение и размисления. В усамотение по-лесно ще се преборя със страстите, по-специално с горделивостта, която е пуснала вече дълбоки корени в сърцето ми.

„Бог ти приготвя друго поле“

Така и направих: подадох молба да бъда приет при реформираните францисканци конвентуалци. Явих се на приеман изпит. Бях приет. Вече всичко беше готово за влизането ми в Манастира на мира в Киери.

Оставах няколко дни до влизането ми, когато сънувах един много странен сън. Видях голямо множество от тези монаси, които носеха разкъсани дрехи и тичаха на различни страни. Един от тях дойде близо до мен и ми каза:

– Ти търсиш мир, но тук мир няма да намериш. Не виждаш ли как се държат братята ти? Бог ти приготвя друго място, едно различно поле за работа¹⁶.

¹⁵ Това не са били скрупули, нито напразен страх. „В тези години, пише историкът Пиетро Стела, сред нещата, които са будили най-много опасения, е професионализацията на семинаристите – поемане на „църковна кариера“ не поради дълбок религиозен дух, а поради човешки съображения, за осигуряване на бъдещето. Разбирало се е какво голямо зло за свещенството е вътрешната празнота, повърхностното религиозно чувство. Знак за тази опасност е можело да бъде прекомерното изобилие от младежи, които тръгвали по пътя на свещенството. На наплива при постъпването съответствали многобройни и болезнени напускания. Пътят на учещия за духовник е разглеждан от мнозина по принцип като „пряк път“ за място в обществените учебни заведения или държавните служби.

¹⁶ Пиетро Стекла пише: „Орденът на Малките братя в Пиемонте по това време се отличава с няколко определено изпъкващи фигури, мисионери в Америка, Светата земя и Китай... Но самият орден преминава през страшна криза на призванието... През XVII век са

Насън поисках да отправя няколко въпроса към този брат, но някакъв шум ме събуди и всичко изчезна. Отидох при моя изповедник и му разказах всичко. Той отказа да слуша и за сънища, и за монаси. Каза ми:

– В подобни случаи всеки е длъжен да следва своите склонности, а не чуждите съвети.

Едно писмо прояснява хоризонта

Точно в това време се случи нещо, което ме постави в невъзможност да вляза веднага при францисканците. Помислих, че това е временна трудност, но изникнаха и други пречки, още по-големи.

Реших тогава да се доверя на моя приятел Луиджи Комоло. Ето неговият съвет: да измоля една деветница и да напиша писмо на неговия чичо, енорийския свещеник.

В последния ден на деветницата заедно с него направих изповед и се причестих. После присъствахме на литургия в катедралата и помогнахме при отслужването на една друга литургия пред олтара на Мадоната на благодатите. Като се върнах у дома, намерих писмо с отговора на дон Комоло, чичото на Луиджи. В него се казваше:

„Като се вземе предвид всичко, аз бих посъветвал твоят другар да не влиза в манастира. Нека облече дрехата на семинарист¹⁷ и докато продължава учението, ще започне да

повече от 70 хиляди. По време на Френската революция им е нанесен сериозен удар. През 1862 г. броят им намалява до 23 хиляди, а до пет хиляди през 1882 г., когато става разпускането на институцията и на третия ред.“ (*Дон Боско в историята на католическата вяра*, т. I, стр. 45)

¹⁷ Семинаристи се наричали тези, които са постъпвали за изучаване на църковни науки с цел да станат свещеници. Облеклото им е било черно расо, което е стигало под коляното или до глезена. Семинаристите се делели на *външни*, които са посещавали само учебните занимания и литургичните служения, а останалата част

вижда все по-ясно какво иска Бог от него. Да не се бои, че ще изгуби призванието си. Чрез усамотяване и дела на милосърдие ще преодолее всички препятствия.“

Последвах този мъдър съвет и започнах да се занимавам с четива и размишления, които щяха да ми помогнат в подготовката ми за влизане в семинарията.

Холерата обхваща Торино

Взех изпита по реторика. Веднага след това издържах и този, който беше необходим за влизане в семинарията¹⁸. Него трябваше да положи в Торино, но градът беше заплашен от холера, която се разпространяваше в околните села. И така го държах в къщата на Бертинети, която в този момент беше наета от каноника Бурцио и която впоследствие господин Карло Бертинети щеше да остави в наследство на моите салезиани.

Мимоходом искам да спомена един факт, за да се разбере каква беше религиозната атмосфера в Киери. В течение на четири години не чух нито един злонамерен разговор или една лоша дума срещу религията.

25 души бяхме завършилилите курса по реторика. Трима продължиха обучението си, за да станат лекари. Един стана търговец. Останалите двадесет и един започнахме да учим в семинарията, за да станем свещеници.

от времето прекарвали в семействата си, и *вътрешни*, които живеели постоянно в семинарията. Епископите винаги се стремели да ограничават броя на външните, които внасяли сред *вътрешните* известна светскост.

¹⁸ Джовани Боско решава да влезе в интерната на семинарията като *вътрешен* с намерение да води напълно суров живот. Семинарията в Киери е била открита малко преди това, през 1829 г. Архиепископът на Торино Коломбано Киавероти е искал за бъдещите свещеници едно затворено място, почти като клаузура, далеч от светския шум на Торино.

През тази училищна ваканция престанах да играя като акробат и започнах да чета религиозна литература. Трябва със срам да призная, че до този момент я бях пренебрегвал.

Но продължавах да се занимавам с момчетата. Привличаха ги моите разкази, живите игри, песните. Мнозина, даже сред по-големите, не познаваха истините на вярата. Сред игри и разкази им преподавах катехизис и християнски молитви. Беше един вид ораторий¹⁹: петдесетина момчета, които ме обичаха и ме слушаха, сякаш бях техен баща.

¹⁹ Ораторий – при много църкви – сграда и пространство, запазени за дейности с младежите.– Б. пр.

**ПЪТЯТ НА
ЕДНА ГОЛЯМА ИДЕЯ
1835–1845**

1

ЧЕРНАТА ДРЕХА

Да съблечеш стария човек

Бях решил да стана свещеник и бях положил изпита за влизане в семинарията.

Сега се подготвих за деня, в който трябваше да облека дрехата на семинарист. В дълбок размисъл ме държеше убеждението, че, по обичайния път, спасението или погубването на душата ни зависи от направлението, което даваме на живота си.

Бях помолил различни приятели да се молят за мене. Бях направил една деветница. В деня на св. Архангел Рафаил, 25 октомври, се изповядах и се причестих. Преди тържествената литургия енористът на Каstellнуово дон Чинцано благослови дрехата на семинарист и ме облече с нея.

Нареди ми да оставя светските дрехи със следните думи: „Господ да съблече от тебе стария човек с неговите навици и неговите начини на действие.“ И аз рекох в сърцето си: „Колко много стари неща има за махане от живота ми! Боже мой, разруши моите лоши навици!“ Даде ми бялата яка с думите: „Господ да те облече в новия човек, сътворен според Божието сърце в справедливост, истина и святост.“ Почувствах се дълбоко развълнуван и вътрешно си казах: „Боже мой, нека наистина да започна нов живот в моите мисли, думи и дела. Дево Марийо, бъди мое спасение.“

„Изглеждах като марионетка, облечена в нови дрехи“

След литургията – една изненада. Енорийският свещеник ме покани да го придружа в махалата Пардела, където имаше патронен празник. С тази покана той искаше да ми направи удоволствие, но празникът се оказа неподходящ за мене. Приличах на марионетка в нови дрехи, която се представя пред публика, за да ѝ се възхищават.

И имаше още едно неудобство. След седмици на съсредоточаване, за да се подготвя за този ден, трябваше да участвам в обяд сред мъже и жени, които се бяха събрали, за да се смеят, да си говорят, да ядат, да пият и да се забавляват. Бяха хора, които приказваха за игри, танци, срещи. Какво общо можеха да имат с един човек, който преди няколко часа бе облякъл дрехата на светостта, за да се предаде напълно на Господ?

Енорийският свещеник се досети за това. На връщане ме запита защо бях останал тъй замислен сред веселбата. Откровено му отговорих, че сутрешното тържество противоречи на следобедното тържество. Добавих:

– Но не видяхте ли свещениците, които полупияни се правеха на палячовци сред сътрапезниците! Накараха ме да гледам свещениците едва ли не с антипатия. Ако знаех, че ще стана такъв един свещеник, веднага бих захвърлил тази дреха и бих заживял като беден християнин.

– Светът е такъв и трябва да го приемеш какъвто е. Трябва да видиш злото, за да го отбягваш след това. Никой не става добър войник, без да се е научил да използва оръжието. Ние, които сме винаги на бой с врага на душите, трябва да действаме по този начин.

Нищо не отговорих. Но в сърцето си си казах:

– Никога повече няма да участвам в обществени угощения, освен ако е абсолютно необходимо за Божията слава.

В следващите дни надълго размишлявах върху моя начин на живот. Трябваше да го преобърна из основи. До този ден не бях, разбира се, някакъв злодей. Но ме бяха управля-

вали разпиляността, горделивостта, силното желание да играя, да скачам, да се забавлявам – все неща, които дават моментна радост, но не насищат сърцето.

Седем опорни точки за един различен начин на живот

За да установя твърдо един различен начин на живот, който щях да запазя завинаги, написах седем правила.

1. Няма повече да участвам в обществени зрелища. Няма да обикалям по панаири и пазари. Няма да ходя да гледам танци и театрални представления. Ще направя всичко възможно да не участвам в обеда и угощения.

2. Няма повече да давам представления като акробат и фокусник. Няма да ходя по въже, няма да свиря на цигулка, няма да ходя на лов. Наистина смятам, че тези неща са в противоречие с живота на един свещеник.

3. Ще се старая да намирам време за размишляване и разсъждаване. Ще бъда умерен в яденето и пиенето. Ще спя точно толкова, колкото е необходимо за здравето ми.

4. Досега съм чел много светски книги. Отсега нататък ще чета книги с религиозно съдържание, за да служа на Бога.

5. С всичките си сили ще се боря срещу мисли, разговори, думи и четива, които са против целомъдрието. И, от друга страна, ще поставя в действие всичко, дори и най-малката дреболия, която помага за запазване на тази добродетел.

6. Всеки ден ще се моля на Господа. И всеки ден ще правя малко размишление и духовно четиво.

7. Всеки ден ще разказвам случки и мисли, които да въздействат за добро. Ще ги разказвам на другари, приятели, близки. Ако никого не срещна, ще говоря за добри неща поне с майка ми.

Тези са правилата, които приех в деня, когато облякох дрехата на семинарист. За да останат добре запечатани в паметта ми, отидох пред един образ на Мадоната, прочетох ѝ ги и на нея и дадох обещание да ги спазвам с цената на всякакви жертви.

2

НАПЪТСТВИЯТА НА МАМА МАРГЕРИТА

„Не дрехата дава уважението“

На 30 октомври трябваше да бъда в семинарията. Скромният ми багаж беше приготвен. Близките ми бяха доволни, а аз – още по-доволен. Само майка ми беше замислена и ме следеше с поглед. Искаше да ми каже нещо и търсеше най-подходящия момент.

Вечерта преди заминаването тя ме извика настрани и ми каза следните дълбоки думи:

– Джовани, ти облече свещеническата дреха. Аз изпитвам цялата радост, която една майка може да изпита за успеха на сина си. Помни обаче, че не дрехата, а добродетелта дава уважението. Ако един ден имаш съмнения за твоето призвание, не опозорявай, за Бога, тази дреха! Веднага я свали! Предпочитам да имам за син един беден селянин вместо свещеник, занемарил задълженията си. Когато се роди, аз те посветих на Мадоната. Когато започна да учиш, ти заръчах винаги да обичаш нашата Майка. Сега ти заръчвам да бъдеш изцяло неин, Джовани. Обичай тези твои другари, които обичат Мадоната. И ако станеш свещеник, разливай около себе си любовта към Мадоната!

Когато завърши думите си, майка ми беше дълбоко развълнувана. Аз плачех. Отвърнах ѝ:

– Майко, благодаря Ви за това, което сте направила за мене. Никога няма да забравя тези думи. Ще ги нося в себе си като съкровище през целия си живот.

На сутринта много бързо отидох в Киери и още същия ден вечерта влязох в семинарията.

Програма, изписана на стената

Поздравих предстоятелите, качих се в стаята си, за да си подреда леглото, и заедно с приятеля ми Гариляно направих дълга обиколка за ориентиране през спалните, коридорите, двора. От върха на една стена ни отправи пръв поздрав един слънчев часовник. На него имаше следният надпис: *Afflictis lentae, celeres gaudentibus horae* (За страдащия часовете са бавни, а са бързи за оня, чието сърце е доволно¹).

Казах на Гариляно:

– Ето нашата програма. Весели сме и времето минава бързо.

Веднага след това започнаха тридневни духовни упражнения. Стараех се да ги изпълнявам добре. Към края отидох при преподавателя по философия, теолога Тарнавазио ди Бра, и го помолих да ми даде съвети за добро поведение и за спечелване доверието на преподавателите. Този отличен свещеник отговори:

– Само един съвет: изпълнявай акуратно задълженията си.

Приех този съвет като основна точка на живота ми като семинарист. Подчинявах се с готовност на звъна на камбаната – било когато ни викаше за учене и на църква, било когато ни канеше на обяд, за междучасие, за почивка.

¹ Надписът е стих в хекзаметър: „Тъжен щом си, часовете се влачат; щом радваш се, тичат.“ – Б. пр.

Тази акуратност ми позволи по-лесно да спечеля приятелството на моите съученици и доброто мнение на преподавателите.

Шестте години в семинарията бяха едно прекрасно преживяване.

3

ТАРОКИ В СЕМИНАРИЯТА

„Сякаш минаваше някакъв черен звяр“

Дните в семинарията са повече или по-малко все едни и същи.

Най-напред ще представя хората и ежедневието, после ще разкажа някои случки.

Преди всичко няколко думи за предстоятелите. Много ги обичах. Към мене се отнасяха винаги любезно. Но не бях напълно доволен. Ректорът и другите предстоятели идваха да ни видят при пристигане от ваканция и на тръгване. Никой не отиваше да говори с тях, освен за някое и друго съгласяване. Един от тях, по ред, присъстваше при хранене и разходка. Нашите „контакти“ свършваха дотук. Колко пъти съм имал желание да говоря с тях, да ги питам за съвет. Имах съмнения, но никога не знаех към кого да се обърна, за да ми даде обяснение.

Ако някой предстоятел минаваше сред семинаристите, започваше всеобщо разбягване, сякаш оттам минаваше някакъв черен звяр.

Всичко това ме караше да съкращавам сроковете. Исках бързо да стана свещеник, за да започна друг начин на общуване: да бъда сред момчетата, да им помагам, да ги карам да почувстват приятелството ми.

Странна маневра за получаване на Причастието

Асега няколко думи за другарите ми. Бях удържал на думата, дадена на майка ми: сприятелих се с тези, които обичаха Мадоната, залягаха в учението и бяха за пример в църквата.

Трябва да призная, че в семинарията освен семинаристи, които водеха прекрасен живот, имаше и опасни типове. Тук могат да се намерят младежи, които влизат в семинарията, без много да му мислят за призванието, без добър дух и добра воля. Именно в семинарията чух много лоши приказки. Разпространяваха се книги с безнравствено и антирелигиозно съдържание, които бяха задържани при един оглед.

Опасните типове бяха отстранявани веднага след разпознаването им. Или пък те самите в опрелелен момент си отиваха. Но през месеците, прекарани в семинарията, те бяха истинска чума, а чума заразява и добри, и лоши.

Избягнах тази опасност, като избрах за приятели прекрасни момчета: Гулиелмо Гариляно, Джовани Джакомели от Авилина, а после и Луиджи Комоло. Трима другари, едно съкровище.

Религиозният живот беше много грижливо подреден. Всяка сутрин литургията беше съпроводена с размишление и броеница. На трапезата мълчахме: слушахме четенето на „Църковна история“ от Беркастел. Изповед – на всеки 15 дни. Който искаше, можеше да отиде на изповед всяка събота.

Можехме да приемаме Свето причастие само в неделя и в празнични дни. Ако някой искаше да приеме Евхаристията през седмицата, трябваше да извърши акт на непослушание. Докато другите се качваха за закуска, семинаристът можеше да влезе крадешком в църквата „Св. Филипо.“ След приемането на Светото причастие можеше да се присъедини към останалите, докато те влизаха в училище или в учебната зала. Тази маневра беше забранена от правилника.

Но предстоятелите, които отлично виждаха какво става, не казваха нищо. Мълчаливо одобряваха.

Като използвах тази странна система, можах да приема многократно Светото причастие. И мога да кажа, че то беше най-силната храна за моето призвание.

Тази особеност на живота в семинарията, която според мен беше отрицателна, в момента е вече премахната от архиепископа Гасталди. Ако семинаристите са готови, могат ежедневно да приемат Светото причастие.

Поп купа и вале пика

През свободното време обичайната игра беше „барра протта“². Отначало бях луд по нея. Но после размислих, че прилича на игрите на акробатите, от които бях решил да се откажа. Изоставих я.

В определени дни беше позволено да играем на тароки. За известно време това беше моето любимо развлечение. Но и в нея имаше и сладости, и горчивини. Не бях изключителен играч, но във всеки случай винаги печелех. Накрая на игрите ръцете ми бяха пълни с пари. Но като виждах другарите си тъжни, понеже ги бяха изгубили, и аз се натъзвавах повече от тях. А и поради усилието да съсредоточа вниманието си върху картите, дори когато се молах или учех, в ума ми бяха поп купа и вале пика. Затова по средата на втората година, по философия, реших да престана да играя.

² В играта (barra gotta – разбита преграда) участват два отбора (общо 16–20 души) на терен с размери около 1/4 футболно игрище с участието и на съдия. Побеждава отборът с повече точки, набрани от преминаването на играч през противниковата крайна линия (1 точка), и „пленяването“ на играчи на противника (1 точка за трима „пленници“). За повече сведения вж. www.animare.it/giochi-canzoni-ess/giochi. – Б. пр.

Когато разполагахме с повече свободно време, организирахме весели разходки в потъналите в зеленина околности на Киери. Тези разходки бяха полезни и за учението. Организирах се оживени викторини с въпроси и отговори от изучаваните в училище дисциплини.

А когато валеше или беше студено, се събирахме в трапезарията на семинарията. Започвах оживени спорове на най-различни теми, училишни и извънучилищни. Този „училищен кръжок,“ на който бях председател и неоспорим съдия, беше за мен истинско забавление, а бе полезен и за учението, за добронравие и за здравето. Най-интересните въпроси поставяше винаги Луиджи Комоло, който бе влязъл в семинарията една година след мене. Доменико Перети, бъдещ енорийски свещеник на Бутилиера, говореше като млад оратор и имаше винаги готов отговор за всеки въпрос. Гариляно говореше малко, но слушаше винаги много внимателно и добавяше проникновени пояснения и разсъждения. При нашите разговори изникваха многобройни научни теми и сведения, които никой не беше в състояние да развие по-надълбоко или да коригира. Тогава си разделяхме работата. Всеки получаваше по една тема, по едно понятие. Трябваше да го разгледа в дълбочина и да докладва на „кръжока“ резултатите от изследването си.

Луиджи ме подръпва за ръкава

Често моята почивка беше прекъсвана от Луиджи. Той ме подръпваше за ръкава, приканваше ме да го последвам и ме отвеждаше на църква. Тук ме караше да се моля: обожание на Пресветото причастие, молитва за агонизиращите, измолване на броеницата и моление към Мадоната за душите в чистилицето.

Този прекрасен младеж бе голямо щастие за мен. Знаеше да избере най-подходящия момент, за да ми обърне внимание за нещо, да ме поправи, да ми каже окуражител-

на дума. Всичко вършеше с такава деликатност и обич, че с удоволствие приемах неговите напомнания.

Бяхме големи приятели. Стараех се да му подражавам, но бях на хиляди километра след него. Във всеки случай, ако не са ме покварили разпуснати другари и ако съм постояненствал в моето призвание, на него го дължа.

Само в едно нещо не съм се старал да му подражавам: в умъртвяването на плътта. Беше само на 19 години, но по Велики пости спазваше строг пост, постеше и всяка събота в чест на Мадоната. Често закуската му беше само хляб и вода. Понасяше с благо търпение грубите думи, проявите на студено пренебрежение. В църквата и училището беше безукорно акуратен.

Изглеждаше ми невъзможно да постигна всичко това. За мен той беше по-скоро не приятел, а идеал, един изключително висок образец на добродетел, непрекъснат подтик да се отърсвам от леността, за да бъда поне малко като него.

4 ВАКАНЦИИ

На жътва в полето

Ваканциите са по принцип голяма опасност за семинаристите. По мое време бяха още по-голяма опасност, понеже продължаваха четири и половина месеца.

Опитвах се да запълня времето с четене и писане, но не успях да си наложя определен режим, често нищо не свършвах. Убивах си времето с физически труд. Работех със струг, с ренде, на ковашко огнище, кроях и шиех дрехи, правех обувки. В къщата ми в Мориалдо има все още едно писалище, една маса за хранене и няколко стола, „шедьоври“, изработени през тези ваканции.

После вземах косата и тръгвах по ливадите, за да кося трева, в полето, за да жъна пшеница. Слизях в мазето, за да подготвя бъчвите, да мачкам грозде, да източвам ново вино.

Само в празнични дни можех отново да се занимавам с момчетата. Мнозина бяха почти 16 или 17-годишни, но не знаеха нищо за вярата. Много ми беше приятно да им преподавам катехизис.

Малчуганите нанай-различна възраст, които бяха действително жадни за учение, учех на четмо и писмо. Училището беше безплатно, но поставяше като условия постоянство, внимание и ежемесечна изповед. Някои не се съгласяваха и

си отиваха. Но това не бе беда: другите разбираха, че става дума за нещо важно, и залягаха сериозно.

„На език, достъпен за народа, за народа, за народа“

Сразрешението на моя енорийски свещеник започнах да изнасям проповеди и беседи. През ваканциите на 1838 г. проповядвах в село Алфиано на празника на Мадоната на броелицата. След първа година теология говорих в църквата на Каstellнуово: беше празникът на апостол Вартоломей. В Каприльо проповядвах на празника на Рождението на Дева Мария.

Не зная каква духовна храна са получили хората от моите проповеди. Навсякъде ми ръкопляскаха и накрая попаднах в плен на суетата. Но един ден получих добър урок.

Току-що бях завършил проповедта си за Рождението на Дева Мария и поисках да чуя мнението на един човек, който имаше интелигентен вид. Той ме заля с неспирни похвали:

– Проповедта Ви за душите в чистилицето беше блестяща!

А аз бях говорил за величието на Мадоната.

В Алфиано поисках да чуя мнението на енориста дон Джузепе Пелато, човек с дълбока вяра и голям опит.

– Кажете ми искрено какво мислите за моята проповед.

– Много хубава, подредена. Изложихте я на добър език и с много примери, почерпани от Библията. Ако продължавате така, ще станете много търсен проповедник.

– Но хората дали са я разбрали?

– Малцина. Разбраха я моят брат свещеник и още няколко души.

– Но мислите бяха лесни за разбиране.

– На Вас Ви се струват лесни, но за хората са много високи. Да разсъждаваш, засягайки мимоходом мисли от Биб-

лията и събития от църковната история, е хубаво, но хората не слушат.

– Какво ми препоръчвате да направя?

– Трябва да изоставите езика и стила на класиците, трябва да говорите на диалект или, ако трябва, на италиански, но на език, достъпен за народа, за народа, за народа. Вместо да правите разсъждения, направете сравнения, дайте прости и приложими примери. Не забравяйте, че хората не слушат внимателно и че истините на вярата трябва да бъдат излагани по възможно най-простия начин.

Този съвет ми послужи за през целия ми живот.

Все още пазя, за мой срам, тези мои първи беседи. Като ги взема в ръка, виждам само суета и желание да бъде „модерен“. Милостивият Бог ми бе дал този прескъпоценен урок, който ми послужи при проповеди, при катехизис, при писането на книги.

5

**ВОЛНИ ДНИ ПО ХЪЛМОВЕТЕ
НА МОНФЕРАТО**

Хвърчаха закани и чаши

Когато казах, че ваканциите са опасни, имах предвид себе си. На един беден семинарист често може да му се случи да попадне в сериозни опасности, дори без да се усети. На мен ми се случи точно така.

Една година няколко мои роднини ме поканиха на празник. Не исках да ида. Но един мой чичо настоя, като ми каза, че няма семинарист, който да помага на енорийския свещеник при служенията в църквата. След дълго настояване накрая приех.

Участвах в Светата литургия, като служих на олтара и пях. После дойде време за обяд. В началото всичко беше добре. Но когато от виното всички се развеселиха (а някои и добре се понапиха), започнаха приказки, които за един семинарист са непоносими. Опитах се да отклоня разговорите, но гласът ми се изгуби в общата врява.

Не знаех повече какво да правя и реших да си тръгна. Взех си шапката и се изправих. Но чичо ми ме задържа. Един сътрапезник, вече пиан, започна да обижда всички присъстващи. Друг пък, също пиан, стана и се опита да се хвърли срещу него. Вдигна се кръчмарска врява, захвърчаха закани и чаши. Хвърчаха също чинии и бутилки, лъжици и вилици. Някой извади нож.

Разбрах, че единственото разумно нещо, което можех да направя, бе да си тръгна. Като стигнах у дома, поднових обещанието, което многократно бях давал: да отбягвам всяка опасност от подобно разпиляване, за да не накърнявам приятелството с Бога.

Счупената цигулка

Друга неприятност ми се случи в Кровеля, махала на Бутилиера. Празнуваше се денят на св. Вартоломей и един мой друг чичо ме беше поканил да участвам в църковната служба. Трябваше да служа на олтара, да пея и да свиря на цигулка. Този музикален инструмент ми беше много скъп, но се бях отказал от него в деня, когато облякох дрехата на семинарист.

В църквата всичко вървеше много добре.

Обедът се състоя в къщата на чичо ми, ръководител на празника, и нямаше никакви неприятности.

След обяда сътрапезниците ме поканиха да изсвирия нещо, за да ги поразвеселя. Един присъстващ музикант настоя:

– Аз ще свиря първи глас. Вие само ми акомпанирайте.

Достоен съм за презрение, понеже не съумях да откажа. Свирих няколко минути, после дочух някакъв шепот, някакво раздвижване сред присъстващите. Погледнах през прозореца и видях в двора тълпа хора, които танцуваха весело в ритъма на нашата музика. Какъв гняв изпитах в този момент!

– Но как така?– рекох на сътрапезниците. – Аз проповядвам против публичните танци, а вие ме карате да организирам такива танци в двора ви! Никога повече няма да се случи нещо подобно.

Счупих цигулката си на хиляди парченца. Никога повече не взех в ръка този инструмент, дори когато се явяват подходящи случаи за използването му в църквата.

Последният лов

Още една случка по време на ваканциите. През лятото и есента ловях птици по начините, които се използваха тогава: с птичи клей, с клетка, понякога и с пушка. Една сутрин видях да профучава като стрела един див заек. Тръгнах след него. От нива на нива, от лозе на лозе и накрая долини прекосявах и по хълмове се катерех.

Така летяха часове. Накрая животното ми беше на мушка и го заковах с един изстрел. Бедното животинче падна и изпитах голяма тъга, като го виждах да умира. Няколко приятели ме бяха последвали и ме поздравиха за удара. Но аз се погледнах: бях по риза, без горна дреха, със сламена шапка като някакъв контрабандист, с пушка в ръка след пет километра бяг. Почувствах най-дълбок срам. Извиних се на приятелите си за този непристоен вид и веднага се върнах у дома.

Повторно си дадох дума вече никога да не ходя на лов. С Божията помощ този път удържах на обещанието си. Господ да ми прости за лошия пример, който дадох през този ден.

Тези три случки бяха урок за мен. Ако искаш сериозно да живееш, служейки на Господа, трябва да умножаваш моментите на съсредоточаване и да изоставяш развлеченията, които са прекалено материални. Не че те са сами по себе си обида към Бога, но по време на тези развлечения се водят разговори, използват се форми на обличане, на говорене и действие, които застрашават приятелството с Бога. Той ни е наредил да бъдем чисти в мислите, думите и действията си.

Готвене на пиле

Бях винаги в най-приятелски връзки с Луиджи Комоло, Докато Бог го съхраняваше в този живот. Много пъти през ваканциите ходех в дома му и той идваше в моя дом. Пишихме си и писма. Аз виждах в негово лице един истин-

ски „свят младеж“ и много го обичах, понеже доброта като неговата рядко се среща. Когато бяхме заедно, помагах му в учението и се стараех да му подражавам поне малко.

След първа година теология той дойде да прекара един ден заедно с мен. Майка ми и брат ми бяха на жътва в полето. Луиджи ме накара да прочета проповедта, която трябваше да произнесе на празника на Успение Богородично, и сам я прочете пред мен, сякаш бях публиката в църква.

Времето минаваше и в един момент се усетихме, че е дошло време за обяд. Бяхме сами в къщи и не ни беше много ясно как се приготвя ядене.

– Аз ще запаля огъня – каза Луиджи. – Ти пригответи тенджерата. После ще сварим нещо.

– Майка ми каза да си стотвим пиле – рекох на свой ред. – Ще ни бъде и за супа, и за второ ядене. Трябва обаче да отидем да го хванем в курника.

След известно време, прекарано в гонитба, успяхме да хванем едно съвсем младичко петле. Сега трябваше да го заколим. Но никой нямаше смелост за това, ни той, ни аз. Накрая стигнахме до компромис: Луиджи да натисне врата на петлето върху един дръвник, а аз с един сърп да го прережа. Замахнах и отрязах главата на пилето. Но като видяхме фонтана кръв, и двамата се уплашихме. Стремглаво отстъпихме назад.

След няколко минути униние Луиджи се съвзе:

– Ама сме наистина двама глупаци. Господ ни е дал животните на земята за храна. Тогава защо е цялото това отращение?

Смело оскубахме пилето, сварихме го и го изядохме.

Искаше ми се да ида в Чинцано, за да чуя проповедта на Луиджи на Успение Богородично. Но и аз в този ден трябваше да проповядвам в една енория. Отидох в Чинцано на следващия ден. Думите на Луиджи се бяха харесали извънредно много и мнозина изразяваха пред мен задоволството си.

Импровизация за свети Роко

На 16 август бе празникът на свети Роко. Ние наричаме този ден „празник на гърнето,“ понеже близки и приятели се канят на обяд и после прекарват заедно няколко весели часа.

Това, което ми се случи през този ден, показва докъде стигаше дързостта ми. Трябваше да дойде един проповедник, за да говори за свети Роко. Но до момента, когато трябваше да се качи на амвона, никой не се появи. Енорийският свещеник на Чинцано беше на тръни. За празника бяха дошли много енористи от околните села и в един момент аз (като виждах, че енорийският свещеник се чуди какво да прави) обиколих този и онзи, като молах някой да каже добра дума на всички тези хора, които се бяха събрали в църквата.

Никой не се осмеляваше. Даже един от тях отговори троснато на моите настоявания:

– Но Вие сте наистина човек безотговорен! Да не мислите, че да импровизираш проповед за свети Роко е като да изпиеш чаша вино? Я опитайте Вие!

Този човек бе се изказал на висок глас и всички шумно се съгласиха с него. Огорчен, но и пришпорен в горделивостта ми, отговорих:

– Не се осмелявах да изляза пред всички. Но като виждам, че никой не се осмелява, проповедта ще изнеса наистина аз.

В църквата изпълниха една религиозна песен, за да имам време да си събера мислите. Бях чел житието на свети Роко. Наум събрах главните сведения и факти и се качих на амвона. Проповедта, която направих, бе сред най-хубавите, изнасяни от мене.

„Надявам се да пия по-хубаво вино“

Същия ден излязох да се поразходя с Луиджи Комоло. Качихме се на един хълм, от който се откриваше широка гледка от ливади, ниви и лозя.

– Гледай каква суша е тази година! – рекох. – Реколтата е оскъдна. Бедните селяни! Толкова труд и никакви добиви!

– Ръката Господня тежи върху нас – отговори Луиджи. – Вярвай ми: причина за всичко са нашите грехове.

– Да се надяваме, че следващата година Господ ще даде по-хубаво време.

– И аз се надявам. Щастливи са ония, които ще могат да го живеят.

– Хайде, не говори за тъжни неща. За тази година – както и да е. Но следващата ще има приказен гроздобер, ще ви диш. Ще прием прекрасно вино.

– Ти ще го пиеш.

– А ти? Ще продължаваш ли да си пиеш вода както обикновено?

– Не. Надявам се да пия по-хубаво вино.

– Какво искаш да кажеш?

– Остави, да не говорим. Господ знае.

– Не променяй темата. Какво искаш да кажеш с тези думи „Надявам се да пия едно по-хубаво вино?“. Че ще отидеш в Рая?

– Аз не съм сигурен, че след смъртта си ще отида в Рая. Но дълбоко вярвам в това. От известно време имам толкова силен копнеж да отида в Господния дом, че ми се струва невъзможно да остана да живея още дълго на тази земя.

Луиджи говореше тези неща с лице, изразяващо пълна радост. В този момент здравето му бе отлично и се готвеше да се върне с мен в семинарията.

6

ВЕСТ ОТ ОТВЪДНОТО

Последният поглед беше като подпис

Внаписаната от мене биография на Луиджи Комоло³ съм споменал случките, които предхождаха и съпровождаха неговата свята смърт. Който иска да ги узнае, може да ги прочете в онези мои страници.

Тук искам да спомена само един факт, до който в биографията съм се докоснал съвсем бегло, но който предизвика коментарите на много хора. Ето го.

Нашето приятелство беше толкова дълбоко, че говорехме открито за всичко, което можеше да ни се случи. Говорехме също и за възможността един от нас да умре.

Един ден, след като прочетохме заедно дълъг откъс от житието на един светец, полу на шега, полу на сериозно, един от нас каза:

³ Дон Боско публикува първото издание на тази биография през 1844 г. под заглавие *Исторически бележки за живота на семинариста Луиджи Комоло, починал в семинарията в Киери и събудил всеобщо възхищение със своите добродетели*. Следват други три издания, съответно през 1854, 1867 и 1884 г. Последното е обогатено с изчерпателен разказ за явяването на Луиджи Комоло, за което само се намеква в предходните издания.

– Би било хубаво този от нас, който умре пръв, да дойде, за да донесе на другия вест от отвъдното.

След като многократно говорихме за това, направихме споразумение:

– Който умре пръв, да дойде, ако Бог позволи, за да каже на другия дали е спасен.

Не мислех, че това споразумение е нещо важно. Направихме го с известно лекомислие (никого не съветвам да прави когато и да е подобно споразумение!). Във всеки случай, по време на последното боледуване на Луиджи, многократно го потвърдихме и подновихме. Нещо повече, мога да кажа, че неговите последни думи, неговият последен поглед бяха един вид подпис под това споразумение. Мнозина другари знаеха за него.

„Боско, спасен съм“

Луиджи Комоло почина на 2 април 1839 г. Вечерта на следния ден бе погребан с голяма скръб в църквата „Св. Филип“.

Тези, които знаеха за нашето споразумение, бяха в напрежение да видят какво ще се случи. Най-напрегнат бях аз. Надявах се „вестта“, която Луиджи щеше да ми прати, да уталожи голямата мъка, която изпитвах от неговата загуба.

Вечерта на този ден бях в леглото си в спалнята, която служеше на около двадесет семинаристи. Бях много възбуден. Мислех си: „Тази нощ се изпълнява обещанието.“

Около единадесет и половина в коридора се чу дълбок тътен. Изглеждаше сякаш тежка кола, влачена от много коне, върви и се приближава към вратата на спалнята. С всеки изминал момент тътенът ставаше все по-дълбок като някаква гръмотевица. Цялата спалня се тресеше. Изплашени, семинаристите скочиха от креватите си и се събраха в единия ъгъл. И тогава сред този дълбок и силен тътен чух

ясния глас на Луиджи Комоло. Каза три пъти: „Боско, спасен съм.“⁴

Всички семинаристи чуха шума. Мнозина чуха гласа, но не разбраха думите. Някои, като мен, ги разбраха отлично, така че след това дълго време бяха предавани от уста на уста. Тогава за пръв път, спомням си, изпитах страх. Страх толкова голям, че стана причина да се разболея тежко и едва ли не ме отнесе в гроба.

Никого няма да посъветвам да повтори обещанието, което Луиджи и аз си бяхме дали. Бог е всемогъщ. Бог е милосърден. Обикновено не обръща внимание на тези споразумения. Но понякога в Своето безкрайно милосърдие позволява да се изпълнят, така както се случи на мене.

⁴ Две писмени свидетелства, запазени в Централния салезиански архив, потвърждават явяването на Луиджи Комоло в спалнята на семинаристите в Киери. Едното е на дон Микеле Кианторе, съквартирант на дон Боско в Киери, другото е на Дженовефа Фиорито, сестра на дон Джузепе Фиорито, който е бил старши в спалнята (асистент) на семинарията, когато е станала случката. Последната свидетелства, че брат ѝ многократно е разказвал случилото се (вж. Ф. Дермо, *Спомените на Дж. Б. Лемоан*, стр. 113 и 74, бел. 21).

7

ДУМИТЕ С ЯДКА НА ДОН БОРЕЛ

120 скъпоценни лири

В семинарията винаги съм се чувствал добре. Бях в приятелски отношения със съучениците си и с всички преподаватели.

На шестия месец на всяка учебна година се полагаше един изпит по всички изучавани дисциплини. Който имаше най-високи оценки в учението и поведението, получаваше за награда 60 лири. С Божия помощ през шестте години, прекарани в семинарията, винаги получавах тази награда.

През втората година от следването на теология бях на товарен с грижата за сакристията. Неголямо задължение, но то даваше право на още 60 лири всяка година. Преподавателите ми го повериха като жест на доброжелателство. С училищната награда и със „заплатата“ на клисар можех да си плащам половината такса за пансиона. Другата половина ми я плащаше благодетелят ми дон Кафасо. Като клисар трябваше да поддържам чистота в църквата, сакристията, олтара. Трябваше да се грижа за свещниците и свещите и да поддържам в ред църковната утвар и предметите, които се използват в богослужението.

Думи с ядка

През тази година имах щастието да се запозная с един от най-добрите свещеници в Торино, дон Джовани Борел. Беше дошъл да ни води духовни упражнения. Запознах се с него в сакристията и останах поразен от веселото му изражение и от шеговитите му думи, които винаги съдържаха някаква духовна ядка.

Наблюдавах неговата подготовка за Светата литургия и неговото благодарение след нея, неговото пълно с вяра поведение по време на отслужването и веднага разбрах, че той е великолепен свещеник.

Бях възхитен от достъпността на неговата проповед, от живостта и яснотата ѝ, от огъня на братолюбието, което бликаше от думите му. Беше лесно да се разбере, че пред нас стои един свят човек.

Всички отидохме да се изповядаме при него. Мнозина му говориха за собственото си призвание и го помолиха за една дума за спомен. Отидох и аз да му разкажа за моите духовни проблеми. Поисках му съвет, понеже винаги се страхувах, че губя духа на призванието през годината, и по-специално по време на ваканцията. Отговори ми:

– Честото причестяване и умението да се съсредоточиш в мълчание пред Бог запазват призванието и формират истинския свещеник.

Тези духовни упражнения бяха от много голяма полза за всички. А и дълго след това си спомняхме тези думи, които много ни бяха помогнали.

8 НАВЕДЕН НАД БЕЛИТЕ СТРАНИЦИ

Една малка книга, която открива хоризонти

В заниманията си бях допуснал една голяма грешка. През следването си бях чел дни и нощи произведенията на класиците езичници. Възхищавах се твърде много на блестящо разказаните легенди от гръцката и римската митология.

Обратно: произведенията на писателите християни не ми харесваха. Най-накрая заключих, че християнската вяра не върви ръка за ръка с добрия език и високата поезия. Самите произведения на църковните отци ми се струваха съчинения без висока стойност. Основите на вярата бяха изложени със сила и яснота, но ми се струваше, че изкуството стои далече от тези страници.

За щастие Провидението ми помогна да променя мнението си. В началото на втората година на следването по философия един ден отидох да обожавам Исус, присъстващ в дарохранителницата. Нямах при себе си молитвеник и прочетох няколко глави от книгата, която намерих на скамейката – „Подражанието на Христа“. Бях поразен от дълбочината на мисълта и от извънредно простото и прекрасно

изложение. Помислих си: „Авторът на тази книга е бил голям писател.“

Много пъти съм препрочитал тази малка превелика книга и открих, че в един единствен неин ред има повече мъдрост, отколкото в дебелия томове на древните класици.

Прочитът на Подражанието на Христа отбеляза за мене края на четенето на светска литература. Веднага след това прочетох „История на Стария и Новия завет“ от Калме, „Юдейски древности“ на Йосиф Флавий, „Разсъждения върху религията“ от монсиньор Маркети, произведенията на Фрейсину, на Балм, на Дзукони и много други съчинения върху християнството. Много ми хареса „Църковна история“ на Фльори (не знаех, че тези двадесет тома не се препоръчват). Още по-голямо удоволствие ми направи прочитът на книгите на Кавалка, Пасаванти, Сенъери и на „История на Църквата“ от Анрион.

Някой ще си помисли: „Прочитът на всички тези книги не е ли бил пречка за учебните занимания?“ Спокойно мога да отговоря „не“, понеже продължавах да имам отлична памет. За учебните занимания ми стигаше да следя лекциите и да прочитам книгите с текстове. Часовете, определени за учене, можех да посвещавам на четене. Предстоятелите знаеха това и ме оставяха да го правя.

На „ти“ с Омир

Особено удоволствие ми правеше изучаването на старогръцки.

Започнах да изучавам този класически език в гимназията. Бях научил граматиката и се бях заел с първите преводи.

Удобен случай за задълбочаване на знанията ми се представи в началото на 1836 г. Торино беше застрашен от холера. Йезуитите решиха да изпратят извън града своите пансионери от Коледжо дел Кармине. Приютиха ги в летовище то в Касталдо ди Монталдо Торинезе.

Понеже бяха подслонили едновременно и вътрешните, и външните ученици, имаха нужда от удвоен брой асистенти и преподаватели-помощници при подготовката на уроците. Дон Кафасо, към когото йезуитите се бяха обърнали, за да им посочи някой подходящ семинарист, бе посочил мене да помагам на една група и да ги упражнявам по гръцки.

Удобният случай ме подтикна да се занимавам сериозно с този език. Преподавах началата му и едновременно с това задълбочавах познанията си. Сред йезуитите беше отец Бини, много ценен познавач на гръцкия език. Той ми помогна по забележителен начин. За четири месеца с негова помощ преведох целия Нов завет, първите две песни на Омировата „Илиада“, няколко оди на Пиндар и Анакреонт. Понеже показвах добра воля, този достоен свещеник продължи да ми помага. В течение на четири години всяка седмица му пращах по един превод от гръцки на италиански и от италиански на гръцки. Той ги поправяше много строго и ми ги връщаше със съответните забележки. Благодарение на този подход бях в състояние да се справям с гръцкия със същата лекота, с която се справях и с латинския.

По същото време учех и френски и получих първи познания по еврейски. След италиански и латински винаги ми е било приятно да се занимавам с тези три езика: гръцки, френски и еврейски.

9

СВЕЩЕНИК ЗАВИНАГИ

Молба до архиепископа

През 1840 г., една година след смъртта на Луиджи Комоло, получих тонзура и четирите малки чина⁵. Беше третата година на следването ми по богословие.

Веднага след това се замислих, че по време на ваканцията мога да спестя една година следване. По това време подобно разрешение се даваше извънредно рядко. Без да споделям намерението си с някого, се представих лично на архиепископа, монсиньор Франсони. Помолих го да изуча материала за четвъртата година през лятото, така че да мога да приключа петгодишното следване по богословие през учебната 1840-1841 г. Причината, която представих, беше възрастта ми: бях вече на 24 години.

Архиепископът ме прие с благост. Прегледа резултатите от изпитите, издържани до този момент. Даде ми разрешение при условие, че преди месец ноември ще положа всички изпити, изисквани за четвъртата година. За екзаминатор

⁵ Тонзура – в Католическата църква обряд (днес премахнат) на остригане в кръг на темето на бъдещия свещеник или монах. Четирите малки чина в западния обряд са вратар, екзорцист, четец и аколит (свещоносец и грижещ се освен това за хляба и виното и други литургични нужди).

беше определен богословът Чинцано, енорийски свещеник на Каstellнуово.

За два месеца усилено учение се подготвих, издържах изискваните изпити и бях допуснат да получа чин поддякон⁶.

Мисъл, която кара човек да потрепери

Като размислям отново за тази решителна стъпка в живота ми, се убеждавам, че бях недостатъчно подготвен, понеже нямах всички непобходими положителни качества. И за всеки случай, понеже нямах никого, който пряко да се занимава с моето призвание, се посъветвах с дон Кафасо. Той ми каза да вървя напред без страх, да се осланям на думата му.

За десет дена се затворих за духовни упражнения в мълчание в Дома на мисията в Торино. Направих генерална изповед, т.е. цялостен преглед на живота си, за да запитам изповедника си дали съм в състояние да се посветя завинаги. Исках да вървя напред, но треперех при мисълта, че трябва да се обвържа за цял живот. Затова не исках да взема решение да тръгна по пътя на свещенството, преди да съм получил напълно положителен отговор от изповедника си.

⁶ По това време поддяконството е било решителната крачка в живота на този, който е имал намерение да стане свещеник. Кандидатът е давал *тържествен обет за целомъдрие за цял живот*. От този обет Църквата не е освобождавала никого поради никакви причини. Семинаристът, който се е готвел да получи този чин, се е затварял за десет дни духовни упражнения в мълчание. В това време е бил поканен да направи генерална изповед, т.е. да направи пълен преглед на своя живот като християнин, за да запита себе си и изповедника, представляващ Бога, дали е в състояние да се отдаде на свещенически живот *завинаги*.

От този момент започнах да влагам най-голямо старание в съблюдаването на съвета на дон Борел: „Честото причестяване и умението да се съсредоточиш в мълчание пред Бог запазват званието и формират истинския свещеник.“

Върнах се в семинарията и бях записан за пета година. Бях също назначен за асистент, „най-високия чин“, до който може да стигне един скромен семинарист.

На 19 март 1841 получих чина поддякон. На 5 юни щях да бъда ръкоположен за свещеник.

Тъжен беше денят, в който трябваше окончателно да напусна семинарията. Предстоятелите ме обичаха и ми показваха това при всеки удобен случай. Съучениците ми бяха много добри приятели. Можеше да се каже, че аз живеях за тях и те живеяха за мене. Искаше ли някой да се бръсне, тичаше при мене. Имаше ли някой нужда от свещеническа берета, от ушиване или изкърпване на някаква дреха, мене търсеше.

Раздялата с този дом, където бях преживял шест години от живота си, бях получил възпитание, култура и свещенически дух, а освен това и свидетелства на благоразположение и обич, бе твърде тежка за мене.

Първата литургия

Бях ръкоположен за свещеник на 5 юни 1841 г., в навечерието на празника на Пресветата Троица. Първата си литургия отслужих в църквата „Св. Франциск от Асизи“, подпомогнат от дон Кафасо. С вълнение ме очакваха в моето село, където от много години не бе имало първа литургия. Но аз предпочетох да я отслужа в Торино, без много шум. Този ден мога да нарека най-хубавия в живота си. В момента, когато се споменават близките, аз си припомних пред Бога моите учители и всички, които ми бяха правили добро. Специално си припомних скъпия дон Калосо, когото винаги съм смятал за мой голям и забележителен благодетел.

В понеделник отидох да отслужа втората си литургия в светилището на Света Богородица Утешителка. Благодарих на Дева Мария за всички благодати, които бе измолила за мен от своя Син Исус.

Във вторник отидох в Киери и отслужих литургия в църквата „Св. Доминик“. Беше още жив учителят ми дон Джузиани. Прегърна ме с обич. По време на тази литургия той дълго плака от вълнение. Прекарах с него целия ден – един ден в Рая.

Четвъртък беше празникът Тяло и Кръв Христови (по това време официален празник). Отслужих литургията в моето село, обкръжен от близките ми. Понеже се правеше и тържествено шествие, носех Пресветото причастие по улиците на Каstellуово. Енорийският свещеник пожела да покани на обяд близките ми, свещениците и местните власти. Всички ме обичаха и бяха доволни заедно с мен.

Вечерта на този ден се върнах у дома.

Когато наближих местностите, където бях живял като момче, и видях мястото, където на девет години бях имал съня си, не можах да удържа вълнението си. Рекох:

– Колко дивни са пътищата на Провидението! Бог действително въздигна от прахта едно бедно дете и го постави сред своите избраници.

10

КОГАТО КОНЯТ СЕ ПОДПЛАШИ

„Около мене имаше винаги много момчета“

В годината на моето ръкоположение (1841) в Каstellнуово нямаше заместник енорист. В течение на пет месеца изпълнявах това задължение.

Намирах голямо удовлетворение в работата за енорията. Проповядвах всяка неделя, посещавах болните, отслужвах таинствата. Още не можех да изповядвам, понеже не бях положил изпита за изповедник. Присъствах и на погребенията, поддържах в ред енорийските регистри, издавах свидетелства за бедност и други свидетелства, които хората искаха.

Но голямата ми радост беше да преподавам катехизис на момчетата, да стоя с тях, да говоря с тях. Започнах да се сприятелявам с децата от Каstellнуово. Когато излизах от енорийския дом, те бяха там и ме чакаха. Където и да идех, идваха с мен, сякаш на празник. Идваха да ме посещават и момчетата от Мориалдо. Когато след това се връщах у дома, в Беки, те бяха винаги около мен.

Един орляк врабци върху главата на коня

Много лесно ми беше да говоря пред хората и затова Много ме търсеха за проповеди и беседи на патронни празници. В края на октомври бях поканен в Лавриано, за да говоря на празника на св. Бениньо. Приех на драго сърце, понеже беше селото на дон Джовани Грасини, мой колега и приятел. Подготвих се добре. Написах беседата си на народен, но чист език и добре я заучих. Бях сигурен, че ще направя добро впечатление. Но Бог даде странен урок на суетата ми.

Беше неделя и най-напред трябваше да отслужи литургия за хората от Каstellнуово. След това, за да сваря да ида навреме, тръгнах не пеша, а на кон.

Бях минал половината път в тръс и галоп. Намирах се в долината Казалборгоне, между Чинцано и Берсано, когато от една нива, засята с просо, внезапно се вдигна орляк врабци. Тяхното шумно и неочаквано пърхане уплаши коня ми, който се впусна в луд бяг през ниви и ливади. Опитах да се държа здраво на седлото, но в един момент усетих, че то поддава и се хлъзва встрани. Опитах да го оправя, но един неочакван рязък завой ме изхвърли нависоко. Паднах по гръб върху купчина камъни.

„Дойдох на себе си в една непозната къща“

От един хълм един човек беше видял моето лошо падане и беше слязъл тичешком заедно с помощник. Намерил ме в безсъзнание. Много внимателно ме занесъл в къщата си и ме настанил на най-доброто легло, с което разполагал. Положил за мене всички възможни грижи и след един час аз дойдох на себе си. Учудих се, че се намирам в непозната къща.

– Не се плашете – рече ми веднага този добър човек. – Ще видите, че тук нищо няма да ви липсва. Вече наредих да извикат лекар, а един мой работник отиде да прибере коня Ви. Аз съм само един селянин, но в къщата ми ще намерите всичко необходимо. Много зле ли се чувствате?

– Бог да Ви възнагради за Вашето милосърдие, драги мой приятелю. Не вярвам да имам някакво тежко нараняване. Не мога да си движа едното рамо и се опасявам, че е ступено. Къде се намирам?

– На хълма Берсано, в къщата на Джовани Калосо, по прякор Брина, „Сланата“. Вие не ме познавате, но и аз съм обиколил света и съм имал нужда от другите. Ходех често по пазари и панаири и са ми се случвали какви ли не неща!

– Докато чакаме лекаря, защо не ми разкажете някое свое приключение?

– Хиляди истории имам за разказване! Ето например, преди много години отивах на пазара в Асти с магаричата си. Трябваше да закупя провизии за зимата. На връщане бедното ми добиче беше много натоварено. Бях в долината Мориондо, когато се подхлъзна на едно заблатено място и се просна току в средата на пътя. Напразни бяха усилията ми да я накарам да се изправи. Беше полунощ, валеше и беше тъмно като в рог. Не знаех вече на кой светия да се моля и започнах да викам за помощ. След няколко минути някой ми отговори от една съседна махала. Със запалени факли за поне малко светлина ми дойдоха на помощ един семинарист, брат му и още двама мъже. Помогнаха ми да разтоваря магаричата, изтеглиха я от калта и ме подслониха в къщата си. Аз бях полужив, оплескан с кал от глава до пети. Измиха ме, дадох ми отлична вечеря и после ме сложиха да спя в едно много меко легло. На другата сутрин, преди да тръгна, исках да се разплатя за причиненото безпокойство, както ми се струваше, че съм длъжен да направя. Семинаристът вежливо отклони, като каза: „Утре и ние можем да имаме нужда от Вас.“

Видя, че очите ми са зачервени

При тези думи се развълнувах. Този добър човек видя, че очите ми са зачервени, и запита:

– Зле ли Ви е?

– Не. Вашият разказ е хубав и вълнуващ.

– Беше наистина прекрасно това семейство, което срещнах оная нощ. Ако бих могъл да направя нещо за тях, на драго сърце бих го направил.

– Как се наричаше то?

– Семейство Боско, на диалект „Боскет“. Но защо отново се вълнувате? Познавате ли ги случайно? Добре ли е семинаристът?

– Този семинарист, драги ми приятелю, е свещеникът, когото приехте в къщата си. Вие ме възнаградихте многократно за онова, което направих за Вас през онази нощ. Донесохте ме припаднал в къщата си, положихте ме в леглото си. Божието Провидение на дело ни накара да разберем, че който добро прави, добро намира.

Неописуема беше радостната изненада на този добър християнин, а също и моята. Бог ми даде да срещна в нещастieto един изключително скъп приятел. Като научиха за станалото, съпругата му, сестра му, която живееше заедно с него, и много негови близки дойдоха да видят „семинариста“, за когото бяха чували често да разказва. Всячески ми засвдидетелстваха своето внимание.

Малко след това дойде лекарят и за щастие не откри счупване. След като мина времето, необходимо за да се свързема от удара, можах да се кача на коня и да се върна у дома. Джовани „Сланата“ поиска да ме придружи. Оттогава останахме свързани със сърдечно приятелство.

След този случай взех твърдо решение от този момент нататък да подготвям беседите си за Божия прослава, а не за да правя добро впечатление.

11

УЧА СЕ ДА БЪДА СВЕЩЕНИК

Три отказани възнаграждения

На края на това лято ми бяха предложени три служби. Едно благородно семейство от Генуа ме поиска за частен учител. Възнаграждението беше хиляда лири годишно.

Моите съселяни от Мориалдо, които много искаха да се установя при тях, ме помолиха да приема мястото на капелан. Обещавах ми, че ще удвоят обичайното възнаграждение.

Предложено ми бе дори мястото на заместник-енорист на Каstellнуово.

Преди да взема решение, отидох в Турино при дон Кафасо, който от няколко години беше станал мой съветник относно решения от материален и духовен характер. Този свят свещеник изслуша всичко: предложението за добро възнаграждение, настоятелността на близки и приятели, моето голямо желание за работа. Накрая без колебание ми рече:

– Нищо не приемайте. Елате тук в Църковния интернат⁷. Необходимо Ви е да довършите образованието си с изуча-

⁷ Църковният интернат е бил бивш манастир до църквата „Св. Франциск от Асизи“. В тази сграда дон Луиджи Гуала и дон Кафасо са подготвяли 45 млади свещенослужители, за да станат свещеници за времето и обществото, в което е трябвало да живеят. Подготовката е продължавала две години, за дон Боско по изключение – три години.

ване на нравствено богословие (науката, която преподава християнския начин на живот) и проповядване.

Охотно приех съвета му и на 3 ноември постъпих в интерната.

Дон Гуала, големият преподавател

ВЦърковния интернат младите хора се учеха да бъдат свещеници. В семинарията, действително, се отдаваше голямо значение на изучаването на истините на вярата и на споровете, които ги задълбочаваха. Изучаването на нравственото богословие се ограничаваше с оглеждането на по-трудните и неясни проблеми. Интернатът попълваше обучението в семинарията.

Времето беше посветено на молитвено размишление, духовен прочит, две лекции (по нравствено богословие) на ден, лекции по проповядване, моменти за съсредоточаване и размисъл. Имаше време и удобства за учене и за четене на добри автори.

Начело на интерната стояха две личности, известни със своята мъдрост и святост: богословът Луиджи Гуала и дон Джузепе Кафасо.

Дон Гуала беше основателят на института. По време на френската окупация на ПиEMONTE (1797–1814) беше проявявал неизчерпаемо милосърдие. Човек безкористен, богат на знание, разумност и смелост, той беше основал интерната с цел след семинарията младите духовници да могат да станат свещеници. От това дело произтече голямо добро за Църквата: по-специално бяха изтръгнати известни янсенистки

корени⁸, които продължаваха да се развиват в църквата на Пиемонте.

Една от най-често обсъжданите теми в нравственото богословие беше за пробабилизма и пробабилиоризма⁹. Начело на „пробабилиористите“ стояха някои строги автори като Алазия и Антоан. Тяхното строго поведение можеше да доведе до янсенистки позиции. „Пробабилистите“ следваха нравствената наука на свети Алфонсо¹⁰. Днес Църквата е обявила този светец за доктор на Църквата и неговото учение може да се нарече „учение на папата“, защото папата обяви, че неговите съчинения могат да бъдат преподавани, проповядвани, практикувани и следвани без никаква опасност.

Богословът Гуала бе заел твърдо позиция над всякакви спорове. В центъра на всеки проблем той поставяше Божи-ята любов и по такъв начин успяваше да не се поддаде нито на суровостта, нито на отстъпчивостта. Благодарение на неговата дейност свети Алфонсо стана учител на богословските школи в Пиемонте с отлични резултати.

Дон Кафасо, духовният наставник

Дясна ръка на богослова Гуала беше дон Кафасо. С непо-
клатимо спокойствие, с безкрайно деликатно братолю-

⁸ Янсенизмът е ерес, която (между другото) налага на християните суров и строг начин на живот, изисквала е дълга и строга подготовка за приемане на Светото причастие и е показвала известна враждебност към папата.

⁹ Това изглежда като странна игра на думи, но има сериозни последиствия в ежедневието на християните. *Пробабилиоризмът* е изисквал по-строг и суров живот, който прилича на живота, налаган от янсенистите. *Пробабилизмът* е имал по-меки изисквания, но е обвиняван от пробабилиористите в отстъпчивост или отпуснатост.

¹⁰ Свети Алфонсо Мария Лигуори (1696–1787)

бие, служейки си с максимална предпазливост и финес, той успя да разтопи последните късчета лед между пробабилистите и пробабилистите.

Един друг много ценен човек в интерната бе богословът Феличе Голдзио. Неговият скромен живот протече почти безшумно, но той беше неоценим помощник на дон Гуала и дон Кафасо със своя неуморен труд, дълбоко смирение и изключителната яснота на мисълта.

Тези трима големи торински свещеници работеха с истинска ревностност в затвори и болници, на амвона и по къщите на болните. Плодовете на тяхното милосърдие облагодетелстваха градове и села, влязоха и в богаташките палати, и в бедняшките хижи.

Те тримата бяха образците, които Божието Провидение постави пред мене. Само от мен зависеше да ги следвам в живота си.

Момчета зад решетките

Вече шест години дон Кафасо беше мой духовен наставник. Ако съм извършил нещо добро през живота си, на него го дължа. Исках мнението му при всеки избор, при всяко начинание, при всяко насочване на работата ми като свещеник.

Той започна да ме води на посещения при затворници. В затворите се научих да разбирам колко големи са злината и нещастieto на хората. При вида на многото момчета между 12 и 18 години, здрави, силни, интелигентни, като ги виждах там бездейни, измъчвани от дървеници и въшки, лишени от хляб и една добра дума, ужас ме обхващаше.

Тези нещастни младежи бяха петно за родината ни, безчестие за семействата си. Бяха унижени дотам, че бяха загубили достойнството си. Това, което ми направи най-голямо впечатление, беше, че когато бяха отново на свобода,

мнозина бяха решени да заживеят по друг, по-добър начин. Но не след дълго се намираха отново зад решетките.

Опитах се да разбера причината и заключих, че мнозина бяха арестувани отново, понеже се оказваха изоставени само на себе си. Мислех си: „Би трябвало тези момчета да намерят във някой приятел, който да се погрижи за тях, да им помага, да ги обучава, да ги води на църква в празнични дни. Може би тогава те няма отново да тръгнат да се погубват или поне много малко от тях ще се връщат в затвора.“ Споделих тази мисъл с дон Кафасо и с негова помощ потърсих начин за реализирането ѝ. Имах голямо упование в Господ, понеже знаех, че без Неговата помощ всяко наше усилие е напразно.

12

„НА 16 ГОДИНИ СЪМ И НЕ ЗНАЯ ДА ЛЪЖА“

Момчето, което избяга презглава

Още в първите дни на влизането ми в интерната една група момчета станаха мои приятели. Намирах ги наоколо, когато трябваше да излизам по булевардите и площите. Следвах ме и в сакристията на интернатската църква. Но аз не разполагах с място, където да ги събирам и да закрепя поне малко плана ми за тяхното подпомагане.

Едно странно произшествие доведе до осъществяването на този план. От този случай започна моята дейност в помощ на младежите, които се скитаха по улиците на града, и специално за тези, които излизаха от затвора.

На празника на Непорочното зачатие на Дева Мария (8 декември 1841 г.) в определения за мене час обличах одеждите за отслужване на Светата литургия.

Клисарят Джузепе Комоти видял в един ъгъл едно момче и го поканил да помага в отслужването.

– Не мога – отговорило то натъжено.

– Хайде, ела да помогнеш за отслужването на тази литургия – настоявал Джузепе.

– Не, не умея. Никога не съм помагал.

– Тогава си голям тъпак – избухнал клисарят. – Като не знаеш как да помагаш за литургията, защо идваш в сакристията?

В яда си хванал пръчката, която му служеше за запалване на свещите, и с нея започнал да налага по гърба и главата бедното момче, което побягна презглава. В този момент аз извиках на клисаря:

– Но какво правите? Защо биете това момче? Какво лошо Ви е сторило?

– Идва в сакристията, а не знае поне как да помага за отслужване на литургията.

– И трябва ли затова да го биете?

– Ама Вас какво Ви засяга?

– Засяга ме, понеже е мой приятел. Веднага го извикайте. Трябва да говоря с него.

„Майка ми почина“

Сакристанът се затича след момчето, като викаше: „Хей, момче!“ Настигна го, успокои го и ми го доведе. Притеснено и разтреперано, то стоеше и ме гледаше. Запитах го благо:

– Присъствал ли си досега на литургия?

– Не.

– Ела сега да присъстваш. След това имам да ти говоря за нещо, което ще ти бъде приятно.

Обеща ми. Искях това бедно момче да забрави получените удари и да излича отвратителното впечатление, което би могъл да получи за свещениците в тази църква. Отслужих литургията, изрекох благодарствената молитва, после го отведох в един малък параклис. С весело лице го уверих, че никой повече няма да го бие, и му рекох:

– Как се казваш, драги ми приятелю?

– Бартоломео Гарели.

– Откъде си?

– От Асти.

- Жив ли е баща ти?
- Не. Почина.
- А майка ти?
- И тя почина.
- На колко години си?
- На шестнадесет.
- Знаеш ли да четеш и пишеш?
- Нищо не зная.
- Взел ли си първо причастие?
- Още не.
- Изповядвал ли си се?
- Да, но когато бях още малък.
- Ходиш ли на катехизис?
- Не смея.
- Защо?

– Защото по-малките момчета могат да отговарят на въпросите, пък аз, дето съм толкова голям, нищо не зная. Срам ме е.

- Ако те обучавам по катехизис отделно, ще идваш ли?
- На драго сърце.
- Даже и на това място?
- Стига само да не ме бият.
- Бъди спокоен, никой няма да се отнася лошо с тебе.

Точно обратното, сега ти си мой приятел и ще те уважават. Кога искаш да започнем нашия катехизис?

- Когато Вие искате.
- Довечера.
- Добре.
- Дори веднага?
- С удоволствие.¹¹

¹¹ Дон Боско е разказвал десетки пъти този диалог на своите момчета и на своите салезиани. И е добавял две реплики, които са станали прочути: *Можеш ли да пееш?* и *Можеш ли да свириш с уста?* На първия въпрос Бартоломео отговорил с „не“, а на втория – с усмивка. Дон Лемоан, пишейки втория том на *Биографични спомени*, отбелязва

Всичко започна от един урок по катехизис

Станах и направих кръстния знак, за да започна. Забелязах, че Бартоломео не го направи, не се сещаше как трябва да го направи. В този първи урок го научих да прави кръстния знак, говорих му за Бог-Творец и защо Бог ни е създал.

Нямаше добра памет, но въпреки това с внимание и постоянство в няколко урока успя да научи необходимите неща, за да направи една добра изповед и малко след това – за приемането на Светото причастие.

Към Бартоломео се присъедниха и други младежи. През тази зима събрах и някои възрастни, които имаха нужда от уроци по катехизис, пригодени за тях. Мислех преди всичко за тези, които излизаха от затвора. Уверих се от собствен опит, че ако младежите, които излизат отново на свобода, намерят приятел, който да се грижи за тях, да бъде до тях в празнични дни, да им намери работа при някой почтен господар, да ги посещава няколко пъти през седмицата, то тези младежи забравят миналото и започват да живеят добре. Стават почтени граждани и добри християни.

Това е началото на нашия ораторий, който бе благословен от Господ и се разви така, както никога не бих могъл да си представя.

двете реплики на стр. 73. Но в ръкописа на дон Боско ги няма, както всеки може да се увери, когато чете стр. 87, написана от ръката на дон Боско.

13

ПЪРВОНАЧАЛНИЯТ ОРАТОРИЙ

След катехизиса – една хубава история

През тази първа зима се опитах да укрепя този малък Ораторий. Моята цел беше да събирам само момчетата, които са по-изложени на опасността да се погубят, особено излезлите от затвора.

При все това, за да имам известна подредена и добра основа, поканих и други момчета, образовани и с добро поведение. Те ме подкрепяха при въвеждането на някакъв ред и ми помагаша при четенето и изпълнението на църковни песни. Действително, още от самото начало, си дадох сметка, че без песни и забавни четива нашите празнични срещи щяха да бъдат тяло без душа.

На 2 февруари 1842 г., празника Сретение Господне (по онова време задължителен църковен празник) с двадесетина момчета за пръв път изпълнихме „Хвалете Мария, о, верни езици!“

На Благовещение, 25 март, бяхме вече тридесетина. На този ден си направихме малък празник. Сутринта момчетата се изповядаха и се причестиха. Вечерта изпълнихме една църковна песен и след катехизиса разказах една хубава история. Малкият параклис, в който дотогава се събирахме, започна да става тесен, затова се преместихме в параклиса до сакристията.

Джузепе Буцети, най-вярното момче

Опитвам се да скицирам живота на този пръв ораторий. Сутрин в празничните дни всеки имаше възможност да пристъпи към тайнставата изповед и причастие. Всички бяха поели задължението да изпълнят този християнски дълг веднъж месечно. Вечерта имаше катехизис, предшестван от църковна песен и следван от една хубава история. После раздавах по нещо на всеки или на някой по жребий.

Сред младежите, които посещаваха този пръв ораторий, си спомням Джузепе Буцети, абсолютно верен на нашите срещи. Той до такава степен се привърза към дон Боско и оратория, че само и само за да не отсъства никога, се реши да се откаже от годишното завръщане при семейството си в Кароно Гирингело (днес Кароно Варезино), едно връщане, много очаквано от неговите братя и приятели. Помня братята му Карло, Анджело и Джозуе. Помня Джовани Гариболди и брат му. Тогава бяха прости чираци, днес са майстори зидари.

Повечето момчета бяха каменари, зидари, гипсаджии, настилкаджии, които идваха от далечни места. Не познаваха енориите в Торино, не знаеха кои са другарите им по работа, на които можеха да се доверят. Бяха изложени на хиляди морални опасности, особено по празнични дни.

Дон Гуала и дон Кафасо бяха щастливи от тази моя дейност. Охотно ми даваха като подаръци за тях изображения, брошурки, книжки, медальони, малки кръстчета. Когато беше необходимо, даваха ми и необходимото за закупуване на дрехи. На някои, които търсеха работа, осигуряваха насъщния в течение на много седмици.

Празникът на малките зидари

Когато момчетата станаха многобройни, дон Гуала и дон Кафасо ми позволиха да заведа моята малка войска да играе в двора на интерната. Дворът беше малък, в противен

случай броят бързо щеше да скочи на няколко стотици. В тези няколко квадратни метра с мъка се побираха осемдесет момчета.

В часовете, когато момчетата се изповядваха, дон Гуала и дон Кафасо идваха да ги наглеждат и ги забавляваха, като им разказваха случки и поучителни примери.

В деня на света Ана, покровителка на зидарите, дон Гуала пожела да направим един хубав празник. След сутрешната литургия покани всички на закуска в интерната. Голямата заседателна зала приюти сто младежи. На всички бяха поднесени кафе, мляко, шоколад, сандвичи, козуначени кифли, кравайчета, пасти. Момчетата много обичаха тези неща и ги посрещнаха с възторг. Въодушевението им стигна до небесата и разказът за празника минаваше от уста на уста. Колко ли момчета щяха да дойдат, ако салонът беше по-голям!

Поддържах връзка с момчетата в затвора

Неделите и празничните дни прекарвах изцяло сред моите момчета.

През седмицата ходех да ги посещавам на работните им места, в работилниците, във фабриките. Тези посещения доставяха голяма радост на моите момчета, които виждаха, че един приятел се грижи за тях. Те бяха приятни и за стопаните, които охотно вземаха на работа младежи, за които имаше кой да се грижи през седмицата и през празничните дни.

Всяка седмица отивах в затворите с чанта, пълна с плодове, хляб, тютюн. Целта ми беше да запазя връзка с момчетата, които поради нещастни обстоятелства се бяха отзовали там, да им помагам, да ги направя свои приятели и да ги поканя да дойдат в оратория, когато излязат от това тъжно място.

14

БОЖИЯТА ВОЛЯ ПОСОЧВА ВАЛДОКО

Четиридесет момчета около една изповедалня

По времето, когато слагах началото на оратория, започнах и да проповядвам в църквите на Торино, в болницата на Милосърдието, в Подслона на добродетелта (институт, който е давал подслон на стотина бедни момчета), в затворите, в Колежа на св. Франциск от Паола. Поемах проповеди и за тридници, деветници и духовни упражнения.

След две години пребиваване в интерната можах да полова изпита за изповедник. От този момент нататък можех да приема момчетата, които искаха да се сдобрят с Бога, и да им дам Неговото опрощение. В затворите, в оратория и навсякъде, където имах възможност, можех да помагам порезултатно на младежите да израстват в добротата и в живота на деца Божии.

Радост бе за мен през седмицата и особено през празниците да виждам около изповедалнята ми по четиридесет или петдесет момчета, които търпеливо чакаха реда си, за да се сдобрят с Бога.

Това, което разказах в последните страници, бе нормалният развой на оратория през почти три години, от декември 1841 г. до октомври 1844 г.

Междувременно нови събития, промени и дори страдания се очертаваха на хоризонта. Водач ни беше Провидението.

„Виждам тълпа момчета, които ме молят за помощ“

След три години подготовка дойде моментът да избира работа като свещеник в живота на торинската църква.

Дон Джузепе Комоло, грохналият от старост чичо на Луиджи, енорист на Чинцано, бе помолил архиепископа да ме изпрати при него на служба иконом в неговата енория. Поради възрастта и здравословното си състояние той не можеше повече да я ръководи сам. Архиепископът даде съгласието си. Сам дон Гуала ми продиктува писмото, в което благодарях на архиепископа Франсони, но отклонявах поканата. Той заедно с дон Кафасо ми подготвиха друго поле на апостолска дейност.

Един ден дон Кафасо ме извика и ми рече:

– Курсът на обучението Ви завърши. Сега трябва да идете да работите. Но в нивата Господня има хиляди възможности. Към какво се чувствате привлечен особено силно?

– Към това, което Вие ми посочите.

– В този момент има три възможности: заместник енорист в Бутилиера д’Асти, преподавател по нравствено богословие тук в интерната, директор на Малката болница, която се създава до Подслона¹². Какво избирате?

¹² Маркиза Джулия Франческа Бароло основава в местността Валдоко, близо до *Малката къща* в Котоленго, няколко благотворителни заведения. Първото е *Подслонът*, институт, който приема улични жени, решили да променят живота си. Второто е *Магдалинките*, за застрашени момичета под четиринадесет години. През 1844 г. започва изграждането на трета сграда, *Малката болница на света Филомена*, за болни и недъгави момичета.

– Това, което Вие преценявате като най-подходящо за мене.

– Но не усещате ли някаква по-голямо влечение към едно или друго място?

– Моето влечение е да се занимавам с младежта. Вие знаете това и решавайте както желаете. Във Вашия съвет ще видя волята Божия.

– В този момент какво има в ума Ви? Какво виждате във въображението си?

– Струва ми се, че се намирам сред гълпа момчета, които ме молят за помощ.

– Тогава хайде, вървете да си починете някоя и друга седмица. Като се върнете, ще Ви дам Вашето местоназначение.

След ваканцията дон Кафасо остави да минат няколко седмици, без нищо да ми каже. Мълчах си и аз.

– Защо не ме попитате какво е Вашето местоназначение?

– Защото искам да изпълня Божията воля когато и както Вие ми посочите. Не искам да влагам нищо свое.

– Стягайте си багажа и отивайте при дон Борел в Подслона. Ще бъдете директор на Малката болница на св. Филомена. Ще работите и в Подслона. Междувременно Бог ще Ви посочи какво трябва да правите за младежите.

„Но къде да събера момчетата си?“

На пръв поглед това решение беше в контраст с моите влечения. Трябваше да поема ръководството на една болница и освен това да бъде проповедник и изповедник в институт, който приютяваше четиристотин момичета. Как бих могъл да намеря времето, необходимо за оратория? И все пак това беше Божията воля. И бъдещето щеше да го потвърди.

Още от първия момент, когато се запознах с дон Борел, видях в негово лице един свят свещеник, образец за почитание и подражание. Всеки път, когато бях до него, получавах плодородни уроци по свещенически живот. Той даваше добри съвети и заедно с това успяваше да вдъхнови за работа за Бога.

През трите години, които прекарах в интерната, многократно ме канеше като проповедник и изповедник в Подслона, където той служеше като свещеник по превъзходен начин. Следователно нивата на бъдещата си работа не само знаех, но и отблизо познавах.

Много пъти се бях съветвал с него за подобряване работата ми в затворите (където и той имаше апостолска дейност) и за определянето на съществените правила за резултатна дейност сред момчетата. Проблемът с момчетата, изоставени и изложени на опасност да се опропастват, привличаше все повече вниманието на торинските свещеници.

Сега, в новото положение, в което се намирах, какво трябваше да бъде моето поведение? Къде да събирам момчетата си?

– Определената за Вас стая – каза ми дон Борел – може на първо време да служи като място за срещи с момчетата, които са се събирали в църквата „Св. Франциск от Асизи“. После, когато ще можем да разполагаме със сградата за свещениците, която се строи до болницата, ще потърсим по-добро разрешение.

15 ЕДИН СЪН, КОЙТО СЕ ВРЪЩА

„Легнах си с тревога в сърцето“

12 октомври 1844 г. беше събота. На следващия ден трябваше да съобщя на момчетата, че нашият ораторий се мести в крайния квартал Валдоко. Но не знаех къде ще ги събирам, как ще бъдат приети, кой ще ме последва и кой не. Тази несигурност не ми даваше покой. Вечерта си легнах с тревога в сърцето.

Тази нощ сънувах нов сън, който ми се стори продължение на онзи, който бях сънувал в Беки на девет години.

Насън се намирах сред множество вълци, кози и козлета, агнета, овце, овни, кучета, птици. Всички те вдигаха голям шум или по-скоро такава страхотна врява, че можеха да уплашат и най-големите смелчаци. Искях да избягам, но една госпожа, облечена като пастирка, ме покани да съпровождам това странно стадо, което тя предвождаше. Обикаляйки, преминахме през различни места и се спряхме три пъти. При всяко спиране много от животните се превръщаха в агънца, така че броят на тези кротки животинки нарастваше все повече. След дълъг път се намерих на една ливада, където животните подскачаха и заедно хрупаха трева, без дори да се опитват да си сторят зло едно на друго.

„Агънцата се превръщаха в малки пастири“

Бях много уморен и поисках да седна край един път, но госпожата ме подкани да продължа да вървя.

След като минахме един последен кратък преход, ето ни в един обширен двор. Той бе целият заобиколен от колонада, а в дъното имаше църква. Броят на агънцата беше станал огромен. За да ги пазят, към нас се присъединиха няколко пастири. Но те оставаха за малко, скоро си отиваха. Тогава стана чудо: много агънца се превръщаха в малки пастири, които израстваха и поемаха грижата за стадото. Малките пастири ставаха все повече. Тогава се разделиха на отделни групи и тръгнаха за други места, за да събират други странни животни и да ги водят на сигурни места.

Исках да си ида, но госпожата ме покани да погледна на юг. Видях едно поле, засято с царевица, картофи, зеле, цвекло, маруля и други различни зеленчуци. „Погледни още веднъж“, ми рече тя. Погледнах отново и видях една висока великолепна църква. Имаше оркестър, който се готвеше да засвири, хор, който се готвеше да запее, и аз бях поканен да започна литургията. През вътрешността на църквата минаваше бяла лента, на която с огромни букви беше написано: „Това е Моят дом. Оттук ще излезе Моята слава.“

„Разбрах всичко, когато нещата станаха действителност“

На сън запитах госпожата къде се намирам, какво беше цялото това вървене, това спиране. И какво бяха тази къща, първата църква и втората църква. Тя ми отговори:

– Ще разбереш всичко, когато с очите на тялото си видиш това, което сега виждаш с очите на духа си.

Но аз си мислех, че съм буден.

– Още сега виждам с очите на тялото си и виждам ясно. Зная къде отивам и какво правя.

В този момент от камбанарията на църквата „Свети Франциск“ заби камбаната за Ангел Господен и аз се събудих.

Този сън беше продължил през почти цялата нощ. Видях такива детайли, каквито тук не съм в състояние да опиша. Тогава малко вярвах на това, което бях видял, и още по-малко разбирах какво означаваше то. Но постепенно започнах да разбирам всичко, когато нещата започнаха да стават действителност. Нещо повече: този сън, заедно с един друг, ми послужи по-късно като програма за моите решения.

16

В ДОМА НА МАРКИЗАТА

Слизането към Валдоко

13 октомври, празникът на Майчинството на Дева Мария. Съобщавам на момчетата за пренасянето на оратория в Подслона на маркиза Бароло. Забелязвам известно объркване. Тогава им съобщавам, че там ни очаква обширно място, цялото само за нас, за пеене, тичане, скачане. Те са ентузиазирани. Всички чакат неделята, нетърпеливи да видят новото място.

Трета неделя на октомври, празник на Целомъдрието на Пресветата Дева. Веднага след пладне една група момчета слиза към Валдоко, за да търси новия ораторий. Тук има и големи и малки, чираци техници и зидари калфи. Питат на всички страни:

– Къде е ораторият? Къде е дон Боско?

Никой нищо не знае. За дон Боско, за ораторий тук никой никога не е чувал да се говори. Момчетата репиха, че са измамани, и надигат глас. Хората си мислят, че това е една лоша шега, и започват да заплашват и да вдигат юмруци. Нещата отиват на зле. За щастие чувам врявата и заедно с дон Борел излизам от дома. Дотичват насреща ни, питайки къде е ораторият.

Трябваше да им отговоря, че истинският ораторий все още не е готов, но междуврменно могат да дойдат в моята

стая. Тя беше просторна и прекрасно можеше да ни служи. И действително, тази неделя нещата минаха доста добре.

„Не е възможно да се продължава по този начин“

На следващата неделя обаче към момчетата, които идваха от града, се присъединиха много младежи от съседните къщи. Вече не знаех къде да ги сложа. Стаята, коридорът, стълбите – всичко беше пълно с момчета.

На първи ноември, празника на Всички светии, бяхме двама изповедници, дон Борел и аз, а желаещите да се изповядат бяха двеста. Какво да правя? Как да ги задържа мирни? Едно момче искаше да запали огън, друго – да го загаси. Едно подреждаше дървата за горене, друго разливаше вода. Кофа, лопатка, маши, стомна, леген, столове, обувки, книги – всичко беше обърнато с главата надолу, понеже всички искаха да поставят ред. В един момент милият дон Борел рече:

– Така повече не може да продължава. Трябва да се намери по-подходящо място.

Така или иначе, шест празнични дни прекарахме в моята стая, разположена над входа на Подслона.

На разговор с архиепископа

Междувременно отидохме да изложим положението на Архиепископа Франсони. Той разбра важноста на нашето начинание и ни каза:

– Одобрявам всичко, което правите за доброто на душите, и ви позволявам да разполагате с всички възможности, които ви се представят. Говорете с маркиза Бароло, може би тя ще може да ви даде помещение, което е по-подходящо за

ораторий. Но все пак кажете ми: тези момчета не могат ли да отидат по енориите си?

– Всички тези момчета не са тукашни. Много от тях нямат постоянно местопребиваване и живеят в Торино само през част от годината. Не знаят дори към коя енория са. Говорят на почти неразбираеми диалекти и следователно малко разбират и е трудно да бъдат разбрани. А освен това някои са вече големи и се срамуват да ходят на катехизис заедно с малките.

Архиепископът помисли и сетне рече:

– Наистина е необходимо едно отделно място, подходящо за тях. Търсете го! Благославям вас и проекта ви. Ако мога да помогна, елате пак да ми кажете. Винаги ще направя това, което мога.

Подкрепени от тези думи, отидохме при маркиза Бароло и ѝ изложихме положението. Понеже Подслонът нямаше да бъде отворен преди м. август следващата година, тя позволи да приспособим за параклис две обширни стаи в сградата. (В проекта те бяха предназначени за жилища на свещениците от Подслона.)

„Ораторий на св. Франциск Салски“: защо?

Това беше мястото, което Провидението ни посочваше за първа църква на оратория. За да стигне до него, човек трябваше да мине през вратата на болницата, да продължи по малкия булевард, който делеше зданието от Котоленго, и да се изкаче по вътрешната стълба до третия етаж.

Нарекохме го „Ораторий на св. Франциск Салски“ по две причини:

1. Маркиза Бароло възнамеряваше да основе конгрегация на свещеници под подкровителството на този светец и бе наредила образът на св. Франциск Салски да бъде нари-

суван на входа на помещението, което пригодихме за ораторий.

2. Нашето служение изискваше голямо спокойствие и благодат. Поставихме се под покровителството на св. Франциск Салски, за да изпроси от Бога за нас своята зключителна кротост и успех в апостолата.

Имаше и още една причина. Грешките срещу религията и специално протестантството започваха да се промъкват по нашите места, особено в град Турино. Поставихме се под покровителството на св. Франциск Салски, за да ни помага да му подражаваме в борбата за вярата.

8 декември 1844 г., празник на Непорочното зачатие на Дева Мария. Много е студено и вали необичайно силен сняг. С позволението на архиепископа благославяме възделения параклис. Отслужвам Света литургия и много момчета се изповядват. По време на литургията плача от радост, понеже ми се струва, че ораторият е вече завършено дело. Ще мога най-накрая да събирам и момчетата, които са съвсем изоставени и много по-заплашени от отклоняване по лош път. Ще мога да им дам възможност да станат приятели на Господа.

17. ИЗГОНЕНИЕТ ОРАТОРИЙ

Шест месеца в рая

В параклиса до болницата на св. Филомена ораторият се развиваше много добре. През празнични дни идваха огромен брой момчета, за да се изповядат и причестят. След литургията обяснявах накратко Евангелието. Следобед имаше време за катехизис, за репетиране на църковни песни, за кратка проповед върху науката на Църквата, за литании към Мадоната и за благослов с Пресветото причастие.

Тези задачи се редуваха с игри и състезания, които забавляваха момчетата. Те ставаха на алеята, която минаваше между манастира на магдалинките и улицата.

Така прекарахме шест месеца. Струваше ми се, че съм в рая. За съжаление, и оттук трябваше да си тръгнем и да потърсим друго място, където да се установим.

Маркиза Бароло одобряваше всяко благотворително дело. Но на 10 август 1845 г. предстоеше отварянето на нейната болница за момичета и нашият ораторий трябваше да освободи временно заетото помещение. В действителност тези две стаи (които ни служеха за параклис, училище и място за отдих) нямаха никаква вътрешна връзка с болницата. Дори щорите бяха монтирани с обърнати нагоре пречки. Но независимо от всичко трябваше да се подчиним.

Емиграция в „Свети Мартин“

Обърнахме се към торинската община с настоятелна молба, придружена с препоръка от архиепископа. В резултат ни беше позволено да пренесем оратория в църквата „Св. Мартин на мливарите“ (Сан Мартино деи Молоси), т.е. при мелниците на града.

И така една юлска неделя на 1845 г. отидохме да влезем във владение на новата ни щабквартира. Сред смях, шум и врява всеки носеше каквото можеше. През квартала се точеха деца, момчета, скамейки, молитвени пейки, свещници, столове, картини и картинки. Истинска емиграция, извършена весело. Но в дъното на сърцето си все пак тъжаха.

Дон Борел

и проповедта за зелките

На тръгване и пристигане дон Борел произнесе сърцата проповед. С своята живост и достъпност, която го правеше изключително симпатичен, този отличен свещеник повдигна духа на всички.

– Зелките, обични ми младежи, за да израснат с хубави и едри глави, трябва да бъдат пресаждани. Същото трябва да кажем и за нашия ораторий. Той беше пресаждан от едно място на друго, но при всяко пресаждане нарастваше. Момчетата, които идват в него, стават все по-многобройни и все по-доволни. Църквата „Св. Фрациск от Асизи“ го видя да се ражда с малко катехизис и малко песни. Там не можеше да се направи нещо повече. В първата стая на Подслонна направихме спирка като пътниците във влак. През тези седмици всички можеха да имат духовна помощ: изповед, катехизис, тълкуване на Евангелието. А в околните ливади весело играхме.

В помещението при болницата започна истинският живот на оратория. Струваше ни се, че най-накрая сме наме-

рили нашето постоянно място, бяхме толкова спокойни. Но Божието Провидение позволи да бъдем изселени и ни прати тук, при св. Мартин.

Дълго време ли ще бъдем тук? Не знаем. Надяваме се, че да. Но във всеки случай вярваме, че на нашия ораторий ще се случи това, което се случва на пресадените зелки: ще нарасне броят на младежите, които искат да се поправят, ще нарасне желанието ни да пеем и да свирим, ще нараснат дневните ни вечерни школи за всички, които ги искат.

Да не мислим колко време ще прекараме тук, много или малко. Вместо това да мислим, че сме в ръцете на Господ. Той ще се погрижи за нашето добро. Сигурно е, че Той ни благославя и ни обича. Той ще има грижата да ни дава винаги място, подходящо за Негова прослава и за доброто на душите ни.

Господните благодати образуват един вид верига, в която една халка е свързана с друга халка. Ако ние приемем първите благодати, които Бог ни дава, сигурни сме, че ще ни даде и други, още по-големи. Ако днес, посещавайки оратория, подобрим нашето поведение, Бог ще ни помогне да израстваме в доброто през целия ни живот. И накрая ще достигнем до родината, която Бог ни е приготвил, и Исус ще ни даде наградата, която сме заслужили с добрите си дела.

Тези думи бяха изслушани от огромен брой момчета. Накрая развълнувани изпяхме един благодарствен химн към Господ.

Странни обезпокоителни слухове

Религиозният живот в новия ораторий се развиваше както в Подслона. Но имаше трудности. Не ни беше позволено да отслужваме литургия, нито да благославяме с Причастието. Следователно момчетата не можеха да вземат причастие, а това беше основен елемент на нашия ораторий. Почивката беше много неспокойна. Момчетата трябваше да

играят на улицата или на площадчето пред църквата, като в същото време оттам минаваха коне и коли. Тъй като нямахме нищо по-добро, благодаряхме на Небето за малкото, което ни беше дало, но чакахме някакво по-добро помещение. Ала върху гърба ни се стовари тежко изпитание.

Работещите в мелниците и техните семейства се почувстваха обезпокоени от игрите, песните и виковете на нашите момчета. Затова започнаха да се оплакват пред общината. Тогава тръгнаха обезпокоителни слухове по наш адрес. Момчетата от оратория, говореше се, са опасни. Понеже младежите се подчиняваха на всеки мой знак, те, както са всички заедно, можели да бъдат използвани за вълнения и революции. Казваше се още (без каквото и да е доказателство), че момчетата повреждат всичко, в църквата и вън от църквата, че направо къртят настилката. Създаваше се впечатление, че ако не бъдем незабавно отстранени, Торино ще се срути.

Едно писмо с тежки обвинения

Слуховете достигнаха дотам, че секретарят на мелниците написа до кмета на Торино писмо, в което изброяваше с преувеличения всички отправени към нас обвинения¹³. Осмели се да твърди, че нашият ораторий е център на неморалността. В края на писмото се заявяваше, че семействата, обслужващи мелниците, няма да могат да изпълняват задълженията си, нито да живеят спокойно, докато не си отидем оттам.

¹³ *Бележка на дон Боско.* „Кметът нареди да се направи проверка и намери, че по стените, пода, настилката и предметите в църквата няма никакви повреди. Единствената повреда бе една чертичка, която едно момче бе направило на стената с върха на едно пиронче.“

Кметът отлично разбираше, че обвиненията са неоснователни. Но отговори с наредба, която постановяваше незабавно да напуснем мястото. Беше много неприятно, но трябваше да се вдигаме оттам.

Добре е да се отбележи, че секретарят (тук дон Боско пише презимето му, но веднага добавя „никога да не бъде публично обявено“), след като написа това опозоряващо писмо, не можа да напише друго. Получи страшно треперене на дясната ръка и след три години почина. Синът му, изоставен от всички, дойде да моли помощ от оратория във Валдоко, и получи хляб и подслон. Такава бе волята Божия.

18 ПРОВАЛ В „СВ. ПЕТЪР ВЪВ ВЕРИГИ“

Килнатото боне на прислужницата

Кметът (както вече казах) и общинските власти знаеха много добре, че обвиненията срещу нас бяха неоснователни. Така подадохме нова молба да правим нашите сбирки в двора и църквата на Кенотафа на Пресвятото разпятие, наричано от хората „Св. Петър във вериги“¹⁴. Като имаше предвид подкрепата на архиепископа, общината даде съгласието си.

И тъй, след два месеца в „Св. Мартин“ трябваше отново да се преселваме¹⁵. Новото място изглеждаше по-подхо-

¹⁴ Тя е била църква, посветена на Разпятието, със съседно гробище, в което от десет години никой не е бил погребван. Това гробище (все още съществуващо и наречено „Сан Пиетро ин винколи“ – „Св. Петър във вериги“ – по името на един малък параклис, построен през 1746 г.) е имало преддверие, обширен двор и е било заобиколено от колонада.

¹⁵ Дон Боско разказва този епизод много живо и весело. Набляга на някои детайли, за да извлече комически ефект. Но в хронологията има едно малко объркване: неуспешното „пресаждане“ на оратория в „Св. Петър във вериги“ не следва преселването при мелниците, а е непосредствено преди него, вероятно в неделя на 25 май. Провалът, последван от смъртта на дон Тезио, го принуждава да се върне

дящо за ораторий. Дългата колконада, просторният двор, църквата, подходяща за свещенодействия, подклаждаха ентусиазма на момчетата. Преливаха от радост.

Но на това място ни очакваше един могъщ неприятел, когото ние още не познавахме. Не беше някой от многото покойници, които почиваха в близките гробища. Беше един жив човек, прислужницата на капелана. Щом като тази жена чу песните, виковете и (да си го кажем честно) гюрултията на момчетата от оратория, изскочи от къщата си. Беше в луд гняв. С килнато боне и с ръце на хълбоците тя се нахвърли срещу играещите момчета. Заедно с нея врещяха срещу нас едно момиченце, куче, котка и цяло ято кокошки. Гледката беше като че ли всеки момент ще избухне европейска война.

Опитах се да се доближа до тази жена, за да я успокоя. Казах ѝ, че тези момчета не са лоши, че игрите им са много живи, но те не правят нищо лошо. Тогава тя се обърна към мене и ме заля с обиди.

Последното писмо на дон Тезио

Разбрах, че най-добре е да прекъсна почивката. Занимах-
ме се малко с катехизиса, влязохме в църквата да измо-
лим броеницата и после се разотидохме. Надявах се, че на
следващата неделя ще се върна при повече спокойствие. Но
моята надежда претърпя пълен провал.

Когато вечерта капеланът се върнал, прислужницата
вдиганала пред него страшна пушилка: говорела и повтаря-
ла, че дон Боско и неговите момчета са революционери, че
тази паплач осквернява светите места. Добрият капелан в

незабавно в Подслона, за да се пренесе на 12 юни при мелниците на града в църквата „Св. Мартин“.

края на краищата написал под диктовката на прислужницата писмо до общината.

Писмото беше толкова злостно, че незабавно бе издадена заповед за арестуване на всеки от нас, който се върне на това място.

Неприятно ми е да го кажа, но това беше последното писмо на капелана дон Тезио. Написа го в понеделник и по-дир няколко часа почина от апоплектичен удар. Два дена след това умря и прислужницата. Новината бързо се разпространи и направи дълбоко впечатление на младежите. Всички искаха да узнаят подробности за нещастieto. Но бе забранено да се събираме в „Св. Петър във вериги“. Къде можем да правим нашите сбирки? Не можеха да знаят това момчетата, на които не бях посочил никаква ориентировъчна точка. Не я знаех и аз самият.

19

ТРИ СТАИ И ЕДНО ИЗХВЪРЛЯНЕ ПРЕЗ ПРОЛЕТТА

Ораторий по улиците на Торино

На следващата неделя тълпи момчета се стичат при „Св. Петър във вериги“: не бяха предупредени за забраната, наложена от общината. Като намират всичко затворено, те се насочват към болницата, където аз продължавах да живея.

Какво трябваше да направя? В стаята ми бяха струпани картини, скамейки и свещници за църковните служби и топки, кокили и обръчи за почивката. Един полк момчета ме следваше навсякъде. Но аз няхах една педя земя, на която бих могъл да ги събера.

Все пак успях да скрия разочарованието си. Бях весел с всички, на всички разправях за чудесата на оратория, който в този момент съществувахе само в моя и в Божия ум.

За да им създам весели занимания през празниците, ги водех на разходка до Саси, до Мадона дел Пилоне (Мадоната на пилона), до Мадона ди Кампаня (Мадоната на полето), до Монте ди Капучини (Капуцинския хълм), дори до Суперга. В тази църква сутринта отслужвах за тях литургия и обяснявах Евангелието, следобед им преподавах малко катехизис. Разказвах им някаква история, изпявахме някол-

ко църковни химни. Сетне обиколки и разходки до часа за връщане у дома. Изглеждаше, че това критично положение ще направи на пух и прах всяка идея за ораторий, обаче то по необикновен начин увеличи броя на момчетата.

Първите вечерни школи в дома Морета

Но дойде ноември (1845 г.). Времето не беше подходящо за екскурзии и разходки извън града. Със съгласието на дон Борел взех под наем три стаи в къщата на дон Морета, тази съседна сграда, която се намира почти срещу днешното светилище на св. Мария Помощница. Сегашната отремнтирана къща е практически наново построена.¹⁶

Тук прекарахме четири месеца. Бяхме много натясно, но поне можехме да събираме момчетата, да провеждаме обучение във вярата и да дадем на всички възможност да се изповядват. През тази зима започнахме и вечерни школи. Подобна инициатива се подемаше за пръв път в нашия край. За нея много се говори: едни я подкрепяха, други бяха против.

По това време започнаха да се разпространяват някакви странни слухове. Едни твърдяха, че дон Боско е революционер, други – че е еретик или луд.

¹⁶ Днес тази къща не съществува. Последната ѝ стена е вградена във филиалната църква на енорията на св. Мария Помощница вдясно, по посока на Голямата базилика.

Торинските енористи искат да са наясно с нас

Двама уважавани енористи от Торино се срещнаха с мен от името на цялата им колегия. Казаха ми:

– Този ораторий отдалечава момчетата от техните енории. Скоро енористите ще видят църквите си празни. Няма дори да познават младежите, за които трябва да дават сметка пред Бога. Размислете, дон Боско! Престанете да събирате момчетата и ги пратете по енориите им!

– По-голямата част от момчетата, които събирам – отговорих аз, – не могат да объркат живота в енориите, понеже не познават нито енориста, нито енорията.

– Но как така?

– Понеже почти всички не са оттук. Родителите им са дошли в града, за да търсят работа. Не са я намерили и отивайки си, са ги оставили тук. Или пък са младежи, които са дошли в града сами, за да търсят работа. Дошли са от Савоя, от Швейцария, от Вал д’Аоста, от Биела, Новара, Ломбардия.

– Защо не им помогнете да се приобщят към съответните енории?

– Но те дори не ги знаят.

– Трябва да им помогнете да ги узнаят.

– Невъзможно е. Диалектните различия, неустановеното местожителство, непознаването на града правят задачата трудна, ако ли не и невъзможна. Към това се добавя, че много от тях са големи, на по осемнадесет, двадесет, дори двадесет и пет години. И от вярата нищо не знаят. Има ли някой, който ще се съгласи в класа по катехезис да постави едни такива младежи до деца на по осем или десет години?

– Не бихте ли могъл Вие да ги отвеждате в съответните енории и после да идват тук за уроци по катехизис?

– Бих могъл да отида в една еднория, не, разбира се, във всичките. Едно разрешение би било всеки енорист да идва да взима своите и да ги отвежда в своята енория. Но дори

така нещата остават трудни: мнозина са несъсредоточени, недисциплинирани. Приемат катехизиса и молитвите само ако ги привлекат почивките и разходките. Следователно всяка енория би трябвало да има едно място, където да ги събира за игри и развлечения.

– Това е невъзможно, а и през празнични дни свещениците си имат друга работа.

– Тогава?

– Тогава продължавайте да правите добро на момчетата. Ние междувременно ще обсъдим положението.

Пролетта донесе изгонването

Торинските енористи обсъдиха сериозно проблема за приемането или отхвърлянето на ораториите. Не всички бяха на еднакво мнение. Заключението ми беше съобщено от дон Агостино Катино, енорист на Борго Дора, и от дон Понцати, енорист на св. Августин.

„Торинските енористи, събрани на заседание, обсъдиха уместността на ораториите. Бяха отчетени мотивите „за“ и „против“, страховете и надеждите. Понеже не е възможно всеки енорист да създаде ораторий в собствената си енория, насърчават свещеника дон Боско да продължи своята дейност, докато не се вземе друго решение.“

Докато ставаха тези събития, дойде пролетта на 1846 г. Дон Морета имаше много квартиранти. Уморени от врявата на момчетата, от шумотевицата им на влизане и излизане, те заявиха, че ако нашите сбирки незабавно не бъдат прекратени, те всички ще се изнесат от дома. Добрият свещеник дон Морета беше принуден да дойде и да ни изложи общите жалби. Ако искахме нашият ораторий да продължи да живее, трябваше незабавно да си потърсим друго място.

20

ОРАТОРИЙ С НЕБЕТО ЗА ПОКРИВ

Изповеди на ръба на ров

Март 1846 г. За пореден път с голямо огорчение и със значително притеснение си свихме багажа. От братя Филипи взех под наем една ливада (сега тя се заема от чугунолеярница)¹⁷.

Така ораторият се намери под открито небе, върху тревата на една ливада, заобиколена от хилав плет, който даваше свободен достъп на всички. Момчетата бяха между триста и четиристотин и се чувстваха отлично в този ораторий, който имаше небето за покрив.

Но аз трябваше да реша ред практически проблеми. Къде да отслужвам литургия? По какъв начин да им дам възможност да се причестяват и да се молят? Всичко, което успявахме да направим, беше малко катехизис, няколко църковни песни, вечерня. След молитвата дон Борел или аз се качвахме на някое издигнато място или на стол и говорехме на младежите. Слушаха ни винаги с много голямо желание.

¹⁷ Който днес минава по улица „Мария Аузилиатриче“ (Св. Мария Помощница), на ъгъла с улица „Чиня“, ще види вдясно голяма постройка, която заема една ивица от терена в съседство с издателството СЕИ и завършва (по протежение на булевард „Реджина Маргерита“) с голяма бензиностанция. Там е била ливадата на братя Филипи.

За изповедите правехме така. Рано сутрин в празнични дни отивах на ливадата, където някои момчета вече ме очакваха. Сядах на ръба на някой ров и изслушвах желаещите да се изповядат.

Останалите се подготвяха или казваха благодарствената молитва. Накрая започваха игрите.

С тръба и барабан към Суперга

В определен час изсвирваше тръба и младежите се събираха. Друг тръбен сигнал приканваше към мълчание. Тогава съобщавах къде ще ходим за Света литургия и за причестяване.

Потегляхме (както вече споменах) за светилището на св. Мария Консолата (Утешителка), за Мадона ди Кампаня, за Ступиниджи или за някое друго гореспоменато място.

Понякога, за да достигем до далечни места, правехме хубави екскурзии. Ще опиша една от тях, която ни заведе в Суперга. По нейното протичане ще се разбере лесно как протичаха също и другите.

Младежите са на ливадата, играят на топка, на плочки, забавляват се на кокили. В един момент забива барабан. Веднага след това тръбата дава знак да се съберат и да потегляме. Всички отиваме на Света литургия и след 9 часа тръгваме на път към Суперга. Разделяме си грижите за продуктите: кой да носи кошниците с хляб, кой – пакетите със сирене и салам, кой – кошниците с плодове. Докато сме в града, се стараем да пазим тишина. После започва глъчката, песните, радостта. Но продължаваме да пазим строен ред.

Вик и глъч: прекрасно съзвучие

Вподножнieto на склона, който се изкачва към базиликата, намираме едно прекрасно конче, нагласено с празнична сбруя. Пратил го е дон Анселмети, енорист на Суперга. Намираме и едно писмо от дон Борел, който е дошъл преди нас. Възсядам кончето и прочитам на висок глас писмото: „Елате спокойно горе. Супата, яденето и виното ви очакват.“ Тези думи са посрещнати с радостни викове, аплодисменти и овации.

Тръгваме с кончето, с песни и викове. Тези, които бяха по-близо до него, го галят грубовато, като го хващат за ушите, ноздрите, опашката. Доброто животниче кротко понася всичко, показвайки се по-търпеливо от този, когото носеше на гърба си. Сред цялата тази олелия нашата музика – един барабан, една тръба и една китара, се мъчи да не бъде заглушена. Инструментите не са много съгласувани помежду си, но служат за произвеждане на шум и влизат в прекрасно съзвучие с необузданите гласове на момчетата.

Балони към небето

На връх хълма се смеем, шегуваме се, пеем и викаме до насита. Момчетата са изпотени и за да не се излагаме на течение, се събираме в двора на светилището. Веднага се разпределя всичко, необходимо за уталожване на силния глад. След кратка почивка ги събирам и разказам подробно чудната история на тази базилика, за кралските гробове, които пази в подземията си, за Църковната академия¹⁸, която е

¹⁸ Учредена е от крал Карло Алберто през 1833 г. Целта ѝ е била да формира за църковни изследвания някои сред най-добрите членове на клира в ПиEMONTE. Постъпилите дипломирани богослови и юристи са посещавали четири години на изучаване на канонично право

създадена тук от крал Карло Алберто с подкрепата на всички епископи на държавата.

Дон Гулиелмо Аудизио, председател на Академията, дава обяд като подарък за всички. Енористът добавя вино и плодове.

Следобед за два часа посещаваме най-интересните места. После се събираме в църквата, където са пристигнали много хора. В 15 ч. се качвам на амвона и държа кратко слово. Преди евхаристичната благословия нашите „певци“ от детския хор изпълняват много хубаво *Tantum ergo sacramentum* (Пред велико Свято тайнство)¹⁹. Хората слушат възхитени.

В 18 ч. на площадчето пускаме в небето няколко балона. После благодарим горещо на всички, които ни бяха посрещнали толкова сърдечно, и тръгваме обратно за Турино. Пътят инава в непрестанни песни, смехове, тичане и молитви. Стигаме в града. Малко по малко, при преминаването край домовете на всеки един, се разделяме с поздрав. Когато пристигам в Подслона, сме останали със седем или осем младежи, едни от най-яките. Помагат ми да върна обратно вещите, кошниците, барабана.

и нравствени науки. Мнозина от тях са заемали важни постове в епархиите си. Закрита е през 1855 г.

¹⁹ Секвенция от св. Тома от Аквино (преработка на стар химн от Венанций Фортунат), написана по заръка на папа Урбан IV за въведения повсеместно празник на Тяло и Кръв Христови през 1264 г. – Б. пр.

21

ОЧИ В ОЧИ С КАВУР

„Ако този свещеник бе армейски генерал...“

Тези разходки събуждаха у младежите огромен ентузиазъм. Ораторият, тази смес от молитва, игри и разходки, беше вече техен живот. Всяко момче беше мой приятел до такава степен, че не само се подчиняваше на всеки мой знак, но се стараше да направи нещо добро за мене. Един ден един карабинер видя как само с един жест въдворих тишина сред четристотин момчета и възкликна:

– Ако този свещеник беше армейски генерал, шеше да успее да победи най-мощната войска на света.

Трябва да призная, че обичта и послушанието на моите момчета достигаха невероятни размери. Но това засили слуха, че дон Боско със своите момчета може всеки момент да започне революция.

Маркизът, началник на полицията, губи търпение

Това беше смешен слух, но властите му повярваха. Поспециално събуди подозренията на маркиз Микеле ди

Кавур, баща на прочутите Камило и Густаво, градоначалник и като такъв началник на полицията. Извика ме в сградата на общината, изложи ми накратко слуховете, които се носеха по мой адрес, и заключи:

– Вие сте добър свещеник. Приемете съвета ми: изпратете тези негодници по домовете им. Могат да донесат само неприятности на Вас и на общинските власти. Имам доказателства, че сбирките на тези младежи са опасни, и не мога да ги разреша.

– Господин маркизе– отговорих,– аз само се опитвам да подобря живота на тези бедни синове на народа. Не търся финансова подкрепа. Търся само място, където да ги събирам. С дейността си намалявам броя на онези, които свършват в затвора.

– Грешите, достопочтени отче. Вашите усилия са безплезни. Аз не мога да Ви дам място, защото, повтарям, вашите сбирки са опасни. А без помощта ми няма да намерите повече средства за заплащане на наеми и разноски. Повтарям: не мога повече да разреша да се събират тези скитници.

– Вие казвате, че усилията ми са напразни. Но резултатите, които постигнах, говорят обратното. Много младежи бяха напълно изоставени. Събрах ги, отклоних ги от лошите пътища, насочих ги към някакъв почтен занаят. Вече не свършват в затвора, както можеше да им се случи по-рано. Колкото до финансовата подкрепа, тя никога не ми е липсвала: аз съм в ръцете на Бог, Който понякога си служи с не особено ценни инструменти, за да осъществи най-великите си планове.

– Покажете се търпелив и ми се подчинете. Не мога да дам повече разрешение за вашите сбирки.

– Вие отказвате не на мене, маркизе, а на тези изоставени момчета. С тези си действия ги тласкате по опасен път.

– Мълчете! Не съм Ви извикал тук за обсъждане. Вие създавате безредие, което съм длъжен да прекъсна. Не знаете ли, че са забранени всякакви публични събрания, за които няма редовно разрешение?

– Но моите сбирки нямат политическа цел. Аз преподавам катехизис на бедните момчета и правя това с разрешението на архиепископа.

– Архиепископът знае ли за Вашата дейност?

– Разбира се. Никога не съм правил ни една крачка без неговото разрешение.

– Въпреки това аз не мога да разреша подобни сбирки.

– Господин маркизе, нима искате да ми забраните да преподавам катехизис, след като имам позволенията на архиепископа?

– Ако архиепископът Ви нареди да затворите този смешен ораторий, ще му се подчините ли?

– Започнал съм и продължих напред с насърчението на моя църковен предстоятел. Каквато и заповед да поиска да ми даде, ще ме намери готов.

– Тогава вървете. Ще говоря с архиепископа. Но ако не се подчините и на него, ще бъда принуден да употребя по-сурови мерки. Помнете това!

В този момент си помислих, че съм оставен на мира, поне за известно време. Но като се върнах у дома, намерих писмо от братя Филипи, които начаса прекъсваха договора с мен. Почувствах се унижен.

„Вашите момчета – пишеха те – превръщат ливадата ни в пустош. Дори корените на тревата са унищожени от непрекъснатото тъпчене. Опрощаваме Ви на драго сърце просрочения наем, но в срок от петнадесет дни трябва да освободите ливадата. Не можем да позволим отлагане.“

Много приятели, които разбраха за всички тези трудности, ме съветваха да разпусна оратория. „Твоите усилия са безполезни“, казваха те. Други, като ме виждаха загрижен и непрекъснато обграден от момчетата, започнаха да подшуват, че съм полудял.

„Бедният дон Боско, хич го няма!“

Един ден в присъствието на дон Себастиано Пакиото и други свещеници в стаята ми дон Борел ми рече:

– Ако не спасим нещо тук, рискуваме всичко да загубим. Нека да разпуснем оратория и да задържим при нас двадесетина от най-малките момчета. Никой няма да се интересува, ако преподаваме катехизис на една групичка деца. А междувременно Бог ще ни покаже най-подходящия път, по който да вървим напред.

– Нищо няма да разпускаме – отговорих. – Имаме вече място, обширен и просторен двор, къща за много момчета с църква и колонада. И има много свещеници и семинаристи, готови да работят за нас.

– Но къде е всичко това? – прекъсна ме дон Борел.

– Не зная. Но зная, че съществува и е на наше разположение.

Тогава дон Борел избухна в плач. Възкликна:

– Бедният дон Боско, хич го няма!

Взе ме за ръка, целуна ме и си отиде с дон Пакиоти и другите. Останах сам в стаята си.

22

СЛЕД МАРКИЗА – МАРКИЗАТА

**„Не мога да позволя
да се самоубивате“**

Многото слухове, които вървяха за дон Боско, започнаха да безпокоят маркиза Бароло. Най-много я смущаваше фактът, че общината на Торино не одобрява моите проекти.

Един ден тя влезе в стаята ми и започна да ми говори така:

– Много съм доволна от това, което правите за моите институти. Благодаря Ви, че сте положили толкова много усилия в обучението на момичетата по музика, църковни песни, грегорианско пеене, аритметика, и даже десетичната мерна система.

– Няма защо да ми благодарите. Свещениците трябва да работят, понеже това е точно тяхно задължение. За отплата Бог ще мисли. Нека не говорим повече за това.

– Трябва да кажа още нещо. Много съм разтревожена, понеже огромната работа, която вършите, руши здравето Ви. Невъзможно е да ръководите моите институти и едновременно с това да се посвещавате на изоставените момчета. А освен това сега броят им се е увеличил прекомерно. Предлагам Ви да правите това, което е Вашето тясно задължение: да ръководите болницата. Престанете да ходите в

затворите, в Котоленго. И преди всичко за известно време не мислете за момчетата. Какво ще ми отговорите?

– Госпожо маркизо, досега Бог ми помагаше и вярвам, че ще продължи да го прави. Не се безпокойте за многото работи, които трябва да бъдат направени. Заедно с дон Пакиоти и дон Борел ще направим всичко.

– Но не мога да позволя да се самоубивате. Искате или не искате, прекомерните задължения нанасят щети на Вашето здраве и на моите институти. И освен това време е да си дадете сметка за слуховете, които се носят относно Вашето душевно здраве, относно Вашата съпротива на властите по повод Вашия ораторий. Всички тези неща ме принуждават да Ви направя едно ясно предложение.

– Какво, госпожо маркизо?

– Трябва да изберете: или оратория, или Подслона. Помислете на спокойствие и после ми отговорете.

– Отговорът ми е готов от много време. Вие имате пари и можете да намерите много свещеници, които да поставите на мое място. Моите момчета, обратно, нямат никого. Ако ги изоставя, край за тях! И така, приемам Вашето уволняване, въпреки че бих искал да продължа да правя каквото мога за Подслона. Ще се посветя напълно на изоставените момчета.

– Но как ще живеете без заплата?

– Бог винаги ми е помагал и пак ще ми помогне.

„Съветвам Ви като майка“

— Но Вие сте с увредено здраве, изтощен сте. Ако си отидете оттук, ще свършите потънал в дългове. Тогава ще се върнете при мене. Но аз още отсега Ви казвам ясно и открито, че за Вашите момчета пет пари няма да дам. Приемете един съвет, който Ви давам, сякаш съм Ваша майка: ще продължа да Ви плащам заплата, дори, ако искате, ще я увелича. Вземете тези пари и си идете. Където искате, на

пълна почивка. За една, три, пет години, ако е необходимо. Когато напълно се възстановите, ще се върнете тук, в Подслона, и аз ще Ви поздравя с „Добре дошъл отново!“. Ако отхвърлите този съвет, който е за Ваше добро, ще бъда принудена да Ви уволня. Размислете добре.

– Повтарям Ви, че вече съм мислил, госпожо маркизо. Моят живот е посветен на благого на младежите. Благодаря Ви за великодушното предложение, което ми правите, но не мога да оставя пътя, който Божието Провидение ми е отредило.

– С една дума, Ви предпочитате Вашите скитници пред моите институти. Ако е така, още днес ще наредя да бъдете заместен от друг.

Обърнах ѝ внимание, че едно тъй неочаквано уволняване може да събуди подозрения за причини, позорящи и мен, и нея. По-добре би било да се действа спокойно, да се запази братолюбието, за което един ден ще даваме сметка пред Божия съд.

– Добре – заключи тя. – Ако след три месеца не сте променил мнението си, ще намеря заместник за поста Ви директор на болницата.

Приех, като се оставих в Божиите ръце.

Слуховете, че дон Боско е полудял, се разпространяваха все по-нашироко. Приятелите ми страдаха. Другите се подсмиваха. Всички стояха далеч от мене. Архиепископът не се намесваше. Дон Калосо ме съветваше да изчакам. Дон Борел мълчеше. Всички мои сътрудници ме оставиха сам сред четиристотин момчета.

Не един, а двама свещеници в лудницата

В този труден момент някои уважавани личности решили да поемат грижата за моето здраве. Един от тях предложил:

– Дон Боско страда от идеи-фикс. Ако не се подложи на добро лечение, неизбежно ще полудее. Да го отведем в лудницата. Там с необходимото внимание лекарите ще направят това, което предписва медицината.

Двама свещеници били натоварени да дойдат да ме вземат с една карета и да ме отведат в лудницата. Дойдоха, поздравиха ме учтиво. После ме запитаха за новини относно здравословното ми състояние, за оратория, за голямата къща и църквата, които аз предвиждах като бъдещо седалище на дейността ми. Накрая въздъхнаха дълбоко и промърмориха:

– Съвсем вярно е.

Показаха ми каретата и ме поканиха да направя разходка с тях. Казаха:

– Малко въздух ще ти подейства добре. Ще имаме време да си побъбрим тримата.

Веднага се сетих за „шегичката“, която искаха да ми погледят, и без да давам вид, че разбирам, ги придружих до каретата. Настоях обаче те да влязат първи. Когато бяха вече вътре, вместо да ги последвам, бързо затворих вратата и казах на кочиаша:

– Бързо към лудницата! Тези двама свещеници ги чакат там.²⁰

²⁰ Това са дон Винченцо Пондзати, енорист на св. Августин, и дон Луиджи Нази. Те са големи приятели на дон Боско и действат, подтикнати от приятелски чувства. След този „инцидент“ продължават да му помагат за катехизиса и за проповядването, а дон Нази – и в областта на музиката.

23

БАРАКАТА, КЪДЕТО ВСИЧКО ЗАПОЧНА

Бог изпрати едно заекващо човече

Дойде последната неделя, в която можех да събирам оратория на ливадата. Беше 5 април 1846 г., Цветница. Не бях казвал никому нищо, но всички знаеха, че съм в беда.

Вечерта на този ден дълго гледах многото момчета, които играеха. Това беше „обилната жътва“ на Господа. Но работници тук нямаше. Бях само аз, изтощен работник с разклатено здраве. Ще мога ли пак да събера моите момчета? Къде?

Оттеглих се настрана, започнах да се разхождам сам и заплаках. „Боже мой – възкликнах, – защо не ми покажеш мястото, където да пренеса оратория? Дай ми да разбере къде е или ми каже какво трябва да правя.“

Едва-що бях изрекъл тези думи, когато пристигна някой си Панкратио Соаве, който, заеквайки, ми каза:

– Вярно ли е, че търсите място за някакъв лабораторий?

– Не лабораторий, а ораторий.

– Не зная каква е разликата. Във всеки случай мястото го има. Елате да го видите. Собственост е на господин

Франческо Пинарди²¹, почтен човек. Елате и ще сключите изгоден договор.

Една стълба и прояден дървен балкон

Точно в този момент пристигна дон Пиетро Мерла, мой съученик от семинарията, основател на благотворителен институт на име „Семейството на св. Петър“. Беше отличен свещеник. Бе основал институт за помощ на жени, които бяха пуснати от затвора и тъкмо затова не можеха да си намерят работа за припечелване на насъщния. Щом дон Мерла имаше половин час свободно време, идваше да ми помогне в работата ми с момчетата.

Щом като ме видя, извика:

– Какво ти е? Никога не съм те виждал толкова тъжен. Да не ти се с случило някакво нещастие?

– Още не ми се случило, но съвсем скоро ще ми се случи. Днес е последният ден, в който ми е позволено да използвам тази ливада за оратория. След два часа се стъмва и трябва да отпратя момчетата по домовете им, а не зная къде да им дам среща за следващата неделя. Тук има един приятел, който ми говори за някакво място, може би използваемо. Замести ме един момент и наглеждай момчетата. Отивам да видя и веднага се връщам.

Съпроводен от Панкратио Соаве, стигнах до едноетажна къщурка със стълби и прояден дървен балкон. Наоколо имаше градини, ливади, ниви. Готвех се да се изкача по стълбите, когато синьор Пинарди ми каза:

– Не. Мястото за Вас е тук отзад.

²¹ Господин Франческо Пинарди е ломбардец, преселил се в Торино. Роден е в Арчизате (Варезе) и купува къщата (която най-напред дава под наем, а след това продава на дон Боско) само една година преди това, на 14 юли 1845.

Една дълга барака

Това беше една дълга барака²² (15/16 метра), която от едната страна се опираше на стената на къщата, а от другата се спускаше на един метър над земята. Можеше да служи за склад или за съхраняване на дърва, но не и за нещо друго. Влязох с наведена глава, за да не се ударя в покрива.

– Много е ниско, не ми върши работа – рекох.

– Ще я наглася както искате – отговори почтително Пинарди. – Ще я изкопая, ще направя стъпала, ще сменя пода. Но държа Ви да направите тук Вашия лабораторий²³.

– Не лабораторий, а ораторий, една малка църква за събиране на момчетата.

– Още по-хубаво. Аз съм църковен певец и искам да Ви помогна. Ще донеса два стола, един за мен и един за жена ми. И после, въкъщи имам една лампа: ще я донеса тук. Хайде, некам да сключим договора.

Този добър човек беше наистина доволен да има църква в къщата си.

– Добри ми приятелю – рекох му аз, – благодаря Ви за добрата воля. Ако ми обещаете да смъкнете пода с 50 см, мога да приема. Но какъв наем искате?

– Триста лири. Искат да ми дадат повече, но аз предпочитам да я дам под наем на свещеник, особено пък ако иска да направи църква.

²² Построена е от Франческо Пинарди само пет месеца преди това, а по това време е използвана като склад на някои перачки, които са перяли в канал, протичащ в съседство.

²³ Объркването лабораторий – ораторий (итал. oratorio – б. пр.) от страна на Пинарди и Соаве е разбираемо. В близост с потоците вода по това време се правят многобройни работилници (итал. laboratorio – б. пр.). И точно в съседство е протичал един малък канал, който се е вливал в р. Дора.

– Ще Ви дам триста и двадесет лири²⁴ при условие, че ми дадете под наем и ивицата земя около бараката, за да играят там момчетата. Но трябва да ми дадете думата си, че ще мога да дойда с моите момчета още следващата неделя.

– Съгласен. Договорът е сключен. Елате следващата неделя: всичко ще бъде наред.

Последната броеница на тревата

Върнах се тичешком при младежите. Събрах ги около мен си и завиках:

– Веселете се, синове мои! Имаме ораторий, от който никои вече няма да ни изгони. Ще имаме църква, школи и двор, където да скачате и играете. В неделя, в неделя ще идем там. Там е, в къщата на Франческо Пинарди! – И с ръка показвах мястото.

Думите ми бяха посрещнати от момчетата с неописуем възторг. Един тичаше, друг скачаше от радост, трети от изумление остана неподвижен като статуя, някои викаха, други ликуваха буйно.

Вътре в себе си чувствахме голяма радост – и не знаехме как да я изразим. Светата Дева, при която бяхме отишли да се молим тази сутрин в Мадона ди Кампаня, ни беше изслушала. За да ѝ благодарим, коленичихме за последен път на тревата и си казахме броеницата. След това всеки си отиде у дома.

Така се сбогувахме с нашата ливада, без огорчение, понеже ни очакваше по-добро място.

Следващата неделя бе Великден. Пренесохме в бараката на Пинарди скамейките, картините, свещниците, топките и кокилите, тръбата и барабана. Отивахме да влезем във владение на нашия дом.

²⁴ Договорът, подписан от Франческо Пинарди и дон Боско, свидетелства, че бараката и двете съседни дворчета са наети за три години за годишна сума от триста лири. Първоначално написаната цифра е „триста и десет“, но думата „десет“ е изтрита (благодеейние от страна на Пинарди?).

**ДЪРВОТО РАСНЕ
И СЕ РАЗКЛОНЯВА
1846–1856**

1

ЕДИН ДЕН НА ОРАТОРИЯ

Гаранция за три години

Новата църква беше една съвършено бедна постройка. Но във всеки случай имаше законен договор, който ни я гарантираше за три години, и това ни освобождаваше от страха, че ще бъдем изгонени в напълно неочакван от нас момент. По Божия воля преселванията приключиха.

На мене тази църквица ми се струваше онова място, където насън бях видял надписа „Това е Моят дом“. Оттук ще излезе Моята слава. Но Божиите планове бяха други.

За съжаление мястото на нашия ораторий беше в съседство с една къща, където живееха жени със съмнително поведение и където беше и гостилницата „При градинарката“, отворена чак до настъпването на нощта. Там, особено през празнични дни, си даваха среща градските пияници. Независимо от тези обезпокоителни съседи започнахме редовните си неделни сбирки.

Когато допълнителният ремонт приключи, архиепископът ни позволи да благословим това бедно място и да го използваме за църква. Това стана в неделя на Великден, 12 април 1846 г.

За да изрази задоволството си, архиепископът поднови всички разрешения, които ни беше дал още когато ораторият се намирал в Подслона. В този малък параклис можехме да отслужваме литургия, да правим тридници и деветници,

да организираме духовни упражнения, да причестяваме и да приемаме миропомазание. Архиепископът дори позволи на всички момчета, които посещаваха оратория, да вземат Великденско причастие в параклиса Пинарди (по това време е било задължително Великденското причастие да се приема в собствената енория).

Историята на спасението, разказана в епизоди

Установеното място, знаците на благоразположение от страна на архиепископа, тържествените служби, музиката, веселата връва на игрите привличаха момчета отвсякъде. Много свещеници, които ме бяха изоставили, започнаха да се връщат. Даваха ми силна подкрепа дон Джузепе Триверо, дон Джачинто Карпано, дон Джовани Вола, дон Роберто Муриалдо и никога нелипсващият дон Борел.

Ето как протичаше един наш празничен ден.

Рано сутринта отварях църквата и започвах да изповядвам момчетата. Изповедите продължаваха до литургията. Тя беше определена за осем часа, но за да не бъде ощетен никой от желаещите да се изповядат, често я отмествах в девет часа, та дори и по-късно.

Ако с мен имаше още някой свещеник, той наглеждаше момчетата и им помагаше да се молят, редувайки се с тях¹.

По време на литургията онези, които бяха подготвени, се причестяваха. Веднага след това се качвах на един малък амвон и обяснявах Евангелието (след някоя и друга неделя започнах да разказвам на момчетата Историята на спасението в епизоди). Разказите бяха поднесени по прост и достъпен начин и добиваха колоритност от описанията на местностите и начина на живот през различни времена. Те

¹ При молитви, изпълнявани от два хора или четец и хор.– Б. пр.

се харесваха на малки и на големи, та дори и на свещениците, които ги слушаха. След литургията започваше училището, което продължаваше до обяд.

Катехизис, броеница, вечерня

В един часа на обяд започваше почивката: топки, кокили, дървени пушки и саби, гимнастически уреди. В два и половина започваше катехизисът. Момчетата, които тогава посещаваха оратория, възприемаха много бавно. Няколко пъти ми се случи да започна „Радвай се, благодатна Марийо“ с 400 момчета, но ако гласът ми секнеше, никой не можеше да продължи. След катехизиса казвахме броеницата. И все пак малко по малко ги научих да пеят вечернята. Започнахме обучението с „Радвай се, Марийо, звездо морска“ и „Душата ми величае Господа“, после псалмите един по един. Накрая антифоните. За една година успяхме да изпеем цялата богородична вечерня.

На вечернята (или при броеницата) правех кратка проповед: тя почти винаги представляше някакъв случай, чрез който учех на някаква добродетел или подканях да се преодолее някакъв лош навик. Всичко завършваше с изпяването на литанията към Мадоната и с благослов с Пресветото причастие.

Дума на ухо

След излизане от църквата започваше свободното време, което всеки запълваше с каквото искаше. Някои продължаваха заниманията с катехизис, вземаха уроци по пеене или четене. Повечето момчета играеха, като тичаха и скачаха до вечерта. С моя помощ влизаха в действие всички съоръжения за игра, дори акробатическите уреди, които се

бях научил да използвам на ливадата в Беки. Само с огромен брой подобни средства можеха да бъдат предотвратени спречкванията и да се поддържа веселие и ред в тази армия от момчета. За много от тях можеше да се каже както в Свещеното писание „Като конете и мулетата трополят, но не разбират“².

Но при все това трябва да заявя, че дори и най-необразованите момчета са ме учудвали със своята голяма почит към Църквата и свещениците и с голямото си желание да познаят християнството.

Използвах тези много дълги почивки, за да се доближа до всяко момче. С една прошепната на ухо дума на един препоръчвах повече послушание, на друг – по-голяма акуратност в катехизиса, на трети – да дойде да се изповяда, на друг пък подхвърлях някаква мисъл за размишление – и така нататък. Мога да кажа, че почивката беше времето, в което „впримчвах“ голям брой момчета, които събота вечер и неделя сутрин идваха да се изповядат.

„Коленичи и се изповядай“

Когато виждах, че някой дълго време отлага тези важни задължения, прекъсвах игрите му и го отвеждах да се изповяда. Ще разкажа една от многото случки.

Едно момче, което дълго време подканвах да се изповяда и да се причести на Великден, обещаваше, но не изпълняваше обещанието си. Един следобед след служба се втурна да играе с голямо настървение. Както тичаше със зачервено лице, плувнало в пот, аз го извиках с твърд глас: „Ела с мен в сакристията. Нужен си ми за една работа.“

Искаше да дойде както си беше по риза. „Не, рекох му, сложи си сакото и ела.“ Като стигнахме в сакристията, му казах:

² Аллюзия за Пс. 31:9. – Б. пр.

– Коленичи на тази скамейка.

Помисли, че трябва да премести молитвения чин, и тръгна да направи това.

– Не, остави го където е.

– Но тогава какво искате от мене?

– Да се изповядаш.

– Не съм подготвен.

– Зная това.

– Тогава?

– Тогава се подготви и ще те изповядам.

– Добре. Хубаво стана, че се оставих да ме хванете така.

Иначе, от срам пред другарите ми, нямаше никога да се реша да дойда.

Докато си казвах брeвиара, той се подготви. После направи добра изповед и благодарение. От този момент натък стана един от най-постоянните в изпълнение на християнските си задължения. Разкаваше сам случката и казваше:

– Дон Боско се оказа много хитър, щом хвана една такава лисица като мене.

С настъпването на нощта камбанен звън подканваше всички още един път да влязат в църквата. Казвахме няколко молитви или броеницата. Завършвахме деня с песента „Вечна прослава на името на Исус и на Мария“.

Последната песен до рондото³

Тръгването от оратория беше незабравима сцена. След като излизахме от църквата, всеки казваше хиляди пъти

³ *Последната песен до рондото.* Дон Боско два пъти описва тръгването на момчетата в неделя вечер: първия път казва всичко много сбито в пет реда; втория път (досещайки се може би, че не е развил достатъчно нашироко описането на една важна сцена) в двадесет реда. При преписването прескочих петте реда сбито описание, но го помествам тук: „След като излизахме от църквата, влизах сред тях и ги придружавах във от оратория, докато те пееха и шумяха.

„лека нощ“, но не се решаваше да се отдели от другарите си. Казвах им: „Вървете си у дома, свечерява се и родителите ви ви чакат.“ Напразно! Притискаха се около мене, а шестима измежду най-големите здравеняци си преплитаха ръцете и правеха нещо като стол, на който трябваше да седна като на трон. Като по сигнал момчетата се подреждаха в редици и носейки върху тази платформа от ръце дон Боско, потегляха с песни, смях и шум до рондото (малък площад с градинка, който се намира на кръстовището на булевард „Кралица Маргерита“, тогава наричан булевард „Сан Масимо“, с други улици. Наричаха го „рондото на бесилката“, понеже на това място бяха изпълнявани смъртни присъди). Там изпяваха още няколко църковни песни, които завършваха винаги с тържественото „Вечна прослава на името на Исус и на Мария“.

После настъпваше дълбоко мълчание и аз пожелавах на всички лека нощ и лека седмица. С цяло гърло отговаряха: „Лека нощ!“ Едва тогава можех да сляза от моя трон. Всеки се връщаше при семейството си. Все пак някои от по-големите ме придружаваха полумъртъв от умора чак до вкъщи⁴.

Качвахме се до рондото, изпявахме още някой куплет от някой химн, давахме си среща следващата неделя, пожелавахме си на висок глас „лека нощ“ и всички се разотиваха по домовете си.“

⁴ Дон Боско все още живее в стая в Подслона на маркиза Бароло. Едва през 1846 г., след като наема две стаи при Франческо Пинарди, ще заживее до оратория заедно с майка си Маргерита.

2

**КРАЛ КАРЛО АЛБЕРТО
СПАСЯВА ОРАТОРИЯ**

**„Стори ми се като началото
на Страшния съд“**

В оратория имаше ред, дисциплина, спокойствие. И въпреки това градският наместник маркиз Кавур искаше да сложи край на нашите събирания, които той смяташе за опасни.

Той беше осведомен, че аз винаги съм продължавал напред с поддръжката на архиепископа. Сега, понеже архиепископът беше болен и не можеше да иде при него, той свика Големия съвет в архиепископския дворец.

В Големия съвет участваха всички най-влиятелни общински съветници. В техни ръце се съсредоточаваше цялата гражданска власт. Председателят на съвета (който в този момент беше маркиз Кавур) имаше по-голяма власт от кмета и носеше титлите градски наместник, магистър на съвета и още пръв декурион.

По-късно архиепископът ми разказа:

– Когато видях всички тези могъщи хора в моята зала, стори ми се като началото на Страшния съд.

Дълго обсъждали добрите и лошите страни на оратория. Накрая решили, че събиранията трябва да бъдат абсолютно

забранени и разтурени, тъй като заплашвали общественото спокойствие.

Намесата на краля

В съвета участваше граф Джузепе Прована ди Коленьо, виден благодетел на оратория. По това време крал Карло Алберто му бе поверил поста министър на генералния контрол, т.е. министър на финансите. Много пъти графът ми беше носил парични помощи от името на краля и лично от свое име. Карло Алберто слушал с удоволствие новините от оратория. Когато чествахме някой празник, охотно четял писменото послание, което му изпращах, или се осведомявал от разказа на граф Прована. Много пъти нареждал да ми кажат, че високо цени служението ни сред младежите от народа, тъй като то прилича на служението на мисионерите в чужди страни. Той се надява, че по всички градове и села на неговата държава ще се разпространят институти като нашия. Всяка Нова година ни пращаше благопожелания заедно с 300 лири, предназначени за „хляпетата на дон Боско“.

Когато научава, че съветът се готви да обсъжда затварянето на нашия ораторий, извиква граф Прована и му нарежда да да съобщи на съвета волята му със следните думи:

– Кралят иска тези празнични събирания да бъдат подкрепяни и закриляни. Ако има опасност от някакви безредици, да се търси начин те да бъдат предвидени и предотвратени.

Граф Прована присъства мълчаливо през време на цялото оживено разискване. Когато вижда, че се стига до решение за затваряне на оратория и разпускане на събиранията в него, иска думата. Става и съобщава волята на краля. Карло Алберто вземаше под свое покровителство нашето мъничко дело.

Пред волята на краля градският наместник и съветът бяха принудени да анулират всяко решение.

Стражите в оратория

Градският наместник накара отново да ме повикат спешно. Все още говореше със заплашителен тон, нарече ме твърдоглавец. Но накрая думите му станаха малко по-меки.

– Не желая ничие зло. Вие работите с добро намерение, но това, което правите, е много опасно. Задължението за защита на общественото спокойствие лежи с цялата си тежест на моите плещи и затова ще изпратя стражи, за да наблюдават Вас и вашите събирания. При най-малкото нарушение ще наредя вашите хлапета да бъдат разгонени, а от Вас ще потърся сметка.

Дали поради вълнението през тези дни или поради болест, която вече го е мъчила, но за маркиз Кавур това беше последното посещение в сградата на общината. Заболя от подагра, страда много и след няколко месеца почина.

В последните шест месеца от живота си⁵ той прашаше всяка неделя градски стражари да прекарат с нас целия ден. Бдяха зорко за всичко, което правехме и говорехме в църквата и вън от нея⁶. Един ден той попитал един от стражите:

⁵ „В последните шест месеца на живота си“. И тук дон Боско допуска объркване в датите и цифрите. Маркиз Кавур е починал не няколко месеца след този разговор, а след три и половина години, на 15 юни 1850 г. Пишейки „шест месеца в края на живота си“, дон Боско може би иска да посочи шестте месеца, през които е останал все още на поста си. Действително Кавур е градски наместник от 27 юни 1835 г. до 17 юни 1847 г. От други източници се знае, че дон Боско посещава Кавур при последното му заболяване и получава от него 200 лири „за неговите хлапета“.

⁶ През 1877 г. Дон Боско ще каже на дон Барберис: „Съжалявам само, че тогава нямах фотоапарат. Хубаво би било да видя отново стотиците момчета, които ме слушаха в захлас, и шестимата градски стражари в униформа, стърчащи като колове по двойки на три места в църквата, които също слушаха проповедта със скръсени ръце. Те бяха пратени при мене да ме надзират, но всъщност много ми помагаша в надзирането на момчетата. Някой крадешком обърсваше очите си с опакото на ръката. Хубаво би било да ги имам снимани на колене сред

– В края на краищата, какво видяхте и чухте сред тази сган?

– Господин маркизе, видяхме една армия момчета, които се забавляваха по стотици различни начини. И в църквата чухме стряскащи проповеди. Дон Боско разказва толкова неща за ада и за дявола, че и на мен ми се прииска да ида да се изповядам.

– А за политика?

– За политика никога не се говори. Тези момчета нищичко не отбират от нея. Виж, ако се говори за хляб, тогава наистина всеки е в състояние да си каже думата.

След смъртта на маркиз Кавур общината не ни създаваше вече никакви пречки, та дори обратното: до 1877 г. непрекъснато ни помагаше.

младежите около изповедалнята ми в очакване на реда си. Та нали правех проповедта повече за тях, отколкото за младежите: говорех за греха, за смъртта, за Страшния съд, за ада...”

3

И НЕГРАМОТНИТЕ ИМАТ ПРАВО НА ОБУЧЕНИЕ

Основният текст: катехизисът

Още когато започвах оратория в църквата „Св. Франциск от Асизи“, разбирах, че необходимо да започна училищни занимания. Някои младежи бяха вече на възраст, но съвсем не познаваха своята вяра. Обичайните уроци по катехизис, които се провеждат като устен разговор, бяха за тях скучни и безрезултатни. Случваше се след няколко урока да не ги видя повече.

Още тогава замислих да започна едно по-сериозно обучение, но нямах подходящи помещения и не намирах учители, които да ми помагат. Опитът се провали.

В Подслона и в дома Морета сложихме началото на неделна школа, а сетне – и на вечерна.

За да постигнем добри резултати, развивахме всеки път само по една тема. Например в течение на две седмици минавахме азбуката и сричкообразуването. После вземахме малкия катехизис и четяхме и препрочитахме многократно първите два въпроса и отговорите им, така че накрая успявахме да ги прочетем отлично. Това беше и седмичният урок. На следващата седмица добавяхме още един въпрос и отговора му. По този начин в течение на осем недели успях да обуча някои ученици сами да четат и заучават цели страници от катехизиса. Това беше голяма печалба на време,

особено за по-големите. С обичайните устни уроци щяха да им бъдат необходими години, докато получат достатъчно познания, за да бъдат допуснати до изповед.

Четене, писане, вероучение

При мнозина неделната школа даваше добри резултати. За други обаче беше недостатъчна, понеже паметта им беше извънредно слаба: от едната неделя до другата забравяха всичко, което бяха научили. Тази констатация ме накара да започна ежедневно вечерно обучение: започнахме го в Подслона, стана по-редовно в дом Морета, усъвършенства се още повече във Валдоко, в първото, най-сетне постоянно място.

Редовното вечерно обучение даваше два добри резултата: насърчаваше много момчета да идват, за да се научат да четат и пишат, неща, от които имаха наложителна нужда, и в същото време предоставяше на всички удобен случай да започнат вероучение, което беше основна цел на нашата работа.

Времето на „малките учители“

Кажичи, ежедневно отварях нов клас. Къде да намеря толкова учители? Използвах следната система: провеждах обучение с група градски момчета. Безплатно им преподавах италиански, латински, френски, аритметика. Единственото условие, което поставях, беше: след това ще дойдете да ми помагате при преподаването на катехизис, в занятията на неделната и вечерната школа. Тези „малки учители“ бяха в началото осем или десет, но броят им непрекъснато нарастваше. От тях започна категорията „учащи“ (която през 1850 г. в оратория се добавя към категорията „занаятчии“).

Първите „малки учители“ започнаха да ми помагат още когато бях в интерната „Св. Франциск от Асизи“. Тогава бяха момчета, сега работят на важни места в града. Спомням си Джовани Кориаско, сега майстор дърводелец, Феличе Верняно, търговец на завеси, Паоло Делфино, преподавател по техника.

В Подслона ми помагаха Антонио Меланоте, днес бакалин, Джовани Меланоте, сладкар, Феличе Фереро, посредник, Пиетро Фереро, словослагател, Джовани Пиола, притежател на дърводелско ателие. Към тях се присъединиха Луиджи Джента, Виторио Моня и други, които обаче не удържаха на обещанието си да дойдат да ми помагат. За да ги обучавам, бях принуден да изразходвам много време и много пари и, за съжаление, точно когато трябваше да започнат да ми помагат, по-голяма част от тях ме напуснаха.

Към тях се присъединиха добри християни от Торино. Дълго време ми помагаха Джузепе Галярди и Джузепе Фино, търговци на кинкалория, златарят Виторио Ритнер и други. Някои свещеници ми помагаха по-специално в отслужване на литургията, в проповядването и в уроците по катехизис за по-големите.

Защо и как дон Боско пише Историята на спасението

Голяма трудност бяха за мен книгите. След завършването на малкия катехизис не разполагах вече с никаква книга с текстове за обучението по религия и за четене. Прегледах всички „Истории на спасението“, които тогава се използваха в училищата, и не намерих нито една, подходяща за нашите ученици. Най-честите недостатъци бяха недостъпният език, разкази за случки, неподходящи за младежите, проблеми, които не интересуваха момчетата, а бяха изложени надълго и нашироко. Много случки бяха разказани по начин, който можеше да засегне нравствената чувстви-

телност на момчетата. Освен това почти никъде не се отделяше внимание за разясняване основните положения на вярата. Беше пропуснат и учебният материал за външния израз на почитта, дължима на Бога, за съществуването на чистилището и за установяването от Христос на изповедта и Евхаристията.

Времената, в които трябваше да живеем, изискваха с абсолютна необходимост да не се занемарява тази част от християнското възпитание. Затова се залових с писането на една „История на спасението“, която трябваше да бъде в достъпен стил и на разбираем език и да няма изброените по-горе недостатъци. Така се появи История на спасението за школка употреба. Нямах претенции да напиша някаква изискана книга, но вложих цялата си добра воля, за да направя нещо добро за младежите.

След месеци занимания показахме пред обществото нашето обучение в празнични дни. В присъствие на известни личности като абата Апорти, граф Бонкомпани, заместник кмета Пиетро Барико, университетския преподавател Джузепе Раинери, учениците бяха изпитани върху „История на спасението“ и географията на Палестина. Техните отговори предизвикаха аплодисменти.

От улиците към книгите

Окуражен от сполуката във вечерните школи, към четенето и писането добавих аритметика и рисуване. За пръв път в нашата област се явяваха толкова общодостъпни вечерни школи. Мнозина говореха за тях като за голяма новост. Преподаватели и изискани хора идваха да наблюдават нашите методи. Самата община на Торино изпрати комисия под председателството на командора Джузепе Дюпре, за да види дали резултатите са наистина толкова положителни, колкото се разказваше. Членовете на комисията зададоха на учениците въпроси за италианското произношение и за

аритметическите действия, накараха ги да прочетат няколко откъса. Накрая с голямо удивление констатираха, че младежи, останали неграмотни до 18-тата, та дори и до 20-тата си година, за няколко месеца са направили бърз напредък в образованието и поведението. Това, което особено много възхити тези господа, беше, че виждаха вечерно време голям брой младежи да седят над книгата, докато не малко други скитаха по улиците.

Докладът им, прочетен пред общината, ни донесе 300 лири, които ни бяха връчвани до 1878 г. От тази година плащането за нас прекъсна и бе прехвърлено към друг институт. Никога не разбрах защо.

По това време директор на института „Образование за нищите“ (основан през 1783 г. за общодостъпно образование) беше кавалерът Гонела, много известен в Торино със своята набожност и благотворителност. И той много пъти идваше да види нашето училище и на следващата година въведе същите класове и същото обучение в института, който оглавяваше. След като беше говорил в администрацията на „Образование за нищите“ за оратория и за финансовите затруднения, в които се намирахме, ни дадоха премия от 1000 лири.

Общината също последва нашия пример. За няколко години вечерните школи се разпространиха по всички главни градове на Пиемонте.

Един молитвеник и един учебник по математика

Междувременно виждах ежедневно да нараства една нова необходимост: един молитвеник, който да съдържа и размисления, подходящи за съвременните младежи. Имаше извънредно много подобни молитвеници, които минаваха от ръка на ръка. Имаше и известни автори. Но, общо взето, те не бяха съобразени с младите читатели и

много грижливо се бяха постарали да обслужват католици, евреи и протестанти.

Аз обаче виждах нещо друго: че протестантите опитват да се вмъкнат коварно сред нашия народ. Като държах сметка за тази опасност, стъкмих една книга, опряна на Библията, която беше подходяща за младежите и щеше да подхрани вярата им. Тази книга трябваше да излага максимално кратко и ясно основните истини на католическата вяра. Нарекох я „Въоръженият младеж“⁷.

Същата необходимост се яви и в обучението по аритметика и по десетична мерна система⁸. Официалното използване на тази система трябваше да започне от 1 януари 1850 г., но в училищата трябваше да я преподават още през 1846 г., а учебници липсваха. Затова написах една малка книга Просто изложение на десетичната мерна система.

⁷ Пълното заглавие (съобразно обичая на времето) е *Младежът, въоръжен за изпълнение на своите задължения в упражняване на християнското благочестие*. Тази книга, която става изключително популярна, на пръв поглед изглежда като „един прост наръчник с молитви и набожни практики“. Но дон Боско го стъкмява така, че „да дава метод за живот, както с религиозната част, така и с уводните обяснения за религиозния начин на разбиране на собственото съществуване, на творението, на собственото развитие от младини, на ежедневните житейски явления, а също накрая с *Основания на католическата вяра*, малък апологетичен трактат, вмъкнат във *Въоръженият младеж* от 1851 г.“ (П. Стела. *Дон Боско*, т. I).

⁸ В ПиEMONTE са съществували безкрайно много мерки, различни за различните области, та дори за различните села. Например земеделските мерки *крина* и *шиник* са имали десетки различни подразделения, които са правели много трудни пресмятанията. Наполеоновият кодекс, въведен в ПиEMONTE при френските нашествия, е налагал на всички десетичната мерна система. Тя, обаче получава разпространение много бавно. Едва на 11 септември 1845 г. един кралски едикт премахва старите мерки и теглилки и въвежда новата система в училищата. Официалното ѝ използване в обществените документи започва от 1 януари 1850 г.

4

НОЩТА, ПРЕЗ КОЯТО ДОН БОСКО ЩЕШЕ ДА УМРЕ

Сред лозята на Саси в търсене на дон Боско

Имах твърде много задължения. Работех като свещеник в затворите, в болницата Котоленго, в Подслона, в оратория, в различни училища. Крадах от нощните часове, за да приготвям книгите, които бяха необходими за моите момчета. Здравето ми, което никога не е било крепко, се влоши до такава степен, че лекарите ми наредиха пълна почивка.

Дон Борел, който много ме обичаше, ме изпрати да прекарам няколко седмици като гост на енориста на Саси (в подножието на хълма Суперга). През седмицата почивах, в неделя се връщах да работя в оратория. Но скоро това се оказа недобро решение. Момчетата идваха да ме търсят на все по-големи групи. Започнаха да ме търсят също и момчетата от Саси. Накрая се оказах по-зает, отколкото в Торино, а моите малки приятели трябваше да вървят четири километра пеша, за да ме видят.

Не само момчетата от оратория идваха пеша до Саси. Скоро към тях се присъединиха питомците на „Братята от

християнските училища⁹. Ето една измежду многото случки.

Учениците от училище „Св. Барбара“, където преподаваха братята, бяха свършили духовните упражнения. Понеже бяха свикнали да се изповядват при мене, в края на упражненията идват на големи групи в оратория да ме търсят. Казват им, че съм в Саси, и всички тръгват за това село, което, както казах, отстои на 4 километра от града. Вали на пресекулки, а и не знаят пътя. Накрай започват да се скитат по ливади, по ниви, по лозя да търсят дон Боско. Най-накрая пристигат 400 момчета, изтощени от пътя и от глад, потни, кални, но решени да се изповядат.

– Свършихме духовните упражнения – казаха ми те. – Искаме да станем добри, искаме да си направим изповедта. Поискахме от учителите си разрешение да дойдем при Вас – и ето ни тук!

Къде бяха изчезнали момчетата?

По всяка вероятност учителите и родителите им ги П очакваха в напрежение. Трябваше да ги накарам да се върнат в училището колкото се може по-бързо. Напразно се мъчех да ги убедя: все повтаряха, че са дошли да се изповядат. Поехме ги четирима свещеници: енористът, заместник енористът, един свещеник-учител и аз. Но за изповядването на всички трябваше да бъдем петнадесет.

Освен това трябваше да се погрижим момчетата да се нахранят и да си починат. Енористът дон Абондиоли им даде на разположение всичките си запаси: хляб, качамак, ориз и фасул, картофи, сирене, плодове.

⁹ Конгрегация, основана в края на XVII в. от св. Жан Батист Ла Сал с мисия обучението на децата на бедните. Днес институтите на конгрегацията развиват дейност по целия свят. – Б. пр.

Междувременно в училището започват да се безпокоят. За тържественото приключване на духовните упражнения са събрани преподавателите, проповедниците, някои поканени лица. Предвижда се да се отслужи литургия с причестяване на всички момчета. Но къде са момчетата? Нямамо жива душа. Настъпва момент на всеобщо объркване. Когато най-сетне те се появяват, строго им се забранява за в бъдеще да си позволяват подобно безредие.

„Бях готов да умра“

След завръщането ми от Саси се почувствах много изтощен. Трябваше да ме сложат на легло. Бях заболял сериозно: бронхит, кашлица, силна треска. След осем дни достигнах границата между живота и смъртта. Приех последно причастие и помазване. Бях готов да умра. Мъчно ми беше, че ще напусна моите момчета, но бях доволен, че умирам, след като съм дал на оратория стабилен облик.

Когато се разнесе вестта, че заболяването ми е тежко, младежите бяха обхванати от най-дълбока мъка, от невероятна покруса. Всеки момент на вратата на стаята, в която лежах, пристигаха групи момчета. Плачеха и питаха за новини за мене. Не искаха да си тръгнат, очакваха всеки момент някаква по-добра новина. Аз чувах въпросите им към болногледача и те много ме трогваха.

Обичта им към мене ги подтикваше към истински подвизи. Молеха се за мен, постеха, участваха в Светата литургия и се причестяваха. Редуваха се ден и нощ на бдение в светилището на Дева Мария Утешителка. Винаги имаше неколцина от тях, които се молеха за мене пред образа на Мадоната. Сутрин онези, които трябваше да идат на работа, запалваха свещ, за да стои пред олтара вместо тях. Мнозина намираха време да идат там и през деня и оставаха до късна нощ. Молеха и заклеваха Божията майка да запази живота на техния беден дон Боско.

„Бог ги чу“

Мнозина обещаваха на Мадоната да молят цялата бреница месеци наред, други – цяла година, трети – цял живот. Имаше дори някои, които обещаваха пост на хляб и вода месеци, години, цял живот. Сигурен съм, че много млади зидари са постили на хляб и вода цели седмици, като са продължавали тежката работа от ранно утро до късна нощ. Малкото свободно време, което им беше разрешено, прекарваха пред Пресветото причастие. Бог ги чу. Беше събота вечер, лекарите се събраха на съвет и си казаха мнението: тази нощ ще бъде последната в моя живот. В това бях убеден и аз, понеже няха никакви сили и бях започнал да храча кръв. Късно през нощта усетих голямо желание да спя и съм заспал. Когато се събудих, бях във от опасност. На сутринта лекарите Бота и Кафасо ме прегледаха и ми казаха да ида да благодаря на Мадоната за получената благодат.

Новината хвърли в радост моите момчета. Не искаха да повярват, докато не ме видят. И действително няколко дена по-късно ме видяха. Облягайки се на бастун, отидох в оратория. Посрещнаха ме, като се молеха и плачеха с вълнение, което е по-лесно човек да си представи, отколкото да опише. Пееха благодарствен химн към Бога, обсипаха ме с възторжени овации.

Веднага пристъпих към едно важно дело. Докато бях в опасност, мнозина от тях бяха дали огромни обети и обещания, които бяха практически неизпълними. Смених ги с по-прости и леки обещания.

„Сред моите хълмове“

Болестта ме порази в началото на юли 1846 г. Живеех в една стаичка в Подслона, но се готвех да се преместя във Валдоко (където вече е преместен ораторият).

Отидох да прекарам при семейството ми в Беки няколко месеца за възстановяване от болестта. Би трябвало да остана дълго време сред моите хълмове, но момчетата започнаха да идват при мене на все по-големи групи. Нямах вече ни мир, ни спокойствие.

Всички, които говореха с мене по това време, ме съветваха да напусна Торино и да ида за няколко години някъде надалеч, за да се опитам да възстановя действително здравето си. На това мнение бяха също и архиепископът и дон Кафасо. Но мъка ми беше да напусна момчетата. Накрая ми позволиха да се върна в оратория при условие да не изповядвам и да не проповядвам в течение на две години.

Не се подчиних. Като се върнах в Торино, започнах да работя както по-рано и в течение на 27 години нямах нужда нито от лекар, нито от лекарства. От всичко това си направих един извод: че работата не вреди на здравето.

5

ВРЪЩАНЕ С МАМА МАРГЕРИТА

Цял имот в една кошница

Бях прекарал няколко месеца за възстановяване при семейството ми. Сега бях решил да се върна сред моите обични момчета. Всеки ден имаше някой, който идваше да ме посети или ми пишеше. Казваха ми: „Не се бавете!“

Но къде да ида да живея сега, когато бях уволнен от Подслона? С какви средства да поддържа едно дело, което всеки ден изискваше все повече усилия и все повече средства? Хората, които работеха за оратория, в това число и аз самият, трябваше все пак някак да преживяват.

По това време две стаи при семейство Пинарди бяха останали свободни и аз ги наех за мене и за майка ми.

– Мамо – рекох ѝ един ден, – ще трябва да ида да живея във Валдоко. Трябва да взема някаква прислуга. Но в този дом живеят хора, на които един свещеник не може да се довери. Единственият човек, който може да ме запази от подозрения и злонамереност, сте Вие.

Тя веднага разбра сериозността на думите ми и рече:

– Ако вярваш, че това е Божията воля, готова съм да дойда.

Майка ми правеше голяма жертва. Тя не беше богата, но в семейството беше кралица. Малки и големи я обичаха и ѝ се подчиняваха във всичко.

От Беки изпратихме някои вещи, необходими за обзавеждането на стаите. Останалите няколко мебели пренесохме от стаята, която бях обитавал в Подслона. На тръгване майка ми напълни една кошница с бельо и вещи от първа необходимост. Аз си взех брeвиара, един мисал, няколко книги и тетрадки. Това беше целият ни имот.

Тръгнахме от Беки пеша. Спряхме в Киери и вечерта на 3 ноември 1846 г. пристигнахме във Валдоко. Като видяхме стаите, в които нямаше нищо, майка ми се усмихна и рече:

– В Беки имах толкова грижи да поддържам дома, да давам нареждания на всички за техните задължения. Тук ще бъда много по-спокойна.

Чеизът на мама

Но как да живеем, какво да ядем, как да си плащаме наема? И това не беше всичко: всеки момент много момчета искаха от мене хляб, обувки, ризи, дрехи. От тях имаха нужда, за да отидат на работа.

Бяхме поискали да ни пратят от къщи малко вино, пшеница, царевица, боб. За да посрещнем първите разходи, продадохме едно лозе и няколко ниви. Майка ми поръча да ѝ изпратят булченския чеиз, който до този момент ревниво пазеше. Някои нейни дрехи послужиха за приготвянето на свещенически одежди. От чаршафите бяха направени покривки за олтара и дрехи, които се използваша при отслужване на Светата литургия. Всичко мина през ръцете на госпожа Гасталди¹⁰, която оттогава вземаше присърце нуждите на оратория.

¹⁰ Госпожа Гасталди е майка на каноника Гасталди, който по-късно става епископ на Салуцо и архиепископ на Турино. Дон Боско и дон Гасталди са връстници и в тези години са свързани с много близко приятелство.

Моята майка притежаваше и една малка златна огърлица и няколко пръстена. Продаде ги, за да се закупят необходимите за църквата вещи. Една вечер майка ми, която винаги беше в добро настроение, запя:

*Тежко на света, ако си мисли,
че сме бедняци – последни нищи.*

Много класове и малко пристранство

След като се понаредихме в дома, взех под наем още една стая. Превърнах я в сакристия. Нямах място за училището и известно време преподавах уроците в кухнята или в моята стая. Но сред момчетата имаше първокласни гамени, които чупеха или обръщаха наопаки всичко. Когато ги разделихме на класове, настанихме ги в сакристията и в различни части на църквата. Но докато единият клас четеше, другият пеше в хор, а в третия пристигаха закъснелите, като претичваха през цялата църква. Цареше непрекъснат хаос.

След два месеца успях да наема още две стаи и вечерното училище тръгна по-добре.

Както вече споменах, през зимата на 1846–1847 г. нашето вечерно обучение даде отлични резултати. Всяка вечер имахме средно по 300 ученици. Дисциплините, които преподавахме, бяха език и аритметика, но също музика и пеене, които сред нас винаги са процъфтявали.

Бележка на дон Боско

(написана в края на тази подглава)

Нека не се забравя, че първите вечерни школи в Торино бяха отворени в дом Морета през ноември 1845 г. В трите класа не можехме да обхванем повече от 200 ученици¹¹. Получените добри резултати ни накараха да ги отворим отново

¹¹ „Трите класа не можеха да обхванат повече от 200 ученици.“ Една наредба на Министерството на образованието определя 70 души за масимсален брой ученици в един клас.

през следващата година веднага, щом намерихме постоянно седалище във Валдоко.

Сред тези, които ни помагаха във вечерните школи и подготвяха младежите да декламират и да играят на сцена, трябва да спомена дон Киавес, дон Мусо и дон Джачинто Карпано.

6

ПЪРВАТА „МЛАДЕЖКА ГРУПА“

Един правилник и една дружина

Във Валдоко имахме най-накрая постоянно и установено седалище. С цялата си добра воля се захех да реализирам няколко инициативи, които щяха да създадат в нашия ораторий единство на духа, на действието и на администрирането.

Най-напред написах един правилник. В него бяха просрото изложени нещата, които вече се правеха в оратория, и начинът, по който трябваше да се правят. Този правилник беше напечатан и всеки можеше да го прочете¹².

Ползата от този малък правилник беше забележителна: всеки знаеше това, което трябваше да прави. Аз оставях на всеки пълната отговорност за неговата служба. От правилника всеки знаеше добре какви задължения са му поверени. Много епископи и енористи ми искаха екземпляри от него и се стараеха да го въведат в дейността на ораториите в своите епархии и селища.

След като беше установена основата за единство на духа и действието, трябваше да се поемат някои инициативи, които да запалят у младежите приятелска обич към Бога. Затова основах Дружината на св. Луиджи¹³. Написах едни

¹² Вж. в края на главата.

¹³ Св. Луиджи Гонзага (1568–1591).

съвсем кратки Правила, подходящи за младежи, и ги дадох на архиепископа да ги прочете. Той ги прочете, даде ги да ги прочетат и други лица, които изказаха мнението си. Накрая архиепископът ги похвали, одобри ги на 12. април 1847 г. и предостави на членовете на Дружината няколко специални опрощения¹⁴.

Дружината на св. Луиджи събуди голям ентузиазъм сред момчетата. Всички искаха да се запишат в нея. Поставих две условия, на които трябваше да отговаря момчето, желаещо да бъде прието: да дава добър пример в църквата и вън от нея; да избягва лошите приказки и да пристъпва към Светите тайнства.

Дружината донесе забележително подобрение в християнския живот на момчетата¹⁵.

Архиепископът за пръв път в оратория

Исках да внеса сред младежите по-голямо въодушевление през шестте недели, предшествващи празника на св. Луиджи. Затова купих една статуя на светеца, наредих да се изработи хоругва и дадох на момчетата изключителната възможност да се изповядват във всеки час на деня, вечерта, та дори и нощем.

Никое от момчетата, които посещаваха оратория, не беше приело миропомазание. Реших да подготвя всички,

¹⁴ Вж. в края на главата.

¹⁵ На това място дон Боско пише в полето следната бележка: „Сред тези, които с удоволствие се записаха в *Дружината на св. Луиджи*, трябва да бъдат отбелязани абатът Антонио Розмини, каноникът Пиетро де Гауденци, днес епископ на Виджевано, Камило и Густаво Кавур, кардинал Антонучи, епископ на Анкона, Негово Светейшество папа Пий IX, кардинал Антонели и много други. Разбира се, всички те бяха почетни членове.“

които го желяеха, за празника на св. Луиджи. Необикновено голям брой от тях приеха предложението. Успях да ги подготвя с помощта на няколко свещеници и миряни. За празника на св. Луиджи всички бяха наистина готови.

Архиепископът идваше за пръв път в оратория и за пръв път щеше да миропомазва наши момчета. Пред малката църква направихме един елегантен павилион. Там посрещнахме архиепископа. Аз прочетох няколко благодарствени думи, после няколко момчета изиграха малка комедия, озаглавена „Наполеоновият ефрейтор“. Беше историята на един ефрейтор, който разказва хиляди анекдоти и изразява почудата си, че е поканен на този празник. Архиепископът се смя от сърце, много се забавлява. Накрая каза, че никога през живота си не се е смял толкова много.

После говори и изрази голямата си радост, че вижда как ораторият процъфтява. Насърчи всички да го посещават и благодари за празничния прием, който му бяхме устроили.

Отслужи Светата литургия, по време на която причести повече от триста момчета. После ръководи Светото миропомазание. В началото на службата, когато му поставяха на главата митрата, той забрави, че не се намира в катедралата, и вдигна глава така енергично, че се удари в покрива на църквата. Прихнахме да се смеем и той, и всички ние. Архиепископът често разказваше тази случка, като с удоволствие си спомняше за нашия ораторий. Абат Розмини сравняваше нашата работа с мисиите, които се отварят в чужди страни.

Скъпоценните „протоколи“

Заедно с монсиньор Франсони бяха дошли двама канонници от катедралата и много други свещеници. Когато архиепископът завърши миропомазването, те приготвиха многобройни малки протоколи. До името и презимето на всяко миропомазано момче се записваха мястото и датата,

името на архиепископа и на кръстника¹⁶. Накрая тези протоколи бяха разделени по енории (където живееха момчетата). И тъй бяха занесени в курията и оттам бяха препратени в съответните енории¹⁷.

Из Правилника на оратория

За да се разбере духът на всеки салезиански ораторий, са много важни според нас две страници, включени в Биографични спомени, III, 19. Ето ги.

„Целта на празничния ораторий е да събира младежите в празнични дни за приятна и прилична почивка, след като са присъствали на църковна служба.

Казва се

1. Да събира младежите в празнични дни, понеже се имат предвид по-специално младежите работници, които най-вече през празнични дни са изложени на морални и телесни опасности; но не са изключени и учащите младежи, които биха могли да го посещават през празнични дни и през ваканцията.
2. За приятна и прилична почивка, понеже трябва да се дава истински отдих на момчетата, а не те да бъдат натоварвани. Затова не са позволени такива игри, забави, прескоци, бягания и всякакви развлечения, които биха могли да нанесат телесни или морални вреди на младежите.
3. След като са присъствали на църковна служба: понеже религиозното обучение е първата цел, останалото е добавка и притегателно средство, което да накара младежите да участват.

Ораторият е поставен под покровителството на св. Франциск Салски, понеже тези, които възнамеряват да се

¹⁶ В римския обряд и при тайнството Миропомазване се търси духовната помощ на кръстник или кръстница, като се препоръчва да бъдат същите, които са били при тайнството Кръщение. – Б. пр.

¹⁷ Дон Боско внимателно отбелязва този жест, тъй като чрез него архиепископът практически одобрява оратория като „енория на изоставените момчета“ и потвърждава подкрепата си за дон Боско пред градските енористи, които винаги имат резерви към него.

посветят на подобни занимания, трябва винаги да имат този светец като образец на милосърдие и добро поведение, които са източниците на плодовете, очаквани от оратория.

***Условия за приемането на младежи в оратория
(част II, глава II)***

1. Тъй като целта на този ораторий е да предпази от безделие и от лоши другари, особено през празнични дни, в него могат да участват всички без изключение, независимо от класа и положение.
2. Предимство в приемането и обучаването имат все пак ония, които са най-бедни, изоставени и необразовани, защото имат по-голяма нужда от помощ, за да вървят по пътя към вечното спасение.
3. Желателната възраст е осем години, но не се допускат малки момченца, които нарушават реда и не са в състояние да разберат това, което се преподава.
4. Наличието на физически недостатъци е без значение, стига само те да не носят някаква зараза или да не събудят голямо отвращение у другите. В такъв случай само заради един мнозина могат да се отдалечат от оратория.
5. Всеки трябва да упражнява някакъв занаят или умение, понеже безделието и липсата на занимания привличат към себе си всички пороци и правят безполезно религиозното обучение. Който няма работа, а иска да започне да работи, може да се отнесе към наставниците, които ще му помогнат.
6. Когато един младеж влезе в оратория, трябва да има ясното съзнание, че то е място на вярата, където стремежът е да бъдат възпитани добри християни и почтени граждани, и затова са най-строго забранени богохулството и приказките срещу светата католическа вяра. Който допусне подобно провинение, при първия път ще бъде бащински укорен. Ако не се поправи, за това ще бъде осведомен директорът, който ще го изключи от оратория.
7. Могат да бъдат приети и несвикнали на дисциплина момчета при условие, че не внасят раздори и показват желание да се държат добре.

8. Нищо не се заплаща нито при влизане в оратория, нито за пребиваване в него. Който иска да се присъедини към някоя общност с материална изгода, може да се запише във взаимоспомагателната общност, чиито правила са посочени отделно.
9. Всички са свободни да посещават оратория, но всички са длъжни да се подчиняват на нарежданията на упълномощеното лице и да имат дължимото поведение по време на почивката, в църквата и извън църквата.

Дружината на св. Луиджи

Нейният Правилник се състои от седем точки, които излагаме тук (вж. Биографични спомени, III, 216–217)

1. Св. Луиджи е бил образец на добър пример. Затова и тези, които желаят да се запишат в неговата Дружина, трябва да се стараят по всякакъв възможен начин никого да не предизвикват, а точно обратното – трябва да дават добър пример във всичко, на първо място в акуратното спазване на задълженията на добрия християнин. Още от дете св. Луиджи е бил толкова акуратен в изпълнение на задълженията си, толкова отдаден на упражняването на братолюбие и толкова набожен, че когато е отивал на църква, хората са се стичали, за да наблюдават неговата скромност и съсредоточеност.
2. И затова всеки събрат ще има грижата да пристъпва към Светата изповед и Светото причастие всеки петнадесет дни, а и по-често при по-големи празници. Това са оръжията, с които може да се постигне победа над демона. Още съвсем малък св. Луиджи е пристъпвал към тези тайнства на всеки осем дни, а като възрастен – още по-често. Който поради някаква причина не може да изпълни това условие, с разрешението на директора на Дружината може да го замени с някакво друго дело на благочестие. На записаните се препоръчва да пристъпват към Светите тайнства и да присъстват на службите в техния параклис за добър пример на другарите им.
3. Като чума да се избягват лошите другари и да не допускат цинични приказки. Св. Луиджи не само е избягвал подоб-

- ни приказки, но в негово присъствие никои не се е осмелявал да изрече някаква неприлична дума.
4. Да се проявява най-голямо братолюбие към другарите, като им прощават всяка обида. Една неправда към св. Луиджи стигала за получаването на неговото трайно приятелство.
 5. Да се проявява най-голямо старание за поддържане на добър ред в Божия дом и да се насърчават останалите към добродетелност и постъпване в Дружината. От любов към ближния св. Луиджи е отишъл да служи на болните от чума и това е станало причина за смъртта му.
 6. В работата и изпълнението на задълженията да се влага голямо прилежание ведно с пълно послушание към родители и други висшестоящи.
 7. Когато един събрат се разболее, всеки има грижата да се моли за него, а също и да го подпомага във временния свят по начин, отговарящ на силите му.

7

ПЪРВОТО СИРАЧЕ ПРИСТИГА ОТ ВАЛСЕЗИЯ

Малки крадци на плевника

Докато организирахме обучението по религия и школите, бях принуден да мисля за една голяма и неотложна необходимост. Много момчета, които се бяха преселили в Торино, имаха искреното желание да работят и да живеят като добри християни. Но винаги се натъквах на трудности: на първо време нямаша нито прехрана, нито прилично облекло. Нямаха преди всичко жилище. Опитах се да подслоня някои от тях, които вечерно време не знаеха къде да преспят. Приготвих един плевник със слама и някоя и друга завивка. Но бяха бедни момчета: многократно ми крадяха завивките и чаршафите. Накрая отнесоха и сламата, за да я продадат.

Спа до огнището на мама Маргерита

Една дъждовна майска вечер на вратата ми похлопа едно 15-годишно момче, цялото мокро и вкочанено. Помоли ни за хляб и подслон. Майка ми го покани да влезе в кухнята до огнището. Докато то се стопляше и сушеше, му даде хляб

и супа. Междувременно го запитвах дали е ходило на училище, има ли родители, какъв е занаятът му. Отговори ми:

– Аз съм беден сирак. Идвам от Валсезия и търся работа. Имах три лири, но всичките ги изхарчих, а работа не можах да намеря. Сега нямам вече нищо и никого.

– Приел ли си първо причастие?

– Не.

– А миропомазване?

– Също не.

– Изповядвал ли си се вече?

– Няколко пъти.

– А сега къде искаш да идеш?

– Не зная. За Бога, оставете ме да прекарам нощта в някой ъгъл.

Заплака тихичко. Плачеше и майка ми, а и аз бях дълбоко развълнуван.

– Ако знаех, че не си крадец, бих те оставил. Но други момчета ми отнесоха завивките, а може би и ти си като тях.

– Не, господине. Бъдете спокоен. Аз съм беден, но никога не съм крал.

– Ако си съгласен – каза майка ми, – за тази нощ ще го наглася да спи тук. Утре Бог ще се погрижи.

– Къде тук?

– В кухнята.

– Ами ако открадне тенджерите?

– Ще взема мерки това да не се случи.

– Добре тогава.

Майка ми излезе вън заедно с момчето и събра половинки тухли. Внесе ги вътре, нареди ги в четири колонки, постави отгоре няколко дъски, просна върху тях един сламеник и така приготви първото легло в оратория. В това време моята добра майка проведе с момчето един малък

разговор¹⁸ за необходимостта от работа, почтеност и вяра. После го подкани да си каже молитвите.

– Не ги зная.

– Тогава ще ги казваш заедно с нас – каза му тя. И започнахме да се молим заедно.

За да се избегне всякаква опасност, кухнята беше заключена до другата сутрин.

Това беше първото момче, приютено в нашата къща. Към него много скоро се присъедини още едно, а после и други. Но в тази година, 1847, поради липса на място, трябваше да се ограничим само с две момчета.

Нови стаи и нова музика

Бях убеден, че за много момчета всяка помощ е безполезна, ако не им се даде жилище. Затова се постарях да наема няколко стаи, а след това и още други в къщата на Пинарди, макар че цената беше прекомерно висока.

През деня тези помещения служеха и за класни стаи и така можехме да започнем обучение по музика и по пеене.

Тази наша обществена музикална школа (основана през 1845 г.) беше първата по рода си. За пръв път музика се преподаваше в клас на голям брой ученици едновременно. Преди това всеки ученик си намираще учител, който му даваше частни уроци.

Записаха се огромен брой младежи. Всяка вечер на уроците си имах знаменити посетители: маестро Луиджи Роси, маестро Джузепе Бланки, маестро Черути, каноника Луиджи Нази. Беше обратно на Евангелието, където се казва, че

¹⁸ В този малък разговор на мама Маргерита салезианите са виждали с особена топлина първата „лека нощ“ (една добра дума от ръководителя на дома), с която по традиция се завършва денят в салезианските домове и която дон Боско нарича „ключ към нравствеността, към доброто развитие и към успеха“.

ученикът не може да надмине учителя си. Аз не притежавах и минимална частица от музикалните познания на тези известни личности, но действах като учител пред тях. Ала те, разбира се, не идваха да учат музика. Искаха да опознаят нашия метод за преподаване на музика, същия, който сега се използва във всички наши домове.

8

ВТОРИЯТ ОРАТОРИЙ

Битката с перачките Успоредно с умножаването на новите школи се умножаваше и броят на момчетата. В празнични дни беше вече невъзможно да приемем всички в двора и в църквата.

Със съгласието на дон Борел замислих да отворя втори ораторий в друг квартал на града. Наехме една малка къща при Порта Нуова на Кралския булевард (днес „Корсо Виторио Емануеле“), който хората наричаха булевард на платаните, по причина на дърветата от двете му страни.

За да получим тази къща, трябваше да влезем в люта битка с обитателите ѝ. Те бяха перачки и на никаква цена не искаха да отстъпят къщата, та ако ще светът да се сгромоляса. Но ние ги подхванахме с добро, заплатихме им обезщетение и разрешихме проблема, без да предизвикаме избухването на нова война.

Собственица на къщата и моравата за игри беше госпожа Валиенти, която после остави за наследник кавалера Джузепе Турвано. Наемът беше 450 лири годишно. Ораторият беше посветен на св. Луиджи Гонзага¹⁹.

Опитите не винаги успяват.

¹⁹ Дон Боско прави следната забележка: „Днешната църква „Св. Иоан Кръстител“ заема мястото, където бяха църквата, сакристията и малката къща на портиера на оратория на св. Луиджи Гонзага.“

Дон Борел и аз направихме тържественото отваряне на празника на Непорочното зачатие на Дева Мария през 1847 г. Много момчета започнаха да го посещават и така гъстите тълпи, които всяка неделя нахлуваха в оратория във Валдоко, пооредяха.

Управлението беше поверено на дон Джачинто Карпано, който в течение на няколко години работеше напълно безвъзмездно. Правилникът, написан за оратория във Валдоко, бе изцяло приложен и за оратория на св. Луиджи.

В същата година, за да подслоня по-значителен брой момчета, купихме цялата къща Морета. Но зидарите, които искаха да я преустроят, намериха, че стените са много слаби. Накрая я продадохме, още повече, че ни бе предложена много изгодна цена. Вместо нея купихме 3800 кв. м. от торинската семинария. Това е мястото, където по-късно бе построена църквата на Дева Мария Помощница и сградата на работилниците за нашите младежи занаятчии.

9

ТРУДНАТА 1848 ГОДИНА

Изстрел в параклиса Пинарди

През тази година политиката и общественото мнение тръгнаха към драматична промяна, чийто завършек беше мъчно предвидим.

Карло Алберто издаде Конституцията²⁰. Мнозина помислиха, че едновременно с нея се дава разрешение всеки да върши добро и зло според прищявките си. Това убеждение произтичаше от свободата, която се даваше на евреи и протестанти. Казваше се: „Няма вече разлика между католици и хора с друга религия.“ Това беше вярно по отношение на политиката, но не променяше религиозните задължения.

През тези дни някаква лудост се разпространи сред младежите. Събираха се на различни места, по улици, по площади, нападаха свещеници и църкви. Всяка обида към религията се смяташе за „подвиг юнашки“. Аз бях много пъти нападан у дома и в църквата.

Един ден, докато преподавах катехизис, един куршум от аркебуз (старинно огнестрелно оръжие) мина през прозореца, раздра дрехата ми между мишницата и гръдния кош и направи голяма дупка в стената. Друг път, докато бях сред тълпа момчета, един, когото добре познавах, ме нападна с

²⁰ Основен устав за Савойската монархия, издаден на 4 март 1848 г., наричан и Албертов устав. – Б. пр.

дълъг нож. Спасих се по чудо, като избягах в моята стая и залостих вратата.

Дон Борел се спаси по чудо от един пистолетен изстрел. Спаси се и от няколко убийствени удара с нож един ден, когато го взели за друго лице. Беше трудно да бъдат успокоени и вразумени тези развилнели се младежи.

Работните места стават опасни

По време на все по-явната всеобща поквара се опитах да дам подслон на колкото се може повече млади работници. Наех стаи и там подслоних петнадесет от тях, всички младежи без семейства, заплашени от опасността да тръгнат по лош път.

Но все пак имаше една много голяма трудност. Ние нямахме вътрешни работилници и нашите младежи отиваха да работят в Торино. Това създаваше сериозни опасности за техния християнски живот: другарите по работа, приказките, които слушаха, това, което виждаха, много често разрушаваха християнските убеждения, които ние се стремяхме да изградим в оратория.

По това време започнах да произнасям едно съвсем кратичко слово след молитвата. Излагах или подкрепях някоя християнска вероистина, която бе подложена на обсъждане през деня²¹.

²¹ В страниците, в които е обяснил своята възпитателна система, дон Боско казва за това свое малко слово: „Всяка вечер след обичайните молитви и преди учениците да се разотидат за почивка, директорът или някой вместо него да отправи публично няколко сърдечни думи, като даде наставление или съвет относно нещата, които трябва да се правят или избягват, и да се постараете да извлече максималното от случилото се през деня в института или във от него; но словото никога да не бъде по-дълго от две или три минути. Това е ключът към нравствеността, доброто развитие и добрия успех във възпитанието.“

Това, което се случваше на младежите работници, се случваше и на учащите. Нямахме вътрешни класове, зато ва по-напредналите в учението ходеха при учителя Джузепе Бондзанино за уроци по граматика, а други при учителя дон Матео Пико за реторика. Училищата бяха отлични, но на отиване и на връщане учениците си имаха своите трудности.

Едва през 1856 г. стана възможно да имаме всички класове и работилници вътре в оратория – едно голямо предимство.

Разсипвах супата и казвах по една добра дума

През 1848 г. настъпи такъв преврат в идеите и действията, че не можех да се доверявам дори на домашните помощници. Цялата домакинска работа трябваше да извършвам майка ми и аз. На мен се падаше да готвя, да слагам масата, да чистя къщата, да цепя дърва, да шия ризи, панталони, пешкири, чаршафи и да ги кърпя, когато се късаха. Изглеждаше като загуба на време, ала бе обратното: в тази дейност намирах голяма възможност да подпомагам момчетата в техния живот на християни. Докато раздавах хляб, докато разсипвах супата, можех спокойно да дам добър съвет, да кажа една добра дума.

Първите духовни упражнения и защо

Чувствах все по-наложителна нужда някой да ми помага и в домашната работа, и в отварянето на класове в оратория. С това намерение започнах да каня някои хора да прекарат ваканцията заедно с мен в къщата ми в Беки. Дру-

ги канех заедно да обядваме или вечеряме. Идваха да четат, да пишат, да учат и междувременно обсъждахме отровните изказвания срещу религията, които се разпространяваха в онези дни. Всичко това продължи от 1841 г. до 1848 г. Действах, като целях това, което вече казах: да наблюдавам, да позная, да избира някои лица, годни за живот в общност, и да им предложа да останат с мене²².

Все в тази насока през 1848 г. направих опит с един малък курс духовни упражнения²³. Събрах петдесетнина момчета. Обядвах и вечеряха с мене, но понеже нямаше достатъчно легла, някои отиваха да спят по домовете си и се връщаха на следващата сутрин. Тези отивания и връщания обаче заплашваха атмосферата на съсредоточеност и размисъл, които проповедите и мълчанието създаваха през

²² „Да избира някои лица, годни за живот в общност, и да им предложа да останат с мене.“ Дон Боско вече е мислел за салезианската конгрегация и е имал точни идеи как и къде да търси призвания. В една *Историческа бележка*, написана през 1874 г. за римската курия, разказва събитията от 1848 г. и излага тогавашните си инициативи така: „През тази (1848) година се надигна дух на крайна реакция срещу религиозните ордени и църковните конгрегации, оттук и въобще срещу клира и всички църковни власти. Тази крещяща лудост и презрение към религията докара като следствие отдалечаването на младежите от нравствеността, от благочестието, т.е. отдалечаване от призванието към живот, посветен на Църквата. При положение, че религиозните институти загиваха, свещениците бяха презирани, някои бяха хвърлени в затвора, други – насилствено преселени, беше ли възможно, говорейки по човешки, да се култивира духът на призванието? В този момент Бог по ясен начин даде да се познае един нов вид Негова войска. Нея Той искаше да избере не измежду заможните семейства, още повече че изпращането на техните деца в държавни училища или големи колежи бързо задушаваше всяка мисъл, всяко насочване към подобен живот. Трябваше да бъдат избрани тези, които работеха с лопата и с чук, за да заемат славно място сред насочилите се към живот в Църквата.“

²³ Проповедник бе дон Федерико Алберти, когото днес почитаме като Блажен.

ония дни. Упражненията започнаха в неделя вечер и завършиха събота вечер.

Излязоха много успешни. Много момчета, с които дълго време бях работил безрезултатно, започнаха сериозен християнски живот. Някои се посветиха на религиозни звания. Други останаха миряни, но се превърнаха в образци на християнски живот за другарите си от оратория²⁴. За това ще говоря по-нашироко в историята на салезианското общество²⁵.

Енорията на момчетата без енория

Някои енористи (спомням си енористите на Борго Дора, на Кармине и на св. Августин) отново изразиха пред архиепископа тревогата си за това, че в оратория се отслужват тайнствата. Архиепископът отговори с един декрет, с който ни упълномощаваше да причестяваме и на Великден и да подготвяме за миропомазване момчетата, които посещаваха нашите оратории. Поднови и възможността ни да извършваме всички служения, които се правят в една енория. „Ораториите – каза архиепископът – са енорията на момчетата, които нямат енория.“

²⁴ В една бележка на полето дон Боско пише: „Между тези, които участваха в първите духовни упражнения през 1848 г. и се показваха винаги като добри християни, помня Джачинто Арно и Сансолди, и двамата покойници, Джузепе Будзети, Галезио Никола, Джовани Костантино, покойник, Джакомо Черути, покойник, Карло Гастини, Джовани Гравано, Доменико Борджали, покойник.

²⁵ *История на салезианското общество*. Следователно дон Боско е имал намерение да я напише. За съжаление не е намерил време да осъществи това си намерение.

10

СМЕЛИ УРОЦИ ПО ХРИСТИЯНСКИ ЖИВОТ

Първият момчешки хор

Религиозният и нравственият живот на младежите беше изложен на сериозни опасности. Необходимо бе да се умножават усилията за подкрепата им. Към вечерното и дневното обучение, към школата за вокална музика открихме и школа по пиано, орган и други музикални инструменти. Така станах преподавател по вокална и инструментална музика, по орган и пиано, без някога да съм ги изучавал наистина. Добрата воля заместваше всичко.

Подготвихме малък момчешки хор, който пъ най-напред в нашата малка църква в оратория, после в Торино, Риволи, Монкалиери, Киери и на други места. Певците ни бяха подготвени и дирижирани от каноника дон Луиджи Нази и от дон Микеланджело Киателино. Дотогава момчешки хор никога никой не беше чувал. Неговите прояви бяха голяма новост. Навсякъде се говореше за нашата музика, нашият момчешки хор бе желан и канен за всеки празник. Дон Нази и дон Киателино започнаха и официално да акомпанират на нашата зараждаща се „филхармонична общност“.

Всяка година отивахме в светилището на Дева Мария Утешителка на една църковна служба. Тази година тръгнахме в процесия от оратория. Нашите песни отекваха по улиците и привличаха истински тълпи народ. В църквата

отслужих литургията. Момчетата се причестиха и пяха. После слязахме в подземния параклис и казах добра дума на всички. Облатите на Мария²⁶ ни се отблагодариха, като дадоха на момчетата прекрасна закуска под колоната на светилището.

Общината ни дава помощ и 1000 лири

Така младежите се учеха открито да показват вярата си и други момчета се присъединяваха към нас. Това бяха прояви, в които с най-голяма разумност давахме уроци по християнски живот, уважение към властите и приемане на светите тайнства. Бяха необичайни явления, които караха хората да говорят и обсъждат.

За да провери това, което се говореше за нас, торинската община изпрати тази година една комисия, която включваше кавалер Пиетро Рополо дел Капело, наричан Монкалво, и командора Дюпре. Те направиха преглед на нашите дейности, останаха доволни и написаха положителен доклад за живота в оратория. Резултатът: награда от 1000 лири и една похвална грамота.

От тази година общината започна да ни праща годишна помощ чак до 1878 г. След това (както вече казах) помощта беше премахната. Така беше прекъснато нещо, което мъдри администратори бяха заложили в бюджета за издръжката на една вечерна школа за синовете на народа.

И институтът „Образование за нищите“, който беше отворил вечерна и музикална школа, използвайки нашите методи, изпрати на посещение при нас една делегация. Водеше

²⁶ Конгрегация, основана от отец Пио Бруноне Лантери (1758–1830). Едно от седалищата ѝ е споменатата църква на Дева Мария Утешителка. – Б. пр.

я кавалер Гонела. Като знак на подкрепа и симпатия и този институт ни даде награда от 1000 лири²⁷.

Поклонничествата на храбрите момчета

Всяка година на Велики четвъртък нашите момчета отиваха из различните църкви на Торино, за да почетат и обожават Светия гроб. Но в тези трудни времена групи разпуснати младежи взимаха на подбив и обиждаха момчетата от оратория. Някои се уплашиха и не се осмеляваха повече да влизат в църква.

Тогава взех едно смело решение. За да даде на всички силата да надвият презрението, целият ораторий тръгна на процесия из различните църкви, пеейки „Скръбна майка“²⁸ и „Господи, помилуй“.

Резултатът надмина очакванията ми: много момчета, големи и малки, бедни и богати, се присъединиха и дойдоха заедно с нас да обожават Светото причастие. Можаме да се молим и пеем в ред и спокойствие.

Вечерта на този Велики четвъртък (за оратория това ставаше за първи път) повторихме „измиването на нозете“, извършено от Исус. Бяха избрани дванадесет момчета, които получиха названието „дванадесетте апостола“. След

²⁷ Трудно е да се изчисли в днешни пари каква е била стойността на една тогавашна лира. Всяко изчисление е спорно, понеже трябва да се основава на *един* елемент (количеството злато, отговарящо на една лира, дневната надница на един работник, наем за жилище...), при което се стига до различни резултати. С много голяма предпазливост, сравнявайки цената на основните хранителни продукти тогава и днес (тъй наречената „потребителска кошница“), може да се каже, че *една лира* в тези години, когато практически не съществува инфлация, е отговаряла на *четири хиляди лири* през 1985 г.

²⁸ *Скръбна майка* (*Stabat mater*) е традиционният песенен съпровод на Кръстния път в Западната църква през Велики пости. – Б. пр.

измиването казах няколко добри думи на момчетата и на хората, които се бяха присъединили към нас. После поканих „дванадесетте апостоли“ да споделят бедната ни вечеря и дадох на всекиго по един малък подарък, който те приеха с радост.

Пак през тази година поставихме по стените на нашата църквица спиранията на Кръстния път и ги благословихме с голяма тържественост. При всяко спиране казвах няколко думи, а момчетата изпяваха един куплет от църковна песен.

Така нашият беден ораторий малко по малко заякваше, а в същото време ставаха тежки събития, които щяха да променят политическия образ на Италия и може би на целия свят.

11 1849 ТРИДЕСЕТ И ТРИ ЛИРИ ЗА ПИЙ ІХ

В оратория – семинаристите без подслон

Трудно ще е да се забрави тази година. Войната между Пиемонте и Австрия, която беше започнала предишната година, преобърна цяла Италия. Държавните училища прекъснаха заниманията си, семинариите, по-точно тези в Киери и Торино, бяха затворени и заети от войска.

Вследствие на това семинаристите от нашата епархия останаха без дом и без учители.

Подтикнат от това положение, взех под наем целия дом Пинарди. Това не беше много, но беше единственото добро нещо, което можех да направя в този много труден момент. С цялата къща на разположение, можех да умножа класовете в училището, да уголемя църквата, да удвоя пространството за игри и да увеличи до 30 души броя на момчетата, които бяха подслонени денонощно.

Но главната цел беше да мога да приема семинаристите от епархията. Тази цел беше постигната и може да се каже, че в течение на двадесет години ораторият беше епархийска семинария.

Когато поисках да наема целия дом Пинарди, наемателите шумно запротестираха. Заплашиха мене, майка ми, са-

мия Пинарди. Трябваше да ги обезщетя с големи суми, но накрая цялата сграда бе дадена на наше разположение. Така цялото това място с лошо име, което в течение на двадесет години бе гнездо на порока и греха, стана наше. Можех да разполагам с целия район, където сега е дворът и къщата зад църквата на Дева Мария Помощница.

Събиране на волни пожертвувания за папата

В края на 1848 г. политическите събития принудиха папа Пий IX да избяга от Рим в Каета. Този велик папа много пъти бе показвал доброта и благородно разположение към нас. Когато се пръсна вестта, че в Каета той се намира във финансово затруднение, в Торино започна събиране на пари под името Лепта на св. Петър.

Една комисия, съставена от каноника Франческо Валиноти и маркиз Густаво Кавур, дойде в оратория да помоли и за нашата лепта. Парите, събрани сред момчетата, излязоха 33 лири. Това беше малка сума и ние се постаряхме да я направим по-драга на папата с поздравително писмо, което много му харесало. Изрази своето задоволство с едно писмо до кардинал Антонучи, тогава нунций на Торино, а по-късно архиепископ на Анкона. Кардиналът бе натоварен да ни предаде колко го е трогнало нашето дарение и още повече – съпроводителните думи. На свой ред ни изпращаше своята папска благословия и 720 броеници. Тези броеници бяха тържествено раздадени на младежите на 20 юли 1850 г. (Вж. брошурата, издадена по този случай, и статиите в различни вестници.)¹

¹ В своите бързи бележки дон Боско препраща към източници, които е било възможно да се консултират във времето, когато е писал. Брошурата „Кратък бюлетин за тържеството, проведено при раздаването на подаръка на Пий IX за момчетата от оратория в Торино“, е била

Третият ораторий

Младежите в ораториите на Валдоко и на св. Луиджи Ставаха все по-многобройни. Тогава влязахме в трети ораторий. Той беше ораторият на Ангела хранител в Борго Ванкиля, не много далеч от мястото, където по-късно баронеса Бароло нареди да се построи църквата на св. Джулия.

Този ораторий беше основан години преди това от дон Джовани Коки и имаше почти същата цел, както ораторият във Валдоко. Но в своята патриотична пламенност дон Коки беше сметнал за добре да научи своите момчета да си служат с пушка и сабя. Бе тръгнал начело на тяхната група да участва във войната с австрийците².

Една година ораторият на дон Коки остана затворен. После го наехме ние. Ръководството пое дон Джовани Вола – светла му памет. Този ораторий действаше до 1871 г., когато бе преместен до енорийската църква. Баронеса Бароло остави наследствен дял в полза на оратория при условие, че параклисът и сградата ще служат на момчетата от енорията. Така и стана.

напечатана през 1850 г. Една от статиите, за които споменава дон Боско, е публикувана в *Хармония*, брой 40 от 1849 г., и е подписана от Густаво Кавур, брат на по-известния Камило Кавур.

² Дон Джовани Коки, отличен свещеник от Друенто, пръв открива ораторий в Торино през 1841 г. в изключително бедния квартал Мескино в Борго Ванкиля. Либералните му идеи стават причина архиепископът и някои католици традиционалисти да го гледат с подозрение. Подтикнат от убеждението „да следва народа“, потегля начело на отряд от 200 момчета от неговия ораторий, за да вземат участие в битката при Новара. Когато пристигат във Верчели, в зоната на военните действия, младежите не са приети за войници и не получават провизии. След разгрома на пиемонтците се връщат в Торино полумъртви от изтощение. За дон Коки това е морално поражение. Принуден е да затвори оратория и известно време да живее скрит. На сцената на гражданския живот се връща с предложение за създаването на „Институт за млади занаятчии“.

Първият семинарист от оратория

По това време в оратория във Валдоко пристигна една Комисия от депутати, натоварени от Вътрешното министерство да огледат нашия институт. Вежливо и благо-разположено те видяха всичко и всички. После направиха един обстоен доклад до Камарата на депутатите. Докладът бе последван от дълго и оживено разискване, публикувано в пиемонтски вестник на 29 март 1850 г. В резултат от това посещение Камарата на депутатите³ ни даде помощ от 300 лири. Урбано Ратаци, по това време министър на вътрешните работи, издейства да ни отпуснат 2000 лири.

В края на октомври същата година⁴ най-после един от моите ученици облече дрехата на семинарист. Името му бе Асканио Савио, по-късно стана директор на Подслона. Той беше първият семинарист на оратория.

³ Объркване на дон Боско: комисарите са сенатори, които докладват на Сената. И помощта също е била от Сената.

⁴ И в този случай дон Боско показва известна неточност в датировката. Асканио Савио облича дрехата на семинарист през 1848 г.

12

„ИСКАМ ДА СТОЯ ВЪН ОТ ПОЛИТИКАТА“

Патриотичните жилетки

През тези дни един странен факт смути сериозно нашия живот. От нашия беден ораторий се искаше да взема участие в обществените манифестации, които многократно се провеждаха по градските квартали и в селата под името „национални празници“. Който участваше в тях и искаше публично да покаже любовта си към родината, си разделяше косата на челото и я оставяше да се спуска на къдрици по раменете, носеше пъстра вталена жилетка, поставяше на гърдите си синя кокарда и медальон, държеше в ръка трицветното знаме. Облечените по този начин участници в шествията пееха химни за обединението на нацията.

Разговор с маркиза

Маркиз Роберто д'Адзелио, главният двигател на тези прояви, ни направи официално предложение да участваме в тях. Аз отказах, но въпреки това той ни достави всичко необходимо, за да се представим добре. На площада „Виторио“ беше приготвено място за нас наред с всички

торински институти⁵. Какво да правя? Да откажа беше все едно да се обявя за враг на Италия. Да се съглася означаваше да приема определени принципи, които аз смятах за много опасни.

– Господин маркизе – отговорих на д'Адзелио, – това не е организация, а семейство. Момчетата, които се събират в моята къща, не са юридическо лице. Ще ми се присмеят, ако представя като мое едно дело, което, обратното, е поверено на гражданската благотворителност.

– Именно заради това трябва да участвате. Обществото на благотворителите трябва да знае, че този институт не е против модерното обществено устройство. Ще бъде за ваше добро. Ще увеличат помощите. Общината и аз самият ще проявим щедрост към вас.

– Господин маркизе, мой твърд принцип е да стоя въвн от всичко, което има връзка с политиката. Никога „за“, никога „против“.

– Какво искате да правите тогава?

– Искам да сторя цялото възможно добро на изоставените момчета. Да положи всички сили те да станат добри християни, що се отнася до религията, и почтени граждани в гражданското общество.

⁵ На 27 февруари 1848 г. в Торино либералите подготвят голям празник на благодарността, понеже Карло Алберто обещава конституция. Обширният площад е препълнен от делегати, извикани от всички кътчета на Пиемонте, Лигурия, Сардиния и Савоя. Всички торински организации са поканени да участват масово. Шествието към площад „Виторио“ е величествено. 30 хиляди души минават пред краля, възседнал кон. Архиепископът отказва да отслужи литургия и да изпее *Тебе Боже* в църквата *Гран Мадре (Велика Майка)*, намираща се на площад „Виторио“. Позволява само да се даде евхаристичен благослов. Архиепископът забранява на семинаристите да участват. Предизвиквайки го, те участват в шествието с трицветната кокарда. В отговор веднага след това архиепископът затваря семинарията. В този контекст по-добре се разбира настойчивата покана на маркиз Д'Адзелио към дон Боско да участва със своите момчета и ясният отказ на дон Боско.

– Разбирам какво искате да кажете. Но грешите. Ако продължавате да държите на този принцип, ще бъдете изоставен от всички и институтът ви ще бъде лишен от подкрепа. Светът трябва да бъде изследван и опознат и старите и нови институции трябва да бъдат съобразени с времето.

– Благодаря Ви за добрата воля и за съветите, които искате да ми дадете. Поканете ме за нещо, в което един свещеник може на дело да упражнява любовта към ближния, и ще ме видите готов да жертвам всичко, което притежавам, дори и живота си. Но аз искам сега и винаги да бъда въвн от политиката.

Този известен могъщ човек си отиде, без да ме накара да променя мнението си. А и много други миряни и духовници ме напуснаха след него. След случая, който сега ще разкажа, останах фактически сам.

13

СВЕЩЕНИЦИ И МЛАДЕЖИ СИ ОТИВАТ

Скъсаният на парчета вестник

В неделя след два часа следобед бях в двора с момчетата. Едно от тях до мен четеше вестник „Хармония“. И ето пристигат свещениците, които ми помагаха в работата с момчетата. Погледнах ги смаян: носеха кокарди и медальони на гърдите, в ръка държаха трицветното знаме. В ръце държаха и един антиклерикален вестник – „Мнение“⁶.

Един от тях, когото ценях много заради неговата интелигентност и ангажираност с момчетата, дойде до мен и показвайки оня, който държеше в ръка „Хармония“, ми каза рязко:

– Срамота! Време е да се приключи с цялата тази носталгия!

⁶ В началото на 1848 г. голяма новост в Торино са „свободните“ политически вестници, чиито брой ежесечно се увеличава вследствие свободата на печата. Те упражняват силен натиск върху общественото мнение. Първите излезли са *Възраждане* на Камило Кавур, връх на либерализма, и *Съгласие* на демократичната левица. На 26 януари започва да излиза *Мнение* на Джакомо Дурандо с антиклерикален уклон, а през юли *Хармония* на Густаво Кавур, в ясен католически дух.

Казвайки това, изтръгна от ръцете на момчето вестника, накъса го на парчета, хвърли го на земята, заплю го и го стъпка. Като изля по този начин своята политическа ярост, той се обърна към мене и размаха под носа ми „Мнение“.

– Този вестник, да, той е добър. Този вестник трябва да четат истинските и почитените граждани.

Останах слисан от този начин на говорене и поведение. Понеже не исках да раздухам скандала сред момчетата на това място, където трябваше да се дава добър пример, помолих него и колегите му да отложат тези теми за момент, когато ще бъдем само ние на частен разговор.

– Не, не, господине– отговори ми той.– Сред нас няма да има повече нищо частно или тайно. Днес всяко нещо трябва да се направи и каже открито пред всички.

Масово бягство

В този момент камбаната призова всички в църквата. Един от тези свещеници беше натоварен да каже добра дума на момчетата. Но неговата дума беше лоша. Той държа реч с гръмки приказки за свобода, за отхвърляне на старото, за независимост.

В сакристията изчаквах нетърпеливо възможността аз да взема думата и да сложа край на това безредие. Но след като завърши проповедта си, свещеникът даде благословия и веднага призова свещениците и момчетата да го последват. Като пееха с цяло гърло патриотични песни и бясно размахваха трицветното знаме, отидоха до Хълма на капуцините. Тук те дадоха тържествено обещание, че ще се върнат в оратория само ако бъдат поканени и бъдат приети „в национална униформа“.

Всичко това се случи, без аз смогна да кажа и една дума. Но не изпитвах никакъв страх. Знаех какво е задължението ми. Наредих да кажат на тези свещеници, че строго им забранявам да се върнат в оратория. Що се отнася до младе-

жите, тези, които искаха да се върнат, трябваше да дойдат да говорят с мен един по един.

Случаят бе приключен. Никой от тези свещеници не направи опит да се върне. Младежите поискаха прошка, признаха, че са били измамани, и обещаха да са послушни и дисциплинирани.

14

БРЕМЕТО НА САМОТАТА

„Отидоха си и семинаристите“

Но аз останах сам. В празнични дни трябваше рано сутрин да започвам да изповядвам. В 9 ч. отслужвах литургия и изнасях проповед. После занимания по музика и италиански до обяд. В един часа следобед беше почивката на момчетата. Сетне катехизис, изпяване на вечернята, наставлението, благословът. После игри, песни и учене до вечерта.

През седмицата по цял ден трябваше да контролирам работата на малките занаятчии и да преподавам на десетина ученици. Вечерта трябваше да мисля за уроците по френски, аритметика, пеене, музика, пиано и орган. Не зная как се справях. Бог ми помагаше.

В този момент имах голяма подкрепа и значителна помощ от дон Борел. Въпреки че беше натоварен с хиляди други задачи, този невероятен свещеник използваше всеки свободен миг, за да ми дойде на помощ. Често крадеше от съня си, за да дойде да изповядва момчетата, отказваше се от кратка почивка, за да проповядва.

Това трудно положение продължи, докато не получих помощта на семинаристите Савио, Белиа и Вакета. Но и те

скоро ме напуснаха, без да ми кажат една дума, по нечия подбуда постъпиха при облатите⁷ на Мария.

Розмини преподава катехизис на момчетата от оратория

Една неделя ме посетиха двама свещеници. Беше часът за катехизис и всички момчета бяха в движение, за да се разделят по различните класове. Много вежливо двамата свещеници се доближиха до мене, споделиха с мен радостта си от това, което виждаха, и започнаха да ме разпитват за произхода и системата на оратория. Можех само да им кажа:

– Бъдете така добри да ми помогнете. Вие елате зад олтара: поверявам Ви класа на най-големите. А на Вас – казах аз на по-високия – Ви давам групата, в която са най-разсеяните.

Разбрах, че те прекрасно преподават катехизис. Веднага след това помолих единия да каже добра дума на момчетата, а другия – да им даде благословията с Пресветото причастие. И двамата приеха молбата ми много любезно.

По-високият беше каноникът Де Гауденци, по-късно епископ на Вигано. Другият беше абатът Антонио Розмини⁸, основател на Института на братолюбieto. От този мо-

⁷ Облати – наименование на членовете на много религиозни общности, основани в ново време. Въпросната общност е Конгрегация на Блажената Дева Мария (*Congregatio Oblatorum Beatæ Mariæ Virginis OMV*), основана през 1816 г. – Б. пр.

⁸ Абатът Антонио Розмини. Дон Боско изпитва дълбоко почитание към този голям свещеник християнски философ. В *История на Италия* му посвещава три страници. Ето тук някои неща, които е написал за него: „Антонио Розмини води потеклото си от богат и благороден род от Роверето, малък град близо до Тренто. Този човек със силно телосложение и с извънредно остър ум бе отдаден на непрестанни интелектуални занимания... Бе човек благочестив и с най-голямо постоянство

мент нататък и двамата станаха приятели и благодетели на оратория.

се занимаваше с най-сериозните науки... Неговият голям талант и постоянството му в учението са събуждали почуда у учителите и съучениците му, които още оттогава започват да му предсказват голямо бъдеще. На 16 години решава да стане духовник... В Роверето Розмини изчита и изучава основните философски системи, които са в обращение по това време в Италия и във Франция, и е отблъснат от всички тях; а вече му е хрумнала онази *една* система, която свързва вяра и разум. Затова следва теология. След ръкополагането му за свещеник папа Пий VII го насърчава да се занимава с философия. След завръщането си в родината, Розмини се отдава на заниманията с такова усърдие и постоянство, че събуждал всеобща почуда. Но духът на братолюбие, който той проявява от най-ранни младини, съпровожда всяка негова стъпка. С това намерение той основава Иститута на братолюбията, наричан обикновено *Институт на Розмини*, по името на неговия основател... В Милано публикува различни философски трудове. Когато Алесандро Мандзони прочита тези трудове, без никога да е познавала автора им, казва: „В лицето на автора на тези книги небето е дало на Италия и на Църквата един велик човек.“ Сред многобройните трудове на този изтъкнат философ и писател има някои, които са критикувани от Църквата и са поставени в списъка на забранените книги. Този факт, който за други би бил повод за негодувание и огорчение, се превръща в подходящ случай цял свят да разбере, че у Розмини дълбоката научна мисъл се съчетава с твърдостта и смирението на добър католик. Без да се покаже огорчен, той отговаря: „С най-предано и смирено синовно чувство към Светия престол заявявам, че се подчинявам просто и искрено и по най-добрия възможен начин на забраната на тези книги, като моля Светият отец и Светата конгрегация да бъдат уверени в това.“ Неговите непрекъснати задълбочени занимания довеждат до тежкото му заболяване през 1855 г. Получил последните тайнства на католическата вяра, след дълго боледуване той почина на първия ден на месец юли 1855 г. на 58 години (Джовани Боско, *История на Италия, разказана на младежите*, Торино 1887, стр. 473–475).

15

КУПУВАМ КЪЩА И НАЕМАМ КРЪЧМА

**„Сто хиляди лири глоба
за оня, който се отметне“**

1849 Г. беше трудна и безплодна, макар и да ми струваше големи усилия и огромни жертви. Но тя беше подготовка за 1850 година, която бе не толкова размирна и много по-богата на добри резултати.

Да започнем от дома Пинарди. Тези, които бяха загубили жилището си, не можеха да се примирят. Навсякъде разправяха:

– Това беше къща за отмора и веселие. А сега гледай! Попадна в ръцете на един свещеник, че отгоре на това нетолерантен свещеник!

На Пинарди беше предложен наем, двойно по-голям от този, който му давах аз. Но той беше почтен човек, не беше съгласен да натрупа пари, като оставя къщата му да бъде използвана за съмнителни цели. Многократно ми предлагаше да я купя цялата, та да приключим един път завинаги. Но цената, която предлагаше, беше прекалено висока. Искаше 80 хиляди лири за една постройка, която струваше три пъти по-малко. Но Бог често показва, че той е Господарят на сърцата. Ето какво се случи.

Един празничен ден, докато дон Борел проповядваше, аз стоях на вратата на двора, за да не допусна някой да влезе и да внесе смут.

И ето ти господин Пинарди.

– Стой, не мърдай! – рече ми той шеговито – Дон Боско трябва да купи къщата ми.

– Стой, не мърдай! – отвърнах му аз със същия тон – Купувам я, ако господин Пинарди ми я даде за цената ѝ.

– Давам Ви я на цената ѝ.

– За колко?

– За колкото съм Ви казвал многократно.

– С тази цена не мога да се съобразявам.

– Защо?

– Защото е надута! Не искам да Ви обиждам, като Ви предлагам много по-ниска цена.

– Предложете!

– Давате ли ми тази къща на нейната цена?

– Честна дума, давам Ви я.

– Стиснете ми ръката и аз Ви давам предложението.

– Кажете сумата.

– Помолих един мой и Ваш приятел да я оцени. Той ме увери, че при сегашното ѝ състояние стойността ѝ е между 26 и 28 хиляди лири. Аз Ви давам като окончателна цена 30 хиляди.

– Ще дадете ли в добавка една брошка за 500 лири за жена ми?

– Добре.

– В брой ли ще ми платите?

– Да, в брой.

– Кога ще подпишем договора?

– Когато искате.

– След петнадесет дни, с едно плащане.

– Както искате.

– Сто хиляди лири глоба за оня, който се отметне?

– Добре.

Сделката бе сключена за пет минути. Но откъде да на-
мера 30 хиляди лири за петнадесет дни? За това се погри-
жи Провидението. Същата тази вечер дон Кафасо дойде да
ме посети (нещо необичайно в празнични дни) и ми каза,
че една благочестива личност, графиня Казаца-Рикарди, го
била натоварила да ми даде 10 хиляди лири, които да израз-
ходвам за Господа по най-добрия начин по моя преценка.
На следващия ден пристигна един духовник от кръга на Роз-
мини, който беше дошъл в Торино, за да вложи 20 хиляди
лири. Помоли ме за съвет как най-добре да ги изразходва.
Предложих му да ми ги заеме с лихва (четири процента), за
да платя дома Пинарди. Цялата сума беше на лице. Трите хи-
ляди лири допълнителни разходи бяха добавени от кавалер
Кота, в чиято банка беше сключен възделеният договор.

Кръчмата на гуляйджиите

След като закупих дома Пинарди, продължих да си мисля
за кръчмата, наречена „При градинарката“. Там всеки
празник се събираха много гуляйджии. През деня за под-
държане на веселбата се редуваха латернаджии, кавалджии,
кларинетисти, цигулари, китаристи, басисти и контраба-
систи. Често се събираха заедно и даваха един вид концерт,
към който се присъединяваха гласовете на подпийналите.

Дом Белеца – сградата, в която се намираше кръчмата,
беше отделена от нашия двор само с една малка преградна
стена. Така песните в нашия параклис бяха често смущавани
и заглушавани от шумовете, музиката и трясъка на бутилки
в „Градинарката“. А освен това пред дома Пинарди непре-
къснато минаваха хора в посока към кръчмата. Лесно е чо-
век да си представи безпокойството, което всичко това ни
причиняваше, както и опасността, на която бяха излагани
нашите момчета.

За да разреши въпроса, се бях опитал да купя дома. Не
успях. Опитах да го наема. Собственицата на дома беше съ-

гласна, но не и собственицата на кръчмата: искаше невероятно високо обезщетение. Тогава предложих да обнова гостилницата. Трябваше да платя наем, да купя маси, столове, пейки, тезгях, оборудване за кухнята и избата.

За всичко трябваше да заплатя скъпо и прескъпо, но в края на краищата успях да затворя тази кръчма с лошо име и да използвам помещението за съвсем друга дейност. Така напредваше оздравяването на този район с лоша слава.

16

ЕДНА ЦЪРКВА И ЕДНА ЛОТАРИЯ

В параклиса- барака момчетата припаднаха

Неудобствата от морално естество, които ни причиняваха домът Пинарди и „При градинарката“, приключиха. Сега беше време да се помисли за една църква, по-подходяща за отслужване на литургии и отговаряща на непрекъснато нарастващия брой младежи.

Параклисът-барака беше малко уголемен, но оставаше все така много малък и нисък. На влизане трябваше да се слезе по няколко стъпала и така, когато валеше, водата се стичаше вътре и ни заливаше. През лятото се задушаваше от горещина и неприятни миризми. На всеки празник имаше по някое припаднало момче. Трябваше да го изнасяме на ръце навън, сякаш бе починало от задушаване.

Следователно беше необходимо да се построи една просторна, здравословна и отговаряща на броя на момчетата сграда. Проектът беше изготвен от кавалер Бланшиє. Обхващаше днешната църква на св. Франциск Салски и пълното преустройство на дома Пинарди. Предприемач беше господин Федерико Бока. Бяха изкопани основите. Първият камък беше благословен на 20 юли 1851 г. от каноника Морено, главен епархийски иконом, и положен от кавалер

Джузепе Кота. Известният отец Барера, развълнуван при вида на многото хора, дошли по този случай, се качи на едно по-високо място и произнесе великолепна реч.

Камък като зрънце

Неговите първи думи бяха: „Господа, камъкът, който благословихме и поставихме в основата на тази църква, има две важни значения. Означава синаповото зрънце⁹, което ще израсне в дърво, към което ще дойдат да се подслонят много момчета. Означава също и че това дело се основава на крайъгълния камък, който е Исус Христос¹⁰. Неприятелите на вярата ще се опитат да я срутят, но усилията им ще бъдат напразни.“

После отец Барера разви тези две мисли сред почти-телното внимание на слушателите, които виждаха в негово лице един вдъхновен проповедник.

Този весел и шумен празник привлече младежи отвсякъде. Мнозина идваха в оратория вече по всяко време на деня, други ме молеха да им дам подслон в интерната. Техният брой през тази година надмина петдесет души. Започнаха да действат и някои работилници в дома, понеже излизането на момчетата на работа в града ставаше все по-опасно.

Строежът на църквата беше стигнал до нивото на терена, когато си дадох сметка, че нямам повече пари. Чрез продажба на къщи и парцели бях събрал 35 хиляди лири, но те се бяха стопили като сняг на слънце. Стопанското управление (на града) ни даде помощ от 9 хиляди лири, но те щяха да ни бъдат изплатени, когато постройката щеше да бъде почти привършена. Понеже в оратория бяха подслонени и подпомогнати много млади работници от Биела, архиепископът на този град разпрати на своите енористи едно циркулярно

⁹ Вж. Мат. 13:31. – Б. пр.

¹⁰ Вж. Пс. 117:22; Мат.21:42; Марк 12:10.– Б. пр.

писмо, с което ги подканяше да съберат дарения. Ето неговите думи:

Писмо на архиепископа на Биела

Многоуважаеми господине,
Почитаемият благочестив дон Боско, воден от действително ангелско братолюбие, започна да събира през празничните дни младежите, които срещаше изоставени и разпръснати по улици и площади в големия и гъсто-населен район, простиращ се между Бордо Дора и Мартинето. Той ги събра в подходящо за момчетата място, за да им даде възможност да се забавляват и да бъдат възпитани по християнски. Събра толкова много момчета, че малкият параклис, с който разполага, се оказва твърде тесен. Не побира дори една трета от шестстотинте – а и повече – момчета, които идват там. Подтикнат от любов, дон Боско започна трудното дело за изграждане на една църква, отговаряща на нуждите на момчетата. Той се обърна към милосърдието на католиците, за да може да отговори на сериозните разходи, които изисква строежът.

С особено доверие той се обърна чрез моето посредничество към нашата епархия и провинция, понеже повече от една трета (над 200) от шестстотинте – а и повече – младежи, които се събират при него и посещават оратория, са от Биела. Някои от тях са подслонени в дома му и получават безвъзмездно храна и дрехи, за да могат да научат някакъв занаят. И затова той ни моли за помощ не само от милосърдие, но и по справедливост. Моля Ви да осведомите Вашите любезни енориаши за това важно дело, да настоявате пред по-благосъстоятелните лица и да предназначите за тази цел волните пожертвувания от една неделя. Събраните пари ще бъдат

изпратени в Курията по сигурен начин и с бележка, която ще посочва сумата и източника.

Докато протестантите опитват да отворят храм, за да учат на грешна доктрина, която ще доведе до погибел тяхните братя, нима католиците няма да бъдат в състояние да допринесат за построяването на една църква, в която учението на истината и пътят на спасението ще се дава на тях, на техните братя, на техните съотечественици? Имам жива надежда, че ще можем достойно да подкрепим делото на този Божи човек с даренията, които ще получим. Надявам се осезателно да почувствам знака на просветената и признателна добра воля на моята епархия към едно дело, свято, полезно, а и необходимо за времената, в които живеем. Използвам случая да Ви уверя в моето уважение и обич.

Биела, 13 септември 1851 г.

Ваш предан Джовани Пиетро, епископ

Първата лотария

Волните дарения донесоха 1000 лири. Но те бяха капки вода в пресушена земя. Тогава започнах да мисля за една обществена лотария. Събрахме 3300 дара. Папата, кралят, кралицата майка, кралицата съпруга и целият двор ни оказа внимание, като предоставиха дарове.

Разпространението на билетите (всеки билет струваше половин лира) приключи. Докато ставаше публичният тираж в сградата на общината, мнозина все още търсеха да купят билети, като бяха готови да платят десеторната им цена.

(На това място дон Боско подсказва на евентуалния преписвач на неговите спомени: „Може да се включи програмата и правилникът на тази лотария.“ Но ми се сториха сухи, не особено важни канцеларски документи.)

Много от печелившите оставиха наградите си зацърквата. Това ни даде добавъчна помощ. Разноските бяха огромни, но събраната сума бе чисто 26 хиляди лири.

17 „ТЕЖКО НА ТОРИНО НА 26 АПРИЛ“

Избухване на барутния склад

На 26 април 1852 г., когато предметите за лотарията бяха изложени пред обществеността, избухна барутният склад, който се намираще при гробището на „Св. Петър във вериги“. Последвалата ударна вълна беше извънредно силна и страшна. Много сгради, близки и далечни, бяха разтърсени като от земетресение и понесоха тежки щети. Двадесет и осем от работниците в склада бяха убити. Загубите щяха да бъдат много по-големи, ако един сержант на име Саки, излагайки живота си на голяма опасност, не беше попречил на огъня да достигне до един друг, много по-голям барутен склад. Ако този втори склад беше избухнал, целият град Торино можеше да бъде разрушен.

Сградата на оратория, която беше зле построена, пострада много. За да ни помогнат, депутатите ни изпратиха дарение от 300 лири.

По този случай искам да разкажа една история, която се отнася до нашето момче занаятчия Габриеле Фашо. Предишната година това момче се разболя тежко и вече наближаваше края. Докато се мятеше в треска, повтаряше:

– Тежко на Торино! Тежко на Торино!

Другарите му, които бяха при него, го запитаха:

– Но защо?

– Защото е заплашен от тежка беда.
 – Каква?
 – Страшно земетресение.
 – Кога ще се случи?
 – Следващата година. Тежко на Торино!
 – Какво трябва да правим?
 – Молете свети Луиджи да закриля оратория и онези, които живеят там.

Тогава по инициатива на момчетата прибавихме към молитвите, които казахме сутрин и вечер, „Отче наш“, „Радвай се, благодатна Марийо“ и „Слава в чест на свети Луиджи“. Действително, като се вземе предвид опасността, на която бяхме изложени, нашата къща понесе не много тежки щети и никое момче не беше засегнато.

Стихове и празници за новата църква

Междувременно работата по църквата „Св. Франциск Салски“ бързо напредваше. За единадесет месеца я завършиха и на 20 юни 1852 г. бе осветена с празник, който за нас беше не рядък, а по-скоро единствен по рода си.

На входа на двора бяхме издигнали една много висока арка. На нея бяхме написали с големи букви:

*С букви златни ще напишем
чак на небосвода вишен:
„Да пребъде този ден!“*

Учителят Джузепе Бланки, за когото си спомням с благодарност, беше написал музиката към няколко куплета, които станаха официалният химн за тези дни. Във всеки кът на нашата къща се пееше:

*По-скоро може слънцето от запад,
а не от изток сутрин да изгрее,
или реката своите бързи струи
към извора обратно да разлее,
но не и споменът за тоз ден славен
в сърцата ни безследно да изтлее.*

Рецитираха се и се пееха с голям ентузиазъм и други стихове.

*Птичката скача по клоните,
търси си здраво дърво,
за да си свие гнездо
и там да почива спокойно.*

*Тъй гнездото си търсихме ние
години много и много,
ала небето строго
не даваше да го открием.*

*Ливада, двор или стая,
градина в покрайнините
или площад на открито
беше за нас ораторий.*

*Но ето че Бог милостиво
насочи взор към децата,
даде прещедра отплата
за мъчните десет години.*

*С училище Той обдари ни,
с градина, за да играем:
и с къща, в която живеем –
едно гнездо за момчета.¹¹*

¹¹ В ръкописа дон Боско дава само първите два стиха на това стихотворение, последвано от „ и т.н.“ Сметнах за добре да дам първите пет куплета от общо двадесет и двата, които го съставят в *Биографични спомени*, IV, 437–438.

Много вестници съобщиха за нашия празник.

След завършването на църквата се яви нужда от всякакви предмети за обзавеждането ѝ. На помощ ни дойде благотворителността на гражданите. Командор Джузепе Дюпре се зае със стъкмяването на параклиса, посветен на св. Луиджи, и закупи мраморния олтар, който до днес краси параклиса. Друг благодетел даде средства за построяването на подиум, където беше поставен малък орган, който да разнообразява службите за младежите, идващи отвън. Господин Микеле Сканагати купи всички необходими свещници. Маркиз Фасати осигури построяването на параклиса на Мадоната и украсяването му с бронзови свещници, а по-късно – и със статуя на Мадоната. Дон Кафасо поръча изработването на амвона. Големият олтар бе осигурен от доктор Франческо Валаури и окончателно стъкмен от сина му, свещеника дон Пиетро. Така за кратко време новата църква се сдоби с всичко необходимо за частни служения и за тържествени слу- чаи.

Общността за взаимопомощ

На 1 юни същата година основахме „Общност за взаимопомощ“¹², за да предпазим нашите момчета от за-

¹² След 1820 г. в Пиемонте сред работниците се създават няколко общности за взаимопомощ. Целта на записалите се е да си помагат при здравословни и финансови затруднения и да се подкрепят взаимно при посегателства от страна на работодателите. Първата е на дърводелците през 1822 г. Много свещеници разбират значението на тези сдружения и стават техни радатели и поддръжници. Сред тях са епископът на Биела през 1839 г., на Савона през 1840 г. и на Асти през 1843 г. За тях говорят и в своите пастирски писма. При все това няколко години по-късно дон Леонардо Муриалдо от Торино се оплаква: „Общностите за взаимопомощ говорят, че държат младите работници далеч от политиката, че не се противопоставят на католическата вяра, но разпространяват презрение към свещениците, безразличие към религията, а освен това – и комунистически идеи.“

писване в тъй наречената „Работническа общност“, която от самото си начало показва своя антирелигиозен характер. Нашата общност послужи много добре за целите ни. След години (през 1857 г.) се преименува на „Асоциирана конференция на свети Винкенти от Паула“¹³, която продължава да съществува и до днес, 1875 г.¹⁴

(Кастелано, *Муриалдо*, I, 566 сл.) Това прави разбиреми страховете на дон Боско и неговата инициатива за основаване през 1850 г. (а не през 1852 г., както погрешно пише) на „Общност за взаимопомощ“ за момчетата на своя ораторий. Структурата ѝ е извънредно проста: обща каса, малки индивидуални вноски, свободни дарения с цел да се даде помощ на малкия безработен или болен (50 стотинки дневно). Общността съществува в продължение на осем години. В Генуа първата общност за взаимопомощ средработниците католици е основана през 1854 г. от генуезеца Джузепе Канале, ученик на дон Боско от оратория.

¹³ Св. Винкентий от Паула (Saint Vincent de Paul – 1580 или 1581–1660) – френски свещеник, инициатор на активна мисионерска дейност, основател на общностите на лазаристити на дъщерите на милосърдието.

¹⁴ Конференцията на свети Викентий, основана в Торино през 1850 г., е съставена от възрастни. По изричната молба на дон Боско през 1856 г. е призната една конференция на най-големите младежи от оратория, която получава определението *асоциирана*.

18 СРАХОТНОТО НОЩНО СРУТВАНЕ

Потопът върху новите зидове

Новата църква на св. Франциск Салски с нейната сакристия и камбанария беше точно това, което ни трябваше за празничните литургии на момчетата. Беше и прекрасно място за вечерните и дневните учебни занимания. Но оставаше да бъде разрешен друг проблем: къде да бъдат подслонени многото бедни момчета, които ежедневно ме молеха да ги приема в интерната. Проблемът се утежняваше от факта, че от избухването на барутния склад година преди това бе полуразрушена закупената от Пинарди къща.

В този момент на крайна необходимост взех решение да построя една нова сграда. За да се продължи използването на старите помещения, започнах изграждането на новото крило като продължение на дома Пинарди. (Това е частта, която от стълбата, намираща се сега в средата на къщата, върви към „стаичкиата на дон Боско“.)

Това прочее ставаше през есента, но работите напредваха много бързо и скоро стигнаха до покрива. Бяха поставени на мястото им покривните греди. Летвите бяха вече заковани. Керемидите бяха натрупани върху гредите и предстоеше подреждането им, когато един силен порой предизвика прекъсването на работите. Проливният дъжд продължи много дни и нощи и водата, докато течеше и се процеждаше

на капки, разяде пресния хоросан и остави от стените само измити тухли и камъни.

Всеки бяга, без да знае накъде отива

Беше около полунощ. Всички си бяхме легнали. И ето че се чу силен шум, който всеки момент ставаше все по-интензивен и заплашителен. Всички се събудиха и като не знаеха какво се е случило, много уплашени се увиха с одеяла и чаршафи и излязаха от спалните на двора. Всеки бягаше, без да знае накъде, с единственото желание да се отдалечи от надвисващата опасност. Безредieto и шумът нарастваха. Цялата покривна конструкция, керемидите, стените рухнаха, причинявайки огромни щети.

Новата постройка бе опряна на ниската стара сграда и имаше опасност всички да останат затиснати от падащите парчета стени. Но на никого не се случи никакво нещастие, с изключение на страхотния трясък, който ни изплаши.

На сутринта пристигна комисия от инженери, изпратени от общината за оглед на мястото. Когато видя една колона, която се беше отместила от базата си и се бе надвесила над една от спалните, кавалер Габето извика:

– Идете да благодарите на Мадоната Утешителка. Тази колона не е паднала по чудо. Ако беше паднала, щеше да погребете под отломките дон Боско и тридесетте момчета, които са спали в голямата стая под нея.

Работите бяха за сметка на предприятието и най-големи щети понесе главният майстор зидар. Нашата загуба бе изчислена на 10 хиляди лири. Случката стана в полунощ на 2 декември 1852 г.

Сред тъжните случаи, които съпровождат човешкия живот, винаги присъства ръката на всеблагия Бог, която облекчава нашите нещастия. Ако това рухване бе станало два часа по-рано, щяха да бъдат затрупани учениците от ве-

черните школи. Те свършваха в десет часа и на излизане от клас учениците обикаляха още половин час под сводовете на строящата се сграда. Те бяха около триста души. Нещастиято започна няколко часа след като те си бяха отишли.

А сега какво да се прави?

Зимата беше напреднала. Работите не можеха да бъдат нито завършени, нито подновени. Какво да се направи, за да се излезе от това положение? Къде да подслоня толкова много момчета в една малка и полуразрушена къща?

Превърнахме принудата в добродетел. Укрепихме стените на старата барака-параелис и я направихме спалня. Учебните занимания пренесохме в новата църква, която започна да служи за църква през празничните дни, а през седмицата – за колеж.

През тази година беше построена камбанарията до църквата „Св. Франциск Салски“. Нашият благодетел господин Микеле Сканагати подари за големия олтар всички свещници, които и днес са сред най-красивите предмети в нашата църква.

19

1853. РАЖДАТ СЕ „КАТОЛИЧЕСКИ ЧЕТИВА“¹⁵

65 момчета и много благодетели

Веднага щом позволи времето, строежът започна отново. Работата вървеше бързо и през октомври сградата беше завършена. Имахме неотложна нужда от помещения и побързахме да я заемем. Аз пръв заех тази стая, която, благодаря на Господа, заемам и днес. Успяхме да определим подходящо постоянно място за столовата, спалнята и училищните занимания. Броят на момчетата стигна 65.

Много благодетели започнаха да ни помагат. Кавалер Джузепе Дюпре поръча украсата на олгара и гипсовата декорация на параклиса на св. Луиджи. Той подари и мраморната балюстрада за същия параклис. Маркиз Доменико Фрасати дари позлатените бронзови свещници и малката мраморна балюстрада за олгара на Мадоната. Граф Каис, наш забележителен благодетел, избран за втори път за председател на дружината на св. Луиджи, плати наш стар дълг от хиляда и двеста лири на хлебаря, който се заканваше да не ни дава повече хляб. Купи и една камбана за нашата камбанария. Тази камбана стана повод за едно малко тържество. Благослови я

¹⁵ В последните петнадесет страници на своя ръкопис дон Боско вече не номерира главите. Само тук-таме поставя заглавия. Сметнах за подходящо да продължа по-нататък номерирането.

дон Гатино, наш покровител, който изнесе и кратка проповед на хората, дошли от града. След литургията беше представена една комедия, която развесели всички. Тази година същият граф Каис ни подари един балдахин (за процесииите с Пресветото причастие), украсен със скъпи коприни, както и друга църковна утвар.

Време за среща с Бога

С ега църквата „Св. Франциск Салски“ имаше най-накрая най-необходимите неща за отслужване на литургия. Така можехме да осъществим един копнеж, който от много време носехме в сърцата си: отслужването на четиридесет-часово бдение (излагане на Пресветото причастие в течение на 40 часа непрекъснато, съпроводено от четене на Божието Слово, проповеди и обожание). В него нямаше външна пищност, но беше необикновен израз на вярата. За да дадем на всички възможността да се срещнат с Бога, след тези 40 часа организирахме седмица за проповядване и изповеди. Дойдоха да се изповядат действително много и много хора. Духовният успех на това начинание беше толкова голям, че и през следващите години продължихме бдението, проповедите и възможността за изповед. Хората участваха винаги многолюдно.

Евреите и протестантите започват пропаганда

Същата година през месец март започнах месечното издаване на “Католически четива”.

Когато през 1847 г. започна отварянето на обществения живот за евреи и протестанти, стана необходимо в ръцете на хората, и особено на младежите, да се даде някаква защита. С акта на отварянето евреите и протестантите получават

ха от правителството на пръв поглед само свобода на вероизповеданието, не и свободата да вредят на католическата вяра. Но протестантите не мислеха така. За своята прозелитска кампания те издаваха три вестника („Ла буона новела“, „Ла луче еванджелика“, „Ил ругантино пиемонтезе“¹⁶) и много книги върху Библията и на други теми. Използваха и други конкретни средства: служби и работни места, парични помощи, дрехи и храна за тези, които посещаваха техните училища, техните събрания, техния храм.

Правителството знаеше всичко и ги оставяше да действат и със своето мълчание ги закриляше. От своя страна протестантите имаха на разположение много финансови средства и бяха готови за масивна пропагандна кампания. Католиците, обаче, вярвайки в гражданските закони, които до този момент ги бяха пазили и защитавали, имаха само някой и друг вестник, някое и друго образователно четиво. Никакво периодично издание, никаква книга, която да бъде дадена в ръцете на обикновените хора.

Дон Боско започва своята „битка“

Подтикнат от тази необходимост, през тези месеци написах няколко страници, които даваха общи представи за католическата църква, а сетне няколко листовки, озаглавени „Паметни бележки за католиците“. Дадох да бъдат разпространени сред младежите и сред възрастните, особено по време на духовни упражнения и на мисиите сред народа. Тези листовки и брошури бяха посрещнати жадно и в скоро време се разпространиха с хиляди.

¹⁶ *Благата вест, Евангелска светлина, Пиемонтски ругантино. Ругантино (ит.)* – карнавална маска; нахалник. – Б. пр.

Този случай ме убеди, че е необходимо да се намери някакво популярно средство, чрез което лесно да се разпространи познанието за основните истини на католическата вяра. Тогава издадох една брошура, озаглавена Съвети към католиците¹⁷, която имаше за цел да предпази католиците от клопките на протестантите. Тази брошура получи изключително голямо разпространение: за две години 200 хиляди бройки. Този успех зарадва добрите, но вбеси протестантите, които мислеха, че нямат конкуренция в религиозната пропаганда.

„Под това не си слагам подписа“

Все повече се убеждавах, че се налага спешно да се приготвят и издават книги за народа, и изготвих проекта за Католически четива¹⁸. След като подготвих няколко свезки, исках веднага да ги издам, но се появи трудност, която нито бях предвидил, нито си представях. Никой епископ не искаше да стане кръстник на тази инициатива. Епископите на Верчели, Биела и Казале отказаха, понеже, казваха те, било опасно да се влезе в открита борба с протестантите. Архиепископът монсињор Франсони, чиято резиденция по това време беше в Лион, одобряваше и препоръчваше тази ини-

¹⁷ Това е брошура от 32 страници, в които са развити 6 точки: 1. Обща представа за религията. 2. Истинската религия е една. 3. Еретическите църкви нямат божествен характер. 4. Никоя еретическа църква не е Църквата на Исус Христос. 5. Отговор към думите на протестантите, когато твърдят: „Вярваме в Христос и Евангелието, затова сме истинска църква.“ 6. Протестантите са съгласни, че католиците са в истинската Църква.

¹⁸ Окончателната програма на тази поредица е впоследствие изработена заедно с монсињор Морено в следващите две точки: 1. Книгите да са написани просто, на достъпен език и да съдържат материя, който засяга само католическата вяра. 2. Всеки месец се издава една свезка от 100 до 108 страници. Годишен абонамент 1,80 лири.

циатива, но никой не искаше да сложи подписа си поне като „църковен надзорник“.

По молба на архиепископа само каноникът Джузепе Дзапара, генерален викарий, прочете и прегледа половината от първата свезка. После ми върна ръкописа с думите:

– Вземете си обратно работата. Аз не съм в състояние да сложа подписа си под нея. Убийствата на Хименес и Палма са съвсем скорошни събития. (Абатът Хименес, директор на католическия вестник „Хоругва“, беше убит. Монсиньор Палма, който пишеше в този вестник, също бе убит с един пушечен изстрел вътре в Квиринала (Папския дворец. И двете събития стават през 1848 г.). Вие предизвиквате неприятелите, атакувате ги фронтално. Аз, на свой ред, предпочитам да оставя отворен път за евентуално стратегическо оттегляне.

В съгласие с генералния викарий, изложих всичко на архиепископа. В отговор получих писмо, което трябваше да занеса на монсиньор Морено, епископ на Иврея. В него архиепископът го молеше да вземе под свое покровителство „Католически четива“, да бъде техен църковен надзорник и да ги вземе под своята власт. Морено прие на драго сърце. Възложи църковния надзор на своя генерален викарий адвокат Пиноли, като неговото име не бе изнесено пред обществеността.

Заедно съставихме една програма и на първи март 1853 г. излезе първата свезка на „Католикът, образован във вярата си“.¹⁹

¹⁹ *Католикът, образован във вярата си*, излиза в 6 свезки, от март до август. Веднага след това дон Боско ги събира в един том от 452 страници. Представява достъпно изложение на истинската вяра.

20

**1854. ОЖЕСТОЧЕНИ СПОРОВЕ
С ПРОТЕСТАНТИТЕ**

**„Идваха на смени във Валдоко,
за да спорят с мене“**

Католически четива бяха приети с най-голямо одобрение. Броят на читателите беше изключително голям. Но това събуди гнева на протестантите. Опитаха се да се борят срещу тях с техните вестници, с техните Евангелистки четива, но не намериха читатели. Тогава започнаха всевъзможни атаки срещу бедния дон Боско. Идваха на смени във Валдоко при мене, убедени, че никой не може да устои на техните доводи. Според тях всички католически свещеници бяха глупаци и с две думи могат да бъдат поставени на тясно.

Те идваха ту сами, ту по двама, ту на групи. Аз винаги ги изслушвах и понеже те не можеха да отговорят на моите затруднителни въпроси, ми казваха, че ще питат своите пастори и после ще ми съобщат отговора. Дойде Амедео Берт, Мей, Пуньо от евангелистите, сетне много други. Искаха да ме убедят да не говоря, да спра издаването на нашите книги. Но нищо не постигнаха. Това разпали гнева им. Мисля, че тук му е мястото да разкажа няколко случки.

„Стига с тези Католически четива“

Една неделна майска вечер ми беше съобщено, че двама Господа са дошли да разговарят с мене. Влязоха и започнаха да любезничат с мене надълго и нашироко. После единият от тях каза:

– Вие, господин богослов, имате един голям природен дар: способността да ви разбираат и да ви четат обикновените хора. Затова би трябвало да използвате този скъпоцен дар за неща, полезни за човечеството, като се поставите в служба на науката, изкуствата, търговията.

– Цялото ми време е погълнато от „Католически четива“, на които бих искал да посветя всичките си сили.

– Много по-добре би било да напишете някоя добра книга за младежта, един том по стара история, едно изследване по география или по физика или по геометрия.

– И защо, според вас, не трябва да се посвещавам на Католически четива“?

– Понеже темите са дъвкани и предъвкани.

– Вярно е, че тези теми са били вече разглеждани в специализирани трудове. Но никой не ги е разглеждал по общодостъпен начин. А точно това е целта на „Католически четива“.

– Но при това тази работа не Ви носи никаква материална изгода. Ако обаче започнете да пишете книгите, идеята за които Ви подхвърлихме, ще имате значителна печалба, която ще използвате за прекрасния институт, който Провидението Ви е поверило. И действително можем да предплатим една немалка сума (подадоха ми четири банкноти по 1000 лири). Уверяваме Ви, че това няма да бъде наше последно предложение: ще Ви носим по-големи суми.

– Защо искате да ми дадете толкова много пари?

– За да Ви окуражим да напишете книгите, за които Ви подхвърлихме идея, и да сътрудничим за Вашия прекрасен ораторий.

– Моля да бъда извинен, господа, ако не взема парите ви. Няма да напиша никаква друга книга. Ще продължа да работя за „Католически четива“.

– Но това е безполезна работа.

– Щом е безполезна, защо толкова много се безпокоите? Защо харчите пари, за да ме накарате да престана?

„Ако излезете от къщи, сигурен ли сте, че ще се върнете?“

— Помислете хубаво за това, което правите. С отказа си Вие вредите на делото си и се излагате на опасни последствия.

– Господа, много добре разбирам какво искате да ми кажете. Но аз ви казвам ясно и открито, че когато стоя на страната на истината, не се страхувам от никого. Ставайки свещеник, съм се посветил на благо на Църквата и ближния. И имам намерение да продължа да работя за това и като пиша и печатам Католически четива

– Вие постъпвате лошо – казаха те със заплашителни гласове, като се изправиха. – Вие постъпвате лошо, Вие ни обиждате. Ако излезете от къщи, сигурен ли сте, че ще се върнете?

– Вие, господа, не познавате католическите свещеници. Докато са живи, те работят, за да изпълняват дълга си. Ако за изпълнението му трябва да умрат, за тях това ще бъде най-велико щастие, най-голяма слава.

В този момент ги видях така разярени, че започнах да се опасявам дали няма да ме набият. Станах, поставих един стол помежду ни и казах:

– Ако исках да употребя сила, нямаше ни най-малко да се страхувам от вас. Но силата на свещеника е в търпението и прошката. Вървете си оттук!

Отворих вратата на стаята.

– Будзети – казах аз, – заведи господата до портата. Не познават добре пътя.

Останаха объркани. Промърмориха:

– Ще се видим в по-подходящ момент.

Излязоха си с лица и очи, пламнали от възмущение.

Тази случка беше съобщена в няколко вестника и бе изложена надълго и нашироко в „Хармония“.

21

ГЛУПАВИТЕ ЗАГОВОРНИЦИ ОТ „ЗЛАТНО СЪРЦЕ“

Вино и отрова

Изглеждаше, че срещу мене има таен заговор, скроен от протестантите или масоните. Ще разкажа накратко други случки.

Една вечер, както бях на урок сред момчетата, двама мъже дойдоха, за да ме извикат спешно в гостоприемницата „Златно сърце“. Имало човек на смъртно легло. Тръгнах веднага, но поисках да ме придружат няколко от по-големите момчета.

– Няма защо да тревожите учениците си – рекоха ми те.
– Ние ще Ви заведем при болния и после ще Ви придружим до дома. На болния сигурно няма да му бъде приятно присъствието на чужди хора.

– Не се тревожете – отвърнах им.– Тези младежи ще направят една малка разходка и ще стоят в подножнието на стълбата, докато аз изповядвам болния.

Като стигнахме до „Златно сърце“, те ми казаха:

– Влезте за момент. Починете си малко. Междувременно ние ще идем да предупредим болния за идването Ви.

Заведоха ме в една стая на партера, където няколко гуляйджии ядяха кестени след вечерята. Приеха ме с думи и жестове на голямо възхищение. Поканиха ме да си взема ня-

колко кестена и да ги да изям с тях. Отказах с извинението, че току-що съм свършил вечерята си.

– Ще пийнете поне една чаша от нашето вино – запротестираха те. – Ще Ви хареса. Донесено е от околностите на Асти.

– Нямам желание. Пия само при ядене. Иначе ще ми навреди.

– Една глътка на никого не вреди.

„Трябва да пиете – доброволно или насила“

Наляха вино на всички, но когато стигнаха до мене, един от тях отиде да вземе друга бутилка. Явно беше тяхното лошо намерение. Независимо от това взех чашата, казах: „Наздраве!“, но вместо да я изпия, я оставих на масата.

– Не правете така! Това е неучтиво! – рече един.

– Това е обида – добави друг. – Не можете да откажете.

– Но аз нямам желание да пия.

– На всяка цена трябва да пиете.

Като казаха това, един ме задържа за лявото рамо, а друг – за дясното.

– Не можем да понесем подобна обида. Трябва да пиете – доброволно или насила.

– Ако искате непременно да пия, оставете ми поне ръцете свободни. И понеже аз не мога да пия, ще дам виното на едно от моите момчета, което ще го изпие вместо мене.

Докато казвах тези думи, направих една дълга крачка към вратата, отворих я и поканих моите младежи да влязат.

– Не се налага. Веднага отиваме да предупредим болния. Но наредете на момчетатата си да се върнат в подножието на стълбата.

Не бих дал, разбира се, тази чаша на никое от моите момчета, но разиграх цялата тази комедия, за да не позволя да ме накарат да изпия това отровно вино.

После ме отведоха в една стая на втория етаж, където видях да лежи в леглото не някой болен, а същият този негодник, който беше дошъл да ме извика. След като изслуша някои мои въпроси, той избухна в неудържим смях и каза:

– Ще се изповядам после, утре сутринта.

Сетне се върнахме у дома.

Един приятел направи разследване за тези хора и техните намерения и ми съобщи, че един тип им бил заплатил една добра вечеря при условие да ме накарат да пия от виното, което той бил приготвил за мене.

22

„ИСКАХА ДА МИ ВИДЯТ СМЕТКАТА“

160 лири за убийството на дон Боско

Атентатите, за които разказвам, изглеждат като измислица, но за съжаление са чиста истина и за тях имаше много свидетели. Ето още един, още по-чудноват.

Една привечер през август, около шест часа следобед, бях близо до портата на оратория, заобиколен от моите момчета, когато чух викове:

– Убиец! Убиец!

Един човек, когото познавах много добре и на когото бях правил добро, тича побеснял среща мен по риза, размахвайки дълъг нож. Вика:

– Дон Боско ми трябва! Дон Боско ми трябва!

Всички се разбягаха. В суматохата този човек ме сбърка с един семинарист, който носеше черна дреха като мене, и започна да го гони. Като разбра, че е сгрешил, обезумял се върна да ме търси. В този момент имах време да избягам по стълбите на дома Пинарди. Едва-що бях заключил решетката, която служеше за врата, когато онзи пристигна. Започна да удря, да вика, да рѳа като луд пречките на решетката. Но всичко беше напразно: аз бях на сигурно място. Моите момчета искаха да се хвърлят върху този нещастник и да го

разкъсат на парчета, но аз им извиках да го оставят и те ме послушаха. Пратих някои от тях да съобщят в полицията, в квестурата, на карабинерите. Не дойде никой. Едва в 21,30 пристигнаха двама полицаи, които хванаха негодника и го заведоха в полицейското управление.

На следващия ден началникът на полицията изпрати един полицай да ме попита дали прощavam на този нещастник. Отговорих, че както винаги прощavam, но в името на закона моля властите да защитават по-добре хората и жилищата на гражданите. Изглежда невероятно, но ето че на следващия ден по същия час този тип ме причакваше недалеч от дома ми.

Един мой приятел, като видя, че властите не искат да ме защитават, се опита да говори с този нещастник. Той отговори:

– Платено ми е. Дайте ми това, което ми дават ония, които ме пращат, и ще оставя на мира дон Боско.

Бяха му платени 80 лири дълг за неплатен наем и още 180 лири предплата и тази трагикомедия завърши. Но започна една друга, за която ще разкажа.

Град от удари в тъмнината

След около един месец една неделна вечер бях извикан спешно в дом Сарди, съседен на Подслона. Трябваше да изповядам една болна жена на смъртно легло. Понеже предишните случки ме караха да бъда нащрек, поканих няколко от най-големите момчета да ме съпровождат. Човекът, който беше дошъл да ме извика, казваше:

– Не е нужно. Ние ще Ви съпроводим. Оставете момчетата да идат да играят.

Но тези думи събудиха у мен още по-големи подозрения. Оставих няколко младежи в подножието на стълбата. А Джузепе Будзети и Джакомо Арно ме придружиха до пър-

вия етаж, на площадката на стълбата, недалеч от вратата на болната.

Влезох и видях една жена, която дишаше тежко като на умираше. Помолих четиримата присъстващи да излязат, за да започна изповедта.

– Преди да се изповядам – изкрещя старицата, – искам она звяр да ми се извини за клеветите, които е говорил по мой адрес.

– Не! – извика един от присъстващите.

– Тишина! – изкрещя друг и се изправи. Изправиха се и останалите и започна луда кавга.

– Да, не, ще те удуша, ще те заколя – и заедно с тези думи страхотни клетви и ругатни. По средата на това изригване от сатанински думи светлината угасна. Докато глъчката продължаваше, дъжд от удари заваля към мене. Начаса разбрах клопката: искаха да ми видят сметката. Нямах време ни да мисля, ни да обсъждам. Сграбчих един стол, сложих си го на главата си, за да се предпазя от ударите, и се втурнах към вратата. Ударите валяха като град върху стола.

На излизане от тази сатанинска къща попаднах в ръцете на моите младежи, които бяха дочули шумовете и виковете и се опитваха да разбият вратата. Нямах никакви тежки наранявания. Само един удар ме бе улучил по палеца на лявата ръка, която стискаше облегалката на стола, и ми отнесе нокъта и половин фаланга от пръста. Белегът още личи. Найлошото бе уплахата.

Никога не успях да разбера истинските причини за тези атентати. Но мисля, че намерението беше да ме накарат да престана да разпространявам, както твърдяха протестантите, клевети срещу тях.

23 СИВЧО

„Когато видях, че до мен върви едно голямо куче“

Кучето Сивчо е било тема на много спорове и различни предположения. Мнозина от вас са го виждали и дори са го галили²⁰. Сега оставям настрана необикновените истории, които се говорят за това куче, и разказвам само това, което е чиста истина.

Честите лоши шеги, на които бях станал прицел, ме подканяха да не вървя сам на отиване и на връщане от Торино. По това време последната сграда от града беше психиатричната болница. Оттам на слизане към оратория имаше един дълъг отрязък път през полето, обрасло с храсти и акации.

Една вечер, доста късно, се връщах у дома сам самичък, не без известен страх, когато видях до мен едно едро куче, което на пръв поглед ме изплаши. Но то не започна да ръмжи срещу мен, а точно обратното: започна да ми се гали, сякаш бях неговият стопанин. Станахме приятели и то ме съпроводи до оратория. Това, което се случи онази вечер, се повтори много пъти. Мога да кажа, че Сивчо не един път ми е помагал по необикновен начин. Ще разкажа някои случки.

²⁰ Дон Боско пише тези последни страници през 1875 г. Някои момчета от оратория, като Микеле Руа и Джузепе Будзети, които са виждали и галили Сивчо, стават салезиани.

Една мъглива дъждовна вечер в края на ноември 1854 г. се връщах сам от града. За да не минавам през дългата необитавана зона, слезох по пътя, който върви от светилището на Богородица Утешителка към института Котоленго²¹. В един момент забелязах, че двама мъже се движат на неголямо разстояние от мене. Те ускоряваха или забавяха хода си всеки път, когато аз се забързвах или забавях. Опитах се да мина на противоположната страна, за да избягна срещата с тях, но те бързо се преместиха пред мен. Опитах да се върна назад, но твърде късно: с два неочаквани скока, в пълна тишина, те хвърлиха върху главата ми една пелерина. Опитах се да им попреча да ме омотаят в пелерината, но напразно. Единият от тях се опита да ми запуши устата с кърпа. Опитах се да извикам, но вече не можех. В този момент се появи Сивчо. Ръмжейки, се нахвърли с лапи срещу единия, после ухапа другия. Сега трябваше да мислят първо за кучето, а после за мене.

- Извикайте това куче – завикаха те треперейки.
- Ще го извикам, ако ме оставите да си отида смирно.
- Веднага го извикайте! – умолявах те.

Сивчо заръмжа като разярен вълк. Нападателят избяга бързо-бързо, а Сивчо, без да се отделя от мене, ме съпроводи до института Котоленго. Съвзех се от уплахата и с голямо удоволствие изпих питието, което духовниците от института милостиво ми поднесоха. Сетне, добре охраняван, се върнах у дома.

²¹ Основан за подпомагане на бедните от св. Джузепе Бенедето Котоленго (1786–1842) и наречен *Малък дом на Божието Провидение*. – Б. пр.

„Не го закачайте. Това е кучето на дон Боско“

Всяка вечер, когато нямах спътник, на влизане в гората виждах Сивчо да изниква някъде по пътя. Младежите от оратория са го виждали много пъти. Една вечер влезе в двора и стана главно действащо лице в една дълга сцена. Един искал да го изгони с пръчка, друг – с камъни. Джузепе Будзети се намесил:

– Не го закачайте. Това е кучето на дон Боско.

Тогава започнали да го милват и да му се радват. Доведоха го при мене. Бях в трапезарията и вечерях с няколко свещеници и с майка ми. Всички го загледаха стреснати.

– Не се страхувайте – казах им. – Това е моят Сивчо. Оставете го да дойде.

И наистина, като направи голям кръг около масата, той дойде до мене цял в радост. Погалих го и му предложих супа, хляб и други неща. Нищо не взе.

– Е тогава, какво искаш? – промълвих. Той помръдна уши и размаха опашка. – Ако не искаш да ядеш, върви си в мир – рекох аз.

Все така радостен, той сложи глава върху кърпата ми за ядене, сякаш искаше да ми проговори и да ми пожелае лека нощ. После се остави да бъде изведен вън от вратата от развеселените и учудени момчета. Спомям си, че тази вечер се бях върнал късно и един приятел ме бе докарал със своята карета.

Сивчо вече го нямаше

За последен път видях Сивчо през 1866 г., докато отивах от Мориадо в Монкуко в дома на моя приятел Луиджи Моля. Енористът на Бутильоне беше пожелал да ме придружи донякъде и така нощта ме изненада насред път.

– Ако беше тук моят Сивчо – казах си наум, – щях да съм много по-спокоен.

Веднага след това се изкачих по една стръмна ливада, за да се насладя на последните отблясъци на светлината. В този момент Сивчо изскочи радостен насреща ми и ме придружи в остатъка от пътя, т.е. три километра.

Като стигнах в дома на Моля, където ме чакаха, видяха кучето ми и ме замолиха да мина зад къщата, за да не би Сивчо и двете кучета в двора да се сбият.

– Ще се разкъсат едно друго – рече ми Луиджи Моля.

Дълго разговарях със семейството, после седнахме да вечеряме и моят Сивчо беше оставен в един ъгъл. Когато свършихме да вечеряме, Луиджи каза:

– Трябва да занеса вечеря и на Сивчо.

Взе малко храна, занесохме я на кучето. Потърсихме го във всички ъгли на къщата, но вече го нямаше никакво. Всички се учудиха, понеже вратите и прозорците бяха затворени, кучетата на двора не бяха дали никакъв знак за неговото излизане. Потърсихме и в стаите на горния етаж, но никой не го намери.

Това е последната среща, която имах от Сивчо, кучето, което стана тема за много и много разисквания и спорове. Така и не успях никога да се запозная с неговия стопанин. Зная само, че в много опасни моменти животното бе за мен истинско провидение.²²

²² Дон Боско многократно е замислял да открие откъде идва това куче. Но не успява нищо да намери. През 1872 г. баронеса Адзелия Фасати го запитва какво мисли за това куче и дон Боско е отговаря „Ако кажа, че е било ангел, ще предизвикам смях. Но не би могло да се каже, че беше обикновено куче.“

СПОМЕНИ ЗА ОРАТОРИЯ ОТ ЕДНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ФРАНСИС ДЕРАМО

През академическата 1961–1962 г. историкът салезианин Франсис Дерамо публикува първия том на „Биографични спомени на дон Боско“. В тях посвещава двадесет страници (115–134) на изследване на „Спомени за оратория“. Струва ми се, че и днес това е едно от най-добрите изследвания на това дело на дон Боско. Превеждам и преписвам първата му част (стр. 115–124) и последната страница, като оставям много богатите бележки и дългия и прецизен хронологичен преглед.

Ръкописите на „Спомени за оратория“

„Спомени за оратория“ (...) са публикувани през 1946 г. от дон Чериа. До този момент по волята на дон Боско, който е запазил съчинението си само за салезианите и им е забранил „да публикуват тази работа било преди, било след смъртта ми“, тези спомени са били в архива на Валдоко.

И днес те могат да бъдат консултирани в две форми: едната написана изцяло от ръката на дон Боско (три дебели

тетрадки с размери 295 мм / 204 мм, общо 180 номерирани страници); другата като копие на предходната, направено от секретаря му дон Берто (шест тетрадки 295 мм / 204 мм). Втората серия тетрадки е била без съмнение прегледана и снабдена с бележки от дон Боско до страница 143 (начало на глава 12 на третата декада, на която дон Боско поставя заглавие „Национални празници“).

Дата на редактирането им

Възможно е да бъдат приблизително датирани оригиналът и копие на „Спомени“ (...). [От вътрешното изследване на ръкописа] може да се заключи без риск от опасна грешка, че ръкописът на „Спомени“ е бил направен между 1873 и 1875 г. от стр. 29 [първа среща с Комоло] до стр. 158 [построяването на църквата „Св. Франциск Салски“]. (...). Последните 22 страници са били вече написани през 1882 г., когато дон Боско ги използва за написване на „История на оратория“ (...).

Копието е завършено преди 1913 г. [както става ясно от една бележка на последната страница]. По-голямата част от него обаче е написана около 35 години преди това. Дон Черия (...) не се съмнява, че дон Боско я е прегледал през 1878 г. „Що се отнася до прегледа на копието, то, тъй като в две добавки той споменава 1878 г., е очевидно, че не се е занимавал с него преди тази година; повече за случая не можем да знаем (Увод, стр. 6).(...).

Възникването на тетрадките

В увода си сам дон Боско споменава как му е хрумнала първоначалната идея, а дон Лемоан внася и няколко допълнителни сведения. През 1858 г. Пий IX посъветва дон Боско да опише чудните начала на делото си. От скромност

светият човек се колебае. През 1867 г., след един разговор, публикуван от дон Лемоан в том VIII на Биографични спомени, папата се връща на предложението си. Уверява своя събеседник, че „той не може да разбере огромното благо“, което неговите синове ще получат от съчинението му, и нарежда на дон Боско да се залови за работа. „Е добре, щом е така, не само Ви съветвам, но Ви и нареждам. Като не можете да постъпите другояче, оставете всичко настрана, и пишете! Вие не можете напълно да разберете огромното благо, което ще донесат определени неща, когато вашите синове ги узнаят“ (БС VIII, 587).

Голяма част от ръкописа, в който основателят разказва спомените си, е написана между 1871 и 1875 г., т.е. докато се опитва да получи от Рим окончателно одобрение на устава си, във времето, когато получава това одобрение (3 април 1874 г.) – след много редакции, отхвърлени от Светия престол, докато подготвя първата мисия в Южна Америка (реализирана на 11 ноември 1875 г.), когато основава в Ница първия салезиански дом във Италия (ноември 1875) и умножава проектите за правило на общността, която впоследствие ще бъде наречена Благочестив Съюз на сътрудниците, признат през 1876 г. Мъдростта съветва дон Боско всячески да укрепва делото, което се разраства твърде бързо, може би прекалено бързо. Създадените в този контекст „Спомени“ няма как да не бъдат част от тази основна загриженост. Те трябва да бъдат разбрани в тази светлина. След това, през 1875 и 1876 г., той ги изоставя незавършени.

Но се връща отново към тях много скоро по причини, които променят основно тона на разказа му. Основаният междуременно „Салезиански бюлетин“ има нужда от статии. Редакторът му Джовани Бонети търси материали. Не можем да кажем кой му е подхвърлил идеята да напише една живописна история на салезианското дело в Торино. Във всеки случай той я започва през 1878 г., даже по-точно през предходната. И дон Боско, идеалният свидетел за тази история, му обещава своите записки. Но преди това трябва

да ги разчете. Дон Берто (по наше мнение неговата работа може да се обясни така) е подканен да ги препише. В хода на работата дон Боско препрочита своите тетрадки и прави бележки към тях. Дали по това време е продължил работата си върху предшестващия ръкопис? Така смятаме. Между-временно, без да чака цялостното завършване, Бонети пише своята история, подпомогнат от редактираните глави, с които може да разполага. От 1881 г., когато му липсва преписът на секретаря, е принуден да използва оригиналния ръкопис, може би в хубав препис от трето лице.

Следователно през 1879 г. „Спомени“ се превръщат в утвърдена от автора основа за една солидна история на оратория, и са предназначени вече за широка публика след като, на първо време, са били написани и предназначени от дон Боско единствено за салезианите. И наистина, последните глави ни се струват не тъй интимни, както първите.

Първата цел на дон Боско: да обучава синовете си

Детските и юношеските години са описани в съответствие с първоначалната цел на дон Боско. Според желанието на папата и неговото лично убеждение е трябвало спомените да покажат на синовете му как сам Бог е водил всяка негова стъпка при създаването на института му. „Ще послужи да се разбере как сам Бог е водил всяко нещо във всеки момент.“ За това му стига да разкаже за етапите на Божията намеса в неговото собствено съществуване. За близките му хора сънищата в началото на живота му, съпоставени с реализацията им през 1875 г., са били много красноречиви доказателства.

Загрижен за формирането на своите синове, дон Боско не може да спре дотук. Като учител, свикнал посредством примери да споделя опита си със своите ученици, той пише „Спомени“ и за тяхното обучение. Тези спомени ще им по-

магат „да преодоляват бъдещите трудности, като се вземе урок от миналото“ (Увод). Спомените са дело на строител.

Втора цел: да забавлява

От друга гледна точка подобна програма би могла да бъде прекалено строга. Но не и ако е излязла изпод перото на дон Боско. Той често е забавлявал своите младежи и сътрудници с разкази за детството си и за началото на оратория. Спомените му позволяват да подхване разговор с нови слушатели. Винаги в добро настроение, благоразположен, очарователен събеседник, обичащ всички здрави радости, той никога не изключва веселието от своите истории, дори и от най-явно морализиращите. Не бива да се забравя, че дон Боско е, както казва дон Карло Кавиля, „светецът на доброто настроение“. Целта на определени описания в „Спомени“ е комическото въздействие. Намират се изпълнени с хумор размишления, в които авторът се подсмива на другите и на самия себе си. Желанието е „Спомените“ да бъдат поучителни, но и забавни.

Педагогическият характер на разказа

Детските и юношеските години, изложени с подробност, водят към по-силно или по-слабо подчертани педагогически коментари.

Посредством разказите за големи и малки събития, които са докоснали живота му като момче, колежанин и семинарист, дон Боско иска да даде на възпитателите салезиани практически уроци. Учителят му по латински дон Калосо е образец на добър водач на съвестта, водач стабилен, верен приятел на душата (...), който го насърчава често да пристъпва към тайнствата, учи го „всеки ден да прави по едно

малко размишление или по-скоро един духовен прочит“. Младежът, възпитаник на салезианите, трябва да внимава в избора на приятели, така както Джовани Боско ги е делил на три групи: лоши, които избягва, безразлични, които поздравява, добри, с които се събира. Ще бъде щастлив, ако намери водач, на когото да се довери напълно, или постоянен изповедник като дон Мелориа. Той, за съжаление, не се интересува от призванието. Във всеки случай „от избора на начин на живот зависи обикновено спасението или погубването на душата“. Трудностите, които се трупат по пътя на желаещия да стане свещеник, се преодоляват „с усамотение и дела на благочестие, сред които главно място заема светата Евхаристия.

Съветите, които семинаристът Боско получава от енориста на Алфано дон Пелато относно най-добрия начин на проповядване, излагането на мотивите, които го карат да захвърли играта на карти, са насочени към салезианите.

Тези думи са вложени в устата на един селски свещеник и на един приятел. Те стигат до нас в едно – може би пре-разказано – писмо на дон Комоло и в една проповед на дон Боско (...). Тази „автобиография“ е един малък трактат по практическа педагогика.

Заглавие и съдържание

(...) Планът на разказа е много прост (...). По реда на годините той разказва за младостта си и за трудното начало на своя апостолат в Турино. След увод за детството си (1815–1825) във формирането на делото си той различава три периода от по десет години:

а. от първите му апостолски опити до влизането в горния курс на семинарията (1825–35);

б. от горния курс на семинарията до Валдоко (1835–1845);

в. Валдоко (1845–1855).

Заглавието на цялото съчинение, Спомени за оратория от 1815 до 1855 г., намира своето основание в плана, приет от дон Боско.

В тези рамки дон Боско води един бърз разказ, който става малко по-бавен в последните страници на историята. Една след друга преминават живо разказани сцени. Това е характерен за автора начин на разказване, изграден върху принцип, който той обяснява на своите възпитатели: да се предпочитат добре развитите истории пред само докоснатите случаи. „За да бъде някой убеден в нещо, не бива да се натрупва много текст и много набързо докоснати случки.... Вместо да се споменават много случки, вземете една, най-подходящата, и я разкажете надълго с всичките необходими подробности“ (Биографични спомени, XIII, 292–293).

Източниците

Не бива да се мисли, че в основата на Спомени лежи някакъв дневник. Грешките в хронологията ни подтикват да отхвърлим тази хипотеза. Дон Боско се е доверявал на паметта си, по-точно на разказите, които често е повтарял. Понякога се обръща към документи, които по негова молба са преписани от секретаря му. Биографията на Комоло (един път) и на Кафасо (още един път) му дават факти, които той е преписал буквално.

Пропуски

Трудно е да се открият съзнателни пропуски в „Спомени“. Възможно ли е да се говори, че един факт, една подробност, позната от други източници, би трябвало да се включи в изложението? Във всеки случай налага се да бъдат споменати едно забравяне и един пропуск.

Забравянето няма голямо значение. В първата глава на първата декада (...) при думите, които, общо взето, говорят за „поход за птичи гнезда“, няма съответстващ разказ. Успоредните разкази на Руфино и Бонети ни осведомяват, че след приключенията си, свързани с игрите на въже, дон Боско е разказвал на своите момчета за приключенията си при търсене на птичи гнезда. Би трябвало и в Спомени да намерим 50– 60 реда за „похода за птичи гнездата“. Вместо това – нищо. Дон Боско е забравил за него. (...)

Един по-сериозен пропуск, направен, както изглежда, умишлено, се намира преди това и той е привлякъл вниманието на историците. Не споменава ни една дума за своето пребиваване като ратай в чифлика Моля някъде около 1828 г. Защо? Преживяванията му като прост слуга са дали отпечатък върху младостта и живота му. Трудно е да се допусне, че този пропуск е случаен. Направени са много предположения: приетата от него хронологична подредба би могла да му попречи да намери точното разположение на този епизод (Й. Клайн); изоставил го е от чувство на деликатност към майка си, която би могла да се почувства отговорна, че в този случай е прекъснала учението на своя предопределен син (Е. Чериа).

Действително дон Боско не е обичал да говори за пребиваването си при Моля. Знаем го от дон Лемоан, който не е бил добре информиран относно тази част от живота на дон Боско, не е получил отговор на многократните си въпроси и за да задоволи своето естествено любопитство, се е обърнал към семейство Моля чрез дон Маркизио. Каква е причината за това мълчание на дон Боско? Малко вероятно е той да се е съмнявал в поучителната стойност на тази част от младостта си. В историята си той описва един лов и два бурни обеда, като се разкайва, че е участвал в тях. Неговите изплъзващи се отговори на дон Лемоан скланят да се допусне лесно, че в тези преживявания се примесва някакъв неприятен спомен, за чиято природа можем да правим във всички случаи само догадки.

Историчност

Ието заключенията от изследването на Франсис Дерамо относно историческата истинност на „Спомени за оратория“.

Разказите на интелегентните, ясни и правдиви хора трябва да бъдат оценявани по следния начин: те са верни в същността си, но нямат нечовешката скованост на фотографията или звукозаписа. Тяхното свидетелство е положено на добра основа, но е оцветено още и от наративния стил. И дон Боско също е говорил истината, обогатил е фактите с размислите си и им е додал нещо от своите тревоги. Животът е преминал през неговия разказ и го е направил личностен, без да промени истината по същество. За да четем тези свидетелства, такива, каквито са достигнали до нас, трябва да се вживеем в личността, която ги е направила да заживеят за нас. Който има намерението да ги изследва като строго обективни доклади, ще бъде разочарован. „Спомени за оратория“ не са студени полицейски протоколи, а доверителни бащински разкази на дон Боско към синовете му. Чрез тази „автобиография“ той иска да ги формира и заедно с това да ги забавлява.

ОСНОВНИ СЪБИТИЯ В ЖИВОТА НА ДОН БОСКО

- 16 август 1815 г. Джовани Боско се ражда в Беки, група къщи, които са част от Мориалдо, махала на Каstellнуово д'Асти. Родителите му са Франческо и Маргерита Окиена. От първия си брак Франческо Боско има две деца Антонио, роден през 1808 г., и Тереза Мария, родена през 1809 г. и живяла едва два дена.
- 1817 г. Умира баща му Франческо Боско, като остава сираци Джовани и Джузепе (синове на Маргерита) и Антонио.
- 1824 г. Един тайнствен сън открива на Джовани Боско мисията, за която Бог го призовава: да се грижи за изоставените и тръгналите по лош път младежи.
- 1826 г. Джовани пристъпва към първо причастие.
- Февруари 1827 г. Поради неразбирателство с Антонио, който не иска той да учи, съвсем млад се отделя от къщи и отива да работи като ратай в обора на чифлика Моля в Монкуко.
- Ноември 1829 г. След завръщането си от Моля Джовани започва да учи при стария дон Калосо в Мориалдо.
- Ноември 1830 г. Дон Калосо умира. Антонио, който ще се жени, престава да се интересува от учението на Джовани, който може да посещава държавното училище в Каstellнуово.
- 4 ноември 1831 г. Джовани отива в Киери. Тук ще прекара десет години от живота си. Като живее в пансиони и се издържа по хиляди различни начини, успява да продължи учението си в държавното училище.
- 1832 г. Основава сред съучениците си своята първа асоциация „Веселото общество“. Програмата за участващите в нея е съ-

- брана в две точки: да изпълняват добре личните си задължения на християни и ученици и да бъдат весели.
- 1833 г. Получава миропомазание в Бутилиера д'Асти.
- 1834 г. Сприятелява се с Луиджи Комоло, първото „свято момче“, което среща в живота си. След десет години, през 1844 г., написва негова кратка биография.
- Октомври 1835 г. Облича расото на семинарист и влиза в семинарията на Киери. Решава да стане свещеник.
- 1839 г. Смъртта на Луиджи Комоло и неговото явяване в спалнята на семинаристите. Тежко заболяване на Джовани.
- 29 март 1841 г. Ръкоположен е за дякон.
- 5 юни 1841 г. Джовани Боско е ръкоположен за свещеник от архиепископа на Торино монсиньор Франсони в параклиса на архиепископството. На следващия ден отслужва първата си литургия на олтара на Ангела Хранител в църквата „Св. Франциск от Асизи“. Съслужи му дон Кафасо, който става духовен водач на живота му.
- Есента на 1841 г. Отхвърля първите преложени му служби и се записва в Църковния интернат на св. Франциск от Асизи с цел усъвършенстване на познанията по богословие. Прави първата си обиколка в Торино и открива тежкия проблем на бедните и изоставени младежта, причинен от „индустриалната революция“, достигнала и до този град.
- 8 декември 1841 г. В сакристията на църквата „Св. Франциск от Асизи“ среща един младимигрант, Бартоломео Гарели от Асти. Поканва него и приятелите му на ежеседмични срещи. Това е началото на оратория.
- Есента на 1844 г. Започват „преселенията“ на оратория на дон Боско из различни места на града: при института на маркиза Бароло, в гробището на „Св. Петър във вериги“, при градските мелници, в дома Морета, на една ливада на братя Филипи. Навсякъде момчетата са зле приети, понеже са много шумни. Ширят се подозрения, че дон Боско се бунтува срещу обществените власти и дори, че е луд.
- Септември 1845 г. Когато ораторият е при градските мелници, дон Боско има една от решителните срещи в живота си. До него се приближава едно бледо осемгодишно момченце, оста-

- нало сираче без баща, Микелино Руа. Става негова дясна ръка и негов наследник начело на салезианската конгрегация.
- Октомври 1845 г. Публикува Църковна история за школска употреба. Следват „История на спасението“ (1847), „Десетичната мерна система“ (1849), „История на Италия“ (1855) и много други книги.
- 12 април 1846 г. Ораторият се премества в една барака, взета под наем от Франческо Пинарди, във Валдоко. Денят е Великден и това е краят на преселванията на оратория.
- Юли 1846 г. Почти смъртоносно заболяване на дон Боско. Оздравяването му е изпросено от Мадоната благодарение на молитвите на младите работници, които посещават оратория.
- 3 ноември 1846 г. След продължително възстановяване в Беки дон Боско се връща в оратория заедно с майка си Маргерита, която става майка на момчетата му. В две взети под наем стаи открива школата си.
- Декември 1846 г. Дон Боско наема целия дом Пинарди и дава рещителен подтик за развитието на вечерното обучение.
- 12 април 1847 г. В оратория възниква Дружината на свети Луиджи, първата асоциация на младежи, заангажирани с трудова и учебна дейност.
- Май 1847 г. Дон Боско подслонява в кухнята си първото момче, имигрант от Валсезиа, което го помолва да остане при него. През същата година дон Боско започва курс духовни упражнения за най-добрите си момчета. Повтаря го всяка година и още от самото начало го използва за разпознаване на първите салезиански призвания.
- Декември 1847 г. При Порта Нуова открива втори ораторий и го посвещава на св. Луиджи.
- Февруари 1848 г. Дон Боско отхвърля поканата на маркиз Роберто д'Адзелио за участие в политически демонстрации. „Искам сега и завинаги да стоя въвн от политиката.“
- Март 1848 г. Избухва първата война за независимостта на Италия. „Политиката“ се разпространява сред помощниците на дон Боско, които настройват срещу него по-големите момчета от ораториите на Валдоко и св. Луиджи. През пролетта някой стреля срещу него през прозореца на бараката-парацелис. Изстрелът отива нахалост.

Есента на 1848 г. За пръв път момче на дон Боско облича дрехата на семинарист. Името му е Асканио Савио. Ще остане в оратория четири години като помощник на дон Боско. Междувременно поради разгрома на войската на Карло Алберто в Торин започват опасни вълнения.

1849 г. През януари умира едва на 41 г. Антонио, братът на дон Боско. През февруари дон Боско създава вестника Приятел на младежта. Той ще бъде един малък неуспех. Налага се издаването му да бъде преустановено след 61 броя. Поради затварянето на епархийската семинария много семинаристи са подслонени при дон Боско в оратория, където могат да продължат заниманията си.

1850 г. Дон Боско основава при оратория Общност за взаимопомощ за млади работници.

1851 г. Дон Боско купува дома Пинарди, който до този момент е наемал. Започва изграждането на църква на св. Франциск Салски, която е завършена и осветена през 1852 г.

Подписва първите договори за чиракуване за своите момчета, които отиват да работят в града, изпреварвайки синдикалната акция в защита на младежите чираци.

1852 г. Избухването на барутния склад оставя дома Пинарди полуразрушен и поставя на сурово изпитание живота на оратория.

1853 г. Дон Боско основава „Католически четива“, малки ежемесечни популярни книжки за християнско образование на обикновените хора.

В оратория започват да действат първите професионални работилници, развиват се вътрешните школи.

26 януари 1854 г. Дон Боско предлага на четирима младежи (Руа, Кальеро, Рокиети и Артиля) да се основе общество на салезианите: става дума да се поеме обещание за ангажиране „в братолюбие към ближния“.

Лятото на 1854 г. В Торино избухва холера. Момчетата на дон Боско се отличават с грижите си за болните. От дон Боско са получили уверението, че никой от тях няма да се зарази, ако се запазят в Божията благодат и на врата си носят медальона на Мадоната.

- 9 октомври 1854 г. В оратория постъпва „святото момче“ Доменико Савио.
- 25 март 1855 г. Микеле Руа дава обет за бедност, целомъдрие и послушание пред дон Боско. Той е първият салезианин.
- 8 юни 1856 г. Доменико Савио основава „Дружината на Непорочната“. Това е подбрана група младежи, които сътрудничат на дон Боско, като помагат и правят добро на другарите си.
- 25 ноември 1856 г. На 69 години умира мама Маргерита.
- 9 март 1857 г. Умира Доменико Савио. Много скоро след това дон Боско написва една негова „Биография“, която се ползва с изключителна популярност. През 1954 г. папа Пий XII обявява Доменико Савио за светец.
- 1857 г. Дон Боско започва да пише Правилата на салезианите.
- 1858 г. Първо пътуване на дон Боско до Рим за представяне на делото му. Папа Пий IX го подканва да опише „чудните „неща“, които са залегнали в началото на делото му.
- 1859 г. Втора война за независимостта на Италия, която завършва с изключително кръвопролитната битка при Солферино. Дон Боско пише: „След битката при Солферино не преставах да говоря, че войната е нещо страшно, и мисля, че тя е наистина противоположност на братолюбието.“
- 18 декември 1859 г. Официалното раждане на Салезианската конгрегация. Заедно с дон Боско първите салезиани са на брой осемнадесет.
- 1860 г. Умира дон Джузепе Кафасо, големият духовен съветник на дон Боско. Микеле Руа, едно от първите момчета на дон Боско, става свещеник.
- 1861 г. Четиринадесет салезиани образуват „тайна комисия“, която трябва да запазва записано всичко, което прави и говори дон Боско.
- 1862 г. На 49 г. умира братът на дон Боско – Джузепе.
- 1863 г. Дон Боско отваря първия салезиански дом извън Торино, „малката семинария“ в Мирабело Монферато. За неин директор изпраща дон Микеле Руа, за когото пише няколко страници „поверителни бележки“, представляващи един от основните документи на салезианския възпитателен стил.
- Март 1864 г. Полага се първият камък на светилището на Дева Мария Помощница във Валдоко.

- 1866 г. Дон Боско става посредник между Светия престол и италианското правителство за връщане на 45 епископи „изгнаници“ по техните диоцези и за избор на нови епископи.
- 1867 г. Пий IX дава нареждане на дон Боско да опише „чудните начала“ на неговото дело. По-голямата част от тези „спомени“ са написани от дон Боско между 1873 и 1875 г.
- 9 юни 1868 г. Освещаване на светилището на Дева Мария Помощница.
- 1 март 1869 г. Благочестивата салезианска общност е утвърдена от Светия престол.
- 1869 г. Дон Боско започва издаването на Библиотека за италианската младеж с цел да даде на младежите старите и новите италиански класици, от които са махнати пасажите, неподходящи за тяхното възпитание. От 1869 г. до 1885 г. са публикувани 204 тома.
- Дон Боско основава Общност на почитателите на Дева Мария Помощница.
- 26 ноември 1871 г. В Торино идва новият архиепископ монс. Гасталди. Той е посочен от Пий IX и по съвет на дон Боско.
- 7 декември 1871 г. Дон Боско заболява тежко по време на посещенията си на салезианския дом във Вараце. Болестта му продължава 50 дена.
- 5 август 1872 г. Създава се Конгрегация на дъщерите на Дева Мария Помощница, която е сътрудница на делото на салезианите. Предстоятелка е Мария Мазарело, която получава в този ден монашеска дреха и дава обети заедно с десет млади девойки.
- 1873 г. Умира дон Борел.
- Започват тежки противоречия с архиепископа монс. Гасталди.
- 3 април 1874 г. Светият престол окончателно одобрява Правилата на салезианската общност.
- 11 ноември 1875 г. Започват салезианските мисии. Първите десет мисионери, начело с дон Джовани Кальеро, заминават за Южна Америка.
- 1876 г. Със съгласието на Светия престол дон Боско основава третото салезианско семейство – Сътрудниците. Тяхното задължение е „да помагат на църквата, епископите и енористите, като разпространяват доброто в съответствие с духа на салезианската общност“.

- 1877 г. В Ланцо Торинезе се събира първият генерален капитул на салезианската общност.
- Първите дъщери на Дева Мария Помощница заминават по мисиите, за да помагат на работата на салезианските мисионери.
- Започва издаването на Салезиански бюлетин, който поддържа връзката между дон Боско и неговите сътрудници „салезиани в света“. В Бюлетина са публикувани писмата на мисионерите, благодарите на Мария Помощница, историята на оратория.
- 1878 г. Умира папа Пий IX. Дон Боско е поканен на аудиенция от неговия наследник, папа Лъв XIII.
- 1879 г. Първите салезиански мисионери пристигат в Патагония.
- 1880 г. Папа Лъв XIII поверява на дон Боско построяването на храма на Светото сърце в Рим.
- 1881 г. Умира майка Мария Доменика Мазарело, съснователка на общността на дъщерите на Дева Мария Помощница.
- 1883 г. В продължение на четири месеца дон Боско пътува във Франция, като от град на град проси дарения за построяването на храма на Светото сърце в Рим.
- Умира монс. Гасталди. Новият архиепископ на Турино е кардинал Алимонда, от дълги години приятел и почитател на дон Боско.
- 7 декември 1884 г. Джовани Кальеро, едно от първите момчета на дон Боско, е ръкоположен за епископ. Веднага след това заминава за мисиите в Южна Аржентина. По-късно е избран за кардинал.
- 1886 г. През април дон Боско заминава за Испания и остава там 30 дни, като проси дарения за храма на Светото сърце и за своите институти. Това е едно триумфално пътуване, което открива блестящо бъдеще за салезианската конгрегация в Испания.
- 1887 г. През април дон Боско отива за последен път в Рим за освещаването на храма на Светото сърце. Здравето му е напълно разрушено.
- 31 януари 1888 г. Дон Боско умира на зазоряване.

Дон Джовани Боско (1815–1888) е канонизиран за светец през 1934 г.

Днес католическата монашеска общност Салезиани на дон Боско работи в повече от 130 държави. По този начин дон Боско продължава да възпитава хиляди младежи по цял свят.

В България първите салезиани идват през 1994 г. и започват своята възпитателска и пастирска мисия в Казанлък. Тук те ремонтират както църквата, така и сградата, в която живее общността и където има център за работа с деца и младежи „Оазис”. От 2008 г. има нов клон в Стара Загора, където салезианите се грижат и за енорията, и за възпитанието и образованието на деца от ромското малцинство. Освен това те служат в католическите енории в Ямбол, Габрово и с. Правдино.

За повече информации виж: www.salezianibg.com

Или ни пиши на:

Салезиани на Дон Боско

6100 Казанлък

П. Яворов 13

тел. 0431 62115

e-mail: sdbkaz@mail.orbitel.bg

sdbsz@mail.bg

